

Benedicti Aretii ... Lectiones septem de coena Domini ex variis Scripturae locis conscriptum.

<https://hdl.handle.net/1874/402164>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

De ecc. de Coena Domini
S. ANDREAE refutat. de Carnis & Caro
S. ALBERTI Examen theo.
S. VINCENTII de Ecclesia.

E oct.

78

U.B.U.

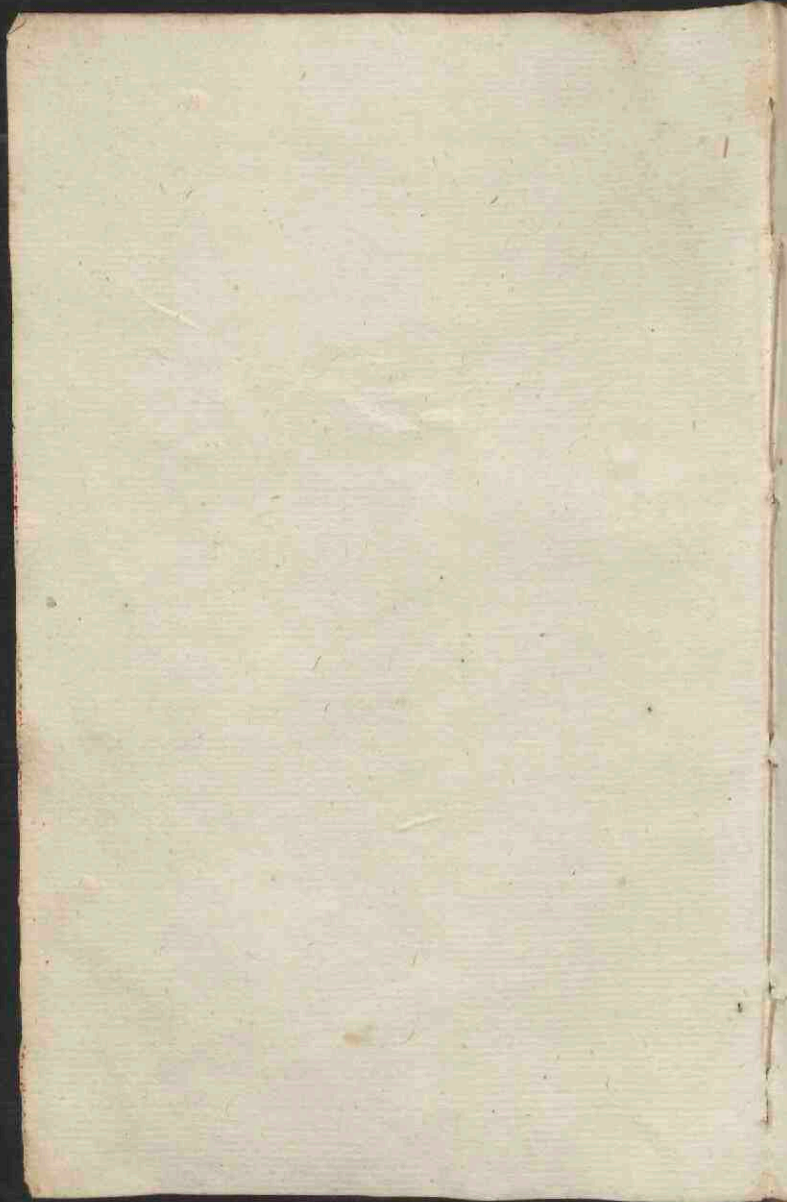

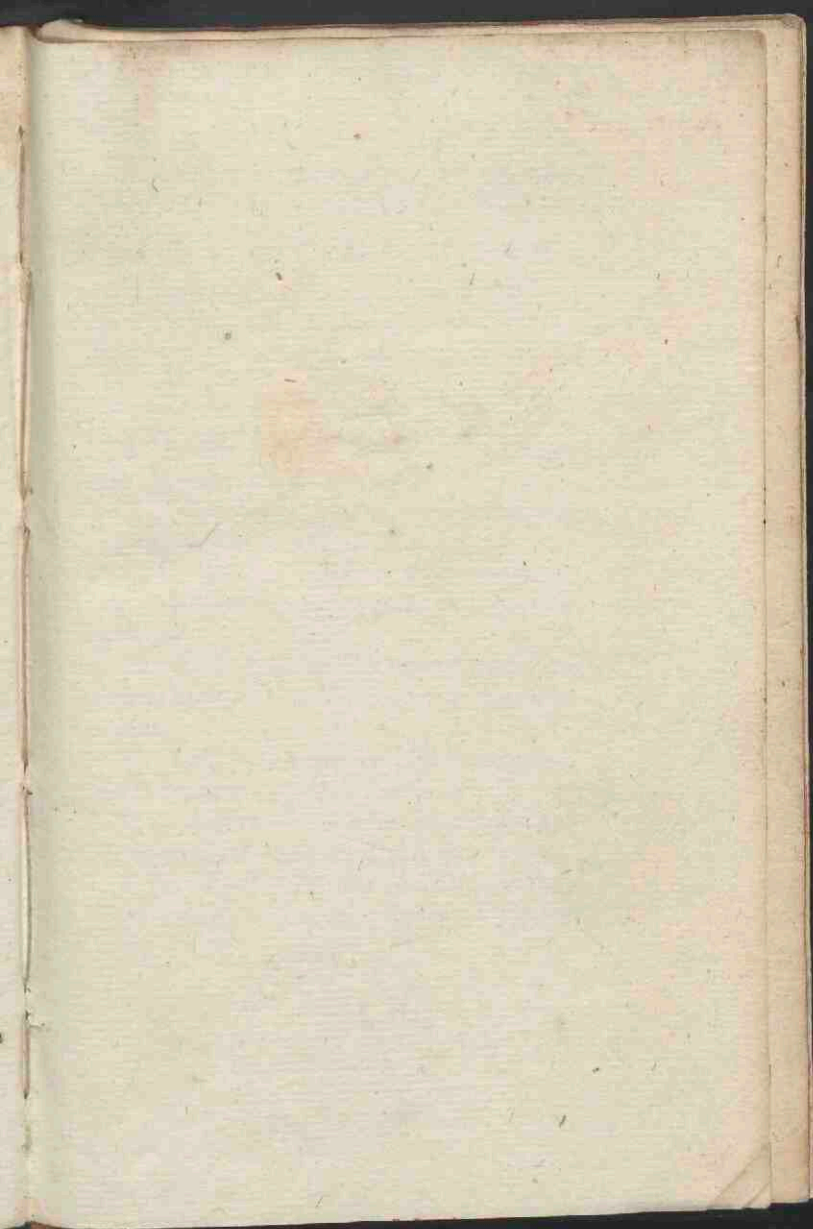
Theologia

Octavo n°. 78.

est omnes favores per omnia.

Reales idiomas comunicados
in persona, sed no in matris

Duonfolde se ad dñm arabis corda

ORDO ET NUMERVS

*Lectio-
num de Cæna Domini tra-
ctantium, quæ hoc volumine
comprehendun-
tur.*

I. Lectio sumitur ex decimoquarto ca-
pite Marci versu duodecimo.

II. Lectio sumitur ex vigesimo secun-
do capite Lucæ versu decimoquarto.

III. Lectio sumitur ex decimotertio
capite Ioannis versu primo & cap. decimo
quarto.

IIII. Lectio sumitur ex vndecimo ca-
pite prioris ad Corinthios versu vigesimo
tertio.

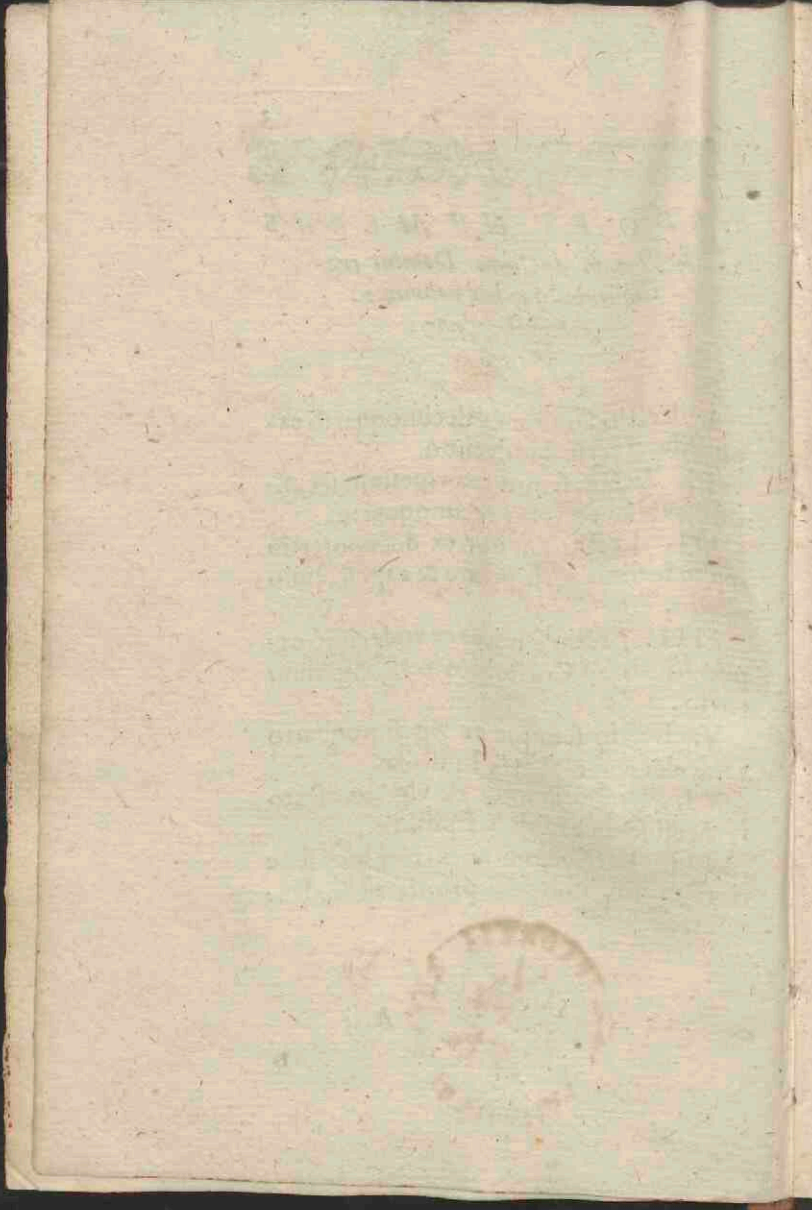
V. Lectio sumitur ex vigesimoquarto
versu eiusdem capitis & Epistolæ.

VI. Lectio sumitur ex vigesimosexto
versu eiusdem capitis & Epistolæ.

VII. Lectio sumitur ex toto loco supe-
riori capitis vndecimi prioris ad Corin-
thios.

A. ij

D. BENEDICTI ARETH

lectio prima de Cœna Domini,

ex cap. XIII. Marci.

Vers. 12. Ac primo die azymorum, quando Paschah mactabant dicunt ei discipuli ipsius, ubi vis ut profecti paremus, ut edas Paschah?

13 Tunc mittit duos è discipulis suis, & dicit eis, Abite in urbem, & occurret vobis quidam portans amphoram aqua, sequimini eum.

14 Et quocunque introierit dicite patri-familias, Magister dixit, ubi est diuersorium, ubi Pascha cum discipulis meis edam?

15 Tunc ipse vobis indicabit cœnaculum magnum stratum, paratum, illic parate nobis Paschah.

16 Abierunt igitur discipuli eius, veneruntque in ciuitatem, & inuenerunt omnia prout dixerat eis, & parauerunt Paschah.

17 Et cùm serum diei esset, venit cum duodecim.

18 Quùmque accubuissent & ederent, ait Iesus, Amen dico vobis, vnus ex vobis prodet me, qui edit mecum.

19 Ipsi verò cœperunt contristari & ei di-

6 DE COENA DOM.

tere sigillatim. Num ego? & alius Num ego?

20 *Ipse autem respondens dixit eis, Vnus ex duodecim, qui manum intingit mecum in catinum, me prodet.*

12 *Filius quidem hominis abit prout scriptum est de eo: sed v. a homini illi, per quem Filius hominis proditur: bonum erat homini illi si natus non fuisset.*

22 *Et edentibus ipsis, quum accepisset Iesus panem & benedixisset fregit: deditque eis, & ait, Accipite, edite, hoc est corpus meum.*

23 *Et accepto poculo, quum gratias egisset, dedit eis, & biberunt ex eo omnes.*

24 *Et dixit eis, Hoc est sanguis meus Novi illius Testamenti, qui pro multis effunditur.*

MULTA sunt, quæ nos ad diligentem Scripturarum lectionem excitant, est ipsa vocatio nostra, tempus circumstantans, rei magnitudo & utilitas, necessitas etiam, quæ nos ad lectionem non tam inuitat quam compellit. Sunt illa magna fateor & quæ merito nos hodie excitarent, nisi plumbei essemus, ad attentam & accuratam Scriptu-

LECTIO PRIMA. 7

ræ S.lectionem: tamen de his quotidie propè personant auditoria nostra. quare & nos ista latere non possunt, & nos in his immorari non operæpretium duxi. Sed istud mecum expendite, quid Apostolorum officium à nobis requirat? Hos Dominus mittens ait, vos eritis mihi horum testes. Matt. vlt. Act. 1. ipsi etiam testes se profitentur multis in locis. Porrò testium munus quomodo obibunt, nisi simus nos, qui audiamus, qui legamus?

Testium fides quidem est incorrupta, nam & visa & audita scribunt, de factis ac dictis filij Dei nos ad plenum instruunt. Par est igitur, vt nos hosce testes sæpiusculè cōsulamus, eoque magis, quantò nobis res obscurior & intricatior redditur improborum hominum sermonibus. Quod cum aliàs in toto fiat negotio religionis, tum verò in primis in negotio Cœnæ, debemus ad hoc testimonium, quàm diligentissimè recurrere: sic enim discemus, quid hinc instituerit Christus, quid exhibeat, quo fine, quid nos iusserit facere. Minus etiam nos impedit hominum φιλονικίων importunitas, qui improbis suis disputationibus & plusquàm importuna φιλολογία negotium hoc magis implicat, quàm explicat & dum illustrare volunt Cymeriis tenebris obscurius red-

8 DE COENA DOM.

dunt. Adde his præceptum Christi de lectione Scripturæ, quod extat Ioan. 5. ἐπινοῶτε τὰς γραφάς. Itaque sic censeo, nobis hodie faciendum, vt & fide testium incorrupta & religione præcipientis Christi dimissis partium dissertationibus, ex ipso fonte Sacrarum Scripturarum totum hoc negotium audiamus.

Cur ex Marco proponatur.

Cæterum quòd locum Marci 14. attinet, cur hunc delegerim nulla peculiaris ratio est: nam & copiosè & diligenter singuli Evangelistæ negotium hoc explicarunt, parcius tamen Ioannes. Post omnes tamen eleganter & bona fide hoc illustravit Apostolus Paulus I. ad Corinth. II. vt sanè in tanta luce & copia huius argumenti, non sit magnus delectus faciendus. Tamen cum superiori anno idem negotium ex Matth. nobis proposuerimus: eum quem tum proponebamus ordinem sequentes, ex Marco iam res eadem est nobis proponenda.

Dominus Iesus Christus Filius det nobis Spiritum suum, vt seriò in hoc versetur argumento: ita vt explicatio nostra ad gloriã nominis sui faciat, veritati & testis Marci animo respondeat. Vos etiam pari fructu nos audiatís differentes, vt aliquando omnes Ecclesiæ suæ ἐκτελέσθαι reddamur organa, Amen.

Euan-

LECTIO PRIMA. 9

Euangelista Marcus, Cœnæ Dominicæ ^{Argumentum.} institutionem descripturus ostendit, qua occasione Christus seruator legale istud Pascha iusserit parari per discipulos, vbi etiam, & quando paratum sit studiosè explicat. Hinc in Cœna ista legali, quid dixerit Christus, quanta diligētia de proditore admonuerit discipulos: & ipsum Iudam ad pœnitentiam non obscurè inuitarit. Hinc demum, quod instituti nostri proprium est, Cœnæ Dominicæ describit institutionem.

Mens & scopus horum omnium videtur hic esse, Christus moriturus, sublato veteri Paschate, nouum, idque certis de causis instituit, quod suis relinqueret celebrandum. ^{Πρότασις.}

Ad hoc Marci institutum omnis nostra respiciet oratio, ac vt eius ordinem, quasi Thesei filium diligentius obseruemus, ad hæc tres metas respicite: primam, quæ sit ^{Διήγησις.} παρασκευῆ Cœnæ, Mosaici Agni Paschalis: deinde quid in prima hac Cœnæ parte, quæ legalis fuit dixerit Christus seruator: tertio, quomodo sit noua instituta.

In παρασκευῆ illa sunt, qua occasione miserit Christus suos ad Cœnæ præparationem: quos miserit: quomodo item mittat: denique quis tam insolitæ missionis fuerit ^{Παρασκευῆ.}

euentus. de his ergò nobis agendum est ordine.

Occasio his verbis describitur, *Ac primo die azymorum, cum Pascha immolarent, dicunt illi discipuli sui, ubi vis ut abeuntes paremus, ut edas Paschah.*

Occasio. Occasio hinc duplex & cohærens obseruanda est: nam discipuli admonent Dominum, & discipulos ipsum admonuit tēpus.

Tempus. Tempus certè occasionem dedit discipulis, cur illa cum Christo loquerentur. Prima hæc dies azymorum, quæ fuerit, petendum est ex lege. Exod. 12. Leu. 23. Num. 28. nimirum 14. mensis Nisan, quo ad vesperam iussi fuerant ad rei memoriam Paschah celebrare: nam eadem nocte ex Ægypto sunt egressi.

Nobis si Mathematicis credimus fuit 24. Martij. Hinc dies isti continui septem, hoc est, à 14. mensis Nisan ad 21. diem eiusdem, omnes azymi dicti sunt: nam per hosce dies infermentatis utebantur panibus. Tamen malim ἄζυμων ad panes, non ad dies referre: ἄζυμων scilicet ἀρῆς: sic enim res intelligi melius potest, cur dicti sint azymi dies. Sic Luc. 22. ἐσπρὶν ἄζυμων, scilicet ἀρῆς. Festum ipsum etiam dicebatur ἄζυμα, post biduum: vbi ἄζυμα absolutè capitur, vt Latinis festorum nomina, Saturnalia, Iornalia.

Ad

LECTIO PRIMA. II

Ad huius vesperam celebrandum erat Paschah Iudæis: qua lege Moſis & conſuetudine adducti diſcipuli, Chriſtum adeunt, ac monent, vbi parandum ſit.

Commendatur in diſcipulis diligentia, *Diſcipulâ* quæ Chriſto non ingrata fuit, quod ſilentio ſuo approbat: alioquin non maturè admonitus, nõ eadem tulit lenitate: Matri in Cana Galileæ admonēti, quòd deeſſet vinum, acerbius reſpondet, quid mihi tecum eſt mulier? Petrum etiam Satanam appellat, admonētem importunè, ne Hieroſolymam *Ioan. 2.* aſcenderet.

Cur verò à diſcipulis admoneri ſe paſſus eſt? vtique facturus etiam non admonitus, cùm deſiderio deſiderarit hoc Paſcha cum *Cur de Paſchatis feſto moneratur Chriſtus à diſcipulis.* eis edere, vt mox in menſa fatetur. Voluit Chriſtus, vt homo, inter homines agere: & fieri poteſt iam ſermones de Paſchatis celebratione inter eos fuiſſe habitos, eorum memores diſcipuli, præterea die iam ad veſperam inclinante, Dominum admonent. Nam Iudæi non in veſpera celebraturi erant Paſcha, ſed Patrū traditionibus in die ſequenti: Chriſtus verò ſecundum legem Moſis ipſa die prima, plena iam luna. Eam cõſuetudinem ſine dubio diſcipuli fuiſſent etiam ſecuti, niſi à Domino inſtructi iam priùs de vero tempore Paſchali. Occaſio-

nes igitur coherent, tempus ipsum instans plenilunij, Christus etiam instruens de vero tempore, & discipuli nunc sermonum Christi memores, offerunt operam suam ad præparationem Cœnæ.

*Quos mit-
tat ad pa-
randum
Pascha.*

Quos verò miserit, Marcus non exprimit, in genere inquit, quòd miserit $\delta\upsilon\omicron\varsigma \tau\omega\varsigma \mu\alpha\delta\eta\tau\omega\varsigma$, id Lucas 22. clariùs exprimit, Petrum & Ioánem hosce duos fuisse. Ac credibile fit, hos ipsos etiam fuisse qui Christum admonuerint. Petrus sanè in omnibus præprior videtur, Ioannes etiam Domino charior, & vterque singularibus etiam Christi factis semper adhibitus.

Quomittat.

*Mittit autem eos in ciuitatē, hoc est, Hierosolymam: nam illic negotium redēptionis nostræ debuit in maximo cœtu populi perfici, vt & faciliùs propagaretur in multas nationes, & res fide non careret: adde quòd in eo festo illuc congregari debuit populus, cuius caput ipse Christus vt verus liberator ibidem præsens voluit esse. Porrò ad incerti nominis hospitem mittuntur, quod Matthæus quoque obseruat, qui habet $\alpha\pi\omicron\varsigma \tau\omega\varsigma \delta\epsilon\iota\upsilon\alpha$: & Hebræum habet, *Peloni el ecad almoni*. Quis hic fuerit scire non expedit, hominem pium fuisse credi debet, & fortasse Apostolis incognitum. ad bonum igitur hospitem tanti conuiuæ diuertit.*

Quar-

Quarto loco expendere quomodo mittat. *Quomodo mittat.*
 Hactenus Christus, ut homo cum discipulis agit, & ut magister: nam admonitus duos misit, qui parenti ad certum locum, certum etiam hospitem, quanquam nomen eis non expresserit iussit ire. Iam ut Deus viam eis monstrat: nam cum incerti nominis querendus sit hospes, aut ductore viae, aut certis argumentis erat Apostolis opus, quibus deprehenderent, sese in diuertendo non errare. Quare Christus certissima illis proponit *reuerentia*, quibus obseruatis falli non possint. Primum inquit, *occurreret vobis homo ceramium aque portans*. Hominem illis in vrbe tam populosa occurrere, & in parasceue tanti festi minimè erat mirum: sed baiulum aquæ, & ceramium ferre hoc nouum erat, & infallibile diuinitatis argumentum.

Porro ceramium mensura liquidorum fuit, & hinc etiam vas aqueum, vel aliorum humorum: idem appellarunt cadum, & met retem, Latinis ferme amphora est. Fuit enim duplex ceramium apud veteres in vsu, Italicum vnum & alterum Græcorum. Ceramium Italicum habet sextarios 48. quæ est amphoræ etiam capacitas Romanæ. Græcum verò ceramium habet sextarios 72. eosque Græcos, qui quanquam sextariis Latinis aliquanto sint minores: tamen efficiunt

Quid sit ceramium.

14 DE COENA DOM.

64. sextarios Romanos, & uncias sexdecim. Romanum ceramiū, hoc est, amphora quæ habet 48. sextarios nostrates mensuras Bernates 16. adæquat. Græcorum verò 21. mensuram habebit, cum tertia mensuræ parte. Hic vas aquæ parandæ idoneum sic appellat, qualiscūque tandem fuerit capacitas.

Deinde addit *hunc sequamini*, nimirum in eandem domum, imperantis est hæc auctoritas. Sequendus est homo ignotus, baiulus aquæ in domum ignotam.

Tertiò, *dicite Patrifamilias*, Magister ait, *ubi est κατάλυμα, in quo Pesach cum discipulis meis edam?* *Κατάλυμα* vocat aulam, vel cœnaculum, in quo solent hospites excipi.

Nomen à soluendis laboribus, & deponendis oneribus inuenit: *καταλύειν* enim est soluere, viatores fessi de itinere curas & molestias cum sarcinis deponunt in diuersoriis, hinc Germanis vox *Lukenn* videri potest desumpta. Hanc aulam Christus absens nouit.

Denique nouit Christus propositum hospitis, & verba, priusquam in linguam eius formarentur: *nam* (inquit) *ostendet vobis Triclinium magnum, paratum, stratum*. His verbis explicat priorem vocem *κατάλυμα*, & commendat aulam hanc à circumstantiis.

LECTIO PRIMA. 15

Ἀνώγειον appellat, quod prius κατάλυμα di-
 xerat: sunt autem ἀνώγια mediæ & dium par-
 tes, ad quas gradibus ascenditur. Domus
 in tres partes primarias diuidi solet, ὑπώγια
 sunt loca infima, quò pertinent subterra-
 nea, qualis est cella & similia, & quæ ad pri-
 mum ingressum sine scalis vel gradibus a-
 diri possunt. Ἀνώγια sunt partes mediæ,
 quæ sine gradibus vel scalis non possunt ac-
 cedi, sic dictæ, quòd à terra sint remotiores,
 ἀνω τῆς γῆς. Et quia in his cœnitare solebant
 veteres, cœnacula dicta fuerunt. Eadē ami-
 cis aliquando diuertentibus de via locari
 solebant, vti hodie in publicis diuersoriis
 conclauia certis traduntur, hinc meritoria
 cœnacula dicta fuere, quia mercede cōdu-
 cta erant. Eadem Triclinia à forma & ritu
 discumbentium appellantur, vnde hîc tri-
 clinium vertit Erasmus: sunt tamen & bi-
 clinia, & exaclinia, octoclinia apud autores
 in vsu, vnde illud Poëta, *Octo capit veniat
 quisquis amicus adest.*

Tertia pars ædium ὑπερῶγια continet, ὑ-
 περωγια dici possunt, quibus tectum incum-
 bit: sed his omissis ad ἀνώγειον nostrum re-
 uertamur. Obserua commendationes aulae
 huius, vel cœnaculi: primùm est μέγεα, com-
 mēdatur à capacitate & amplitudine. Dein-
 de ἐσρωμένον, locus est ab ornatu: nā σρωμνὸν

hoc loco puluinaria, culcitraſ intelligo.

Solebant veteres culcitraſ, quibus in cō-
uiujs utebantur infarcire vel herbis, vel ar-
borum foliis, vt hodie lana, plumis, vel ſtra-
mine. Hinc *ερωμνλω* vocarunt *ὅτι τῆς γῆς ἐκ
φύλλων*, quaſi dicas humi ſtratū: hinc *ἔρω-
μένον ἀνάγωγων* cœnaculum eſt culcitraſ pa-
ratum.

Tertiò addit *ἔτοιμον*, paratum, de reliquo
ornatu dicitur & apparatus, vt locus intelli-
gatur bene mundus, aliſſque rebus ad cœ-
nitandum neceſſarijs inſtructus.

Sic Chriſtus optimus *ὁδηγός* ſuos dimit-
tit. Videtur autem duo hiſ Chriſtus voluiſ-
ſe: primùm exercere voluit diſcipulorum
fidem, deinde Diuinitatiſ ſuæ argumenta
relinquere. Fides diſcipulorū exercetur, dū
ſolis hiſ indiſciſ credunt, & ſimplici aſſenſu
Chriſti mādatum amplectūtur, in quo ſim-
plicitas in rebus fidei nobis cōmendatur.
Vt vtrationi nouū ſit hoc genus miſſionis:
tamē ſine contradictione, & ſcrupuloſa in-
quiſitione Chriſti ſermonē amplectuntur.
Diuinitatiſ verò argumenta reliquit nobis
Chriſtus, quòd abſens videt, quæ in vrbe
ſiant. Videt hunc aquæ baiulum, videt er-
gò alioſ etiam aliis rebus occupatoſ. Con-
ſolationi hoc nobis inferuit, & vt maiori
cum pietate verſemur in vocatione noſtra:
cogita

LÉCTIO PRIMA. 17

cogita enim te à Christo videri quicquid agas, hunc in laboribus suis videt: patienter ergò insiste officio tuo, Christus, vtvt labores te videt: tuas ærumnas, tuos sudores videt Christus. Sed otiosis & improbis etiam terrori esse debet: nam vt hunc videt aquam ferentem, ita alium videt in sua v-sura occupatum, alium cum suo scorto. Disce igitur metuere dominum, & piè tâquam in eius conspectu versari. Præterea Christus nouit Patrem hunc familias, nouit intima domus eius, omnia penetralia videt. eodem pacto abscondita cordis nouit.

Quartò sequitur *ἐπιβασι*, hoc est, quòd *c-v. Euentus* uentus dictis Christi responderit: nam eunt discipuli, quod obedientiæ est indicium, reperiunt omnia, vt Christus dixerat. Veritatis confirmatio est & fidei exercitium: demum parant Pesach, quo diligentia ipso- rum commendatur.

Sequitur altera pars in contextu, qua *2. Pars* 1 describitur sermo Christi habitus in Cœna legali: nam diligenter distinguendum est inter Pesach Mosaicum, quòd Christus cū discipulis celebravit, & Cœnam Dominicam, quam postea instituit. Narrat igitur hac parte Marcus, quomodo venerit Christus, cum quibus etiam venerit ad Cœnam, & quid inter cœnandum egerit. Sermo illi
B.j.

Πρότασις. est de proditione Iuda, quem non obscure indicat discipulis, & ipsum ad poenitentiam incitat.

Tempus. Primum igitur observa tempus, nam ὁ Ἰησους, inquit, Christum *venisse ad Cœnam*: vult ostendere Christum secundum legem Moïsi celebrasse suum Pesach, vesperi plena iam luna, quod initium erat primi diei, hoc est, 14. primi mensis Nisan.

Secundo cum quibus Deinde cum quibus accedat? *μὴ ἴψὸς δὲ νε-
νεα.* Ex quo discimus Iudam adfuisse primæ Cœnæ parti. Deinde Cœnam hanc ad discipulos Christi pertinere, hoc est, eos qui illi adhærent, qui ei fidunt, spem & præsidium in solo Christo quærunt. Non igitur ad impoenitentes, improbos & flagitiosos, nisi qua ratione ad Iudam pertinuit.

Tertiò expendatur oratio Christi, est illa planè pathetica: nam magno animi dolore proauntiatur, in discipulis etiam perturbationem generat, & Iudæ quoddam graue *πᾶδες* arguit. Scopus Christi est de emendatione eum admonere, & discipulis exemplum illius proponere.

Πᾶδες primum est in ipsa propositione, *in singulis* quæ *συνὰς ἰσοσιων* habet *ἐμπαρτελῶν* in singulis dictionibus. Primum iurandi formula, Amen dico vobis, dolorem exprimit legenti, quasi non aliter credituri videantur disci-

discipulo. Deinde quia vnus: magnorum regum plures interdum sunt proditores, vnus tantum facinus non facile subit, sed Filium Dei prodi vsque adeò facile est? Tertio crescit dolor, quòd non ab externo, sed de numero discipulorum proditor sit delectus. Habebat quidem & alios discipulos Christus: sed illos duodecim arctissima amicitia sibi deuinxerat. Quarto nomen proditionis per se etiam est abominabile apud omnes nationes, nec possunt tantum scelus piæ aures sine offensa audire.

Quinto intolerabile est, quòd subdit, *me*, hoc est, benefactorem, præceptorem, liberatorem, quid maius dici poterat? Impium est prodi hominem, scelus à discipulo prodi, quid dicam Filium Dei ab homine prodi? non possum dicere, destituor idonea voce tanti sceleris.

Deinde, argumentorum series etiam pathetica est: nam monstraturus discipulis reliquis proditorẽ à generalibus sensum pro- Πάθος
in argumẽto credit ad specialia. *Et dicit illa rem oculis eleganter proponit, & intellecturi erant facile, nisi sensus stupidi fuissent.*

Primum *ἑμὸν* erat, *vnus è vobis*: nam cum haberet alios etiam discipulos, de præsentibus quæstio satis dubia adhuc erat: vnus è vobis scilicet discipulis meis, quod

illi faciliè ad 70. discipulos, aliòsque quos clàm habebat trahere poterant. Propius ergò accedit, *Qui edit mecum*, hoc sanè morfu conscientia non carebat, quãdoquidem hæc in Cœna dicuntur: tamen obscurum erat ex ambiguitate, cum edendi verbum conuictum & familiaritatem poterat significare.

Tertiò remouet ambiguum manifesta declaratione mentis, *vnus è duodecim*, expressum hoc & perspicuum erat, in mensa præsentem assidere proditorem. Crescit eo pathos, denique rem perficit, *qui intingit mecum in catinum*: personæ certæ est notatio, nam simul Iudas intingit: & vt Ioan. 13. scribitur Christus etiam *ἑμὸν βάλανον* ludæ porrexit. Sic non obscure proditorem discipulis delineauit, & magno quidẽ affectu: nã Ioannes scribit, quòd in his sermonibus Christus sit perturbatus Spiritu *ἐταράχθη τὸ πνεῦματι*. Sed quàm parum his attenderint ibidem scribitur Ioan. 13. In Christo igitur *ταραχὴ* verè fuit *πάθος*.

Porro discipulorum affectus *λυπία* est. *2. Πάθος* Iustus hic dolor fuit tũ ex indignitate, cum *in discipulis.* ob amorem, quo Dominum prosequabantur, denique propter gratitudinem, quam illi debebant. Est & *λυπὴ* *πάθος*, & quidem *fatis*

fatis graue: quòd hîc declarant discipuli, dum adedò studiosè inquirunt *Num ego? Num ego?* Inquisitio hæc speciem excusationis habebat: nam cùm Christo rem notam esse animaduertent, singuli sese, quasi examini offerunt, & volunt de eo ipsius subire iudicium. Incæteris testimonium innocentiaë erat: in Iuda verò impudentis cæcitas & indurationis: nam reliquorum exemplo se etiam purgare voluit ingenium hypocritarum hîc exprimit.

Ioannes cap. 13. alium affectum discipulorum notat, ἀγνοία scilicet: nam testatur neminem hoc intellexisse, sed de rebus emendis, aut dando aliquid pauperibus illū fuisse admonitum suspicatos. Sic stolidi & tardi ad intelligendum sumus etiam in lucidissimis demonstrationibus diuinis, nisi Dominus Spiritu suo nos illuminet.

In Iuda notatur temeritas, qui contra conscientiam examini Christi etiam sese offert, quod tamen perferre non potest. Deinde stupor perniciosus, qui ad sermones Christi tam apertos, tam amicos nihil sit commotus. lapideum verè & adamante durius cor illud obrigit.

Tertiò, pœnarum denuntiatio patheticam planè facit orationem, *Bonum erat illi, hoc est, honestum & utile, non nasci.* Est autem

collatio quædam: nam per se, non nasci bonum illi non fuerat, sed ad mala nasci turpe esse vult dicere. Quare honestius & vtilius illi fuerat planè non nasci, quàm sic nasci. Disce ἀξιωμα, Evangelium melius esse non subsistere, quàm malum subsistere: non nasci, quàm in malo perdurare finaliter.

Quartò, diuina prædestinatio de cursu Filij Dei eiùsque morte, ad veritatem oraculorum diuinorum facit: deinde ostendit nihil casu Christo accidisse, sed certa dispensatione dei. denique timorem nobis ineutare debet, vt discamus timere dominũ, & rogare serió, ne organa iræ ex nobis faciat: sed pro misericordia mentes tractabiles, emendabiles, ad pias admonitiones cōcedat, ne tanta duritiæ reluctemur salutari- bus cohortationibus.

Hactenus de Cœna legali, de qua nolo copiosius admonere, cum superius quædam ad eam rem facientiã, addiderim ex Leuit. 23. Exod. 12. ex quibus locis ritus ille est plenius petendus. Iam ad tertiam partem, quæ instituti nostri propria est deueniamus.

3. Pars de
Cœnæ insti-
tutione.

duo sermones à Christo habiti sunt in mensa, quorum prior iam est expositus de proditore Iuda: posterior verò ad noui populi nouum pertinet sacramentum, quo Evangelista describit institutionem Cœnæ domini.

Dominicæ, omnibus diligenter expressis circumstantijs. Nos illa omnia ad hæc quatuor conferemus : primùm enim hinc statuendum, quid sit Cœna Domini : deinde quid hîc faciat Dominus : tertio quid nos facere iubeat : & quarto quis horum sit vsus, de his breuiter agemus.

De definitione statuendū est ex circumstantiis in contextu expressis : nam quis instituerit indicat, Christus nimirum : secundò, quando, iam moriturus in vltima cœna, edentibus illis : tertio, quid, panem & vinum corporis & sanguinis sui symbola : quarto, quomodo, agens aliquid & verbis actionem declarans, vt in mysticis fieri solet institutionibus : quinto, quo fine item, nimirum in sui cõmemorationem, vt Lucas habet, in remissionē peccatorum, & Matthæus. Ex quibus notis definiatur Cœna Domini ad hunc modum.

Cœna Domini est Sacramentum à Christo institutum, in quo symbolis panis & vini fideles mysticam corporis & sanguinis Christi communionem profitentur : & sacrificium illud Christi pro remissione peccatorum in ara crucis semel peractum, iugi memoria, dilectione mutua, gratis animis celebrant. definitio illustris est & plena : habet enim causas omnes perspicuè expressas,

nec indiget longiore explicatione. Studioſi
eam diligenter examinent & animo impri-
mant.

*Quid Chri-
ſtus fecerit.*

Alterum eſt, quid hîc faciat Chriſtus, il-
luſtrabunt illa cauſam efficientem & for-
malem : nam Chriſtus conſiderandus eſt
hîc, vt nomotheta, & Noui Teſtamenti
conditor, ſic autor eſt inſtitutionis iſtius.

Deinde conſiderandus eſt modus, quid
& faciens & dicens Sacramentum hoc in-
ſtituat. Prius autoritatem rei conciliat: Fi-
lio enim dei hîc credi debet, & inſtitutio
illius auguſto haberi loco: poſterius & ad
fidem & ad perſpicuitatem facit. Expende
ergò modum inſtituentis, partim in factis,
partim in dictis conſiſtere.

Facti eſt, quòd de pane & poculo dici-
tur λαβὼν ὁ Ἰησὺς, ſua autoritate accepit ſym-
bola, præſenti negotio idonea: accepit vt
autor, accepit vt inſtitutor, & nouis Sym-
bolis noua expreſſurus myſteria.

Deinde de ſolo pane dicitur ἐκλασε. Fra-
ctio mortis Chriſti typus eſt: frangitur pa-
nis in multos distribuendus, ſic laceratur
corpus Chriſti, pro multorum reconcilia-
tione immolandum.

Tertiò, iterum de vtroque dicitur ἐδωκε,
dat vtrumque, panem ſcilicet & poculum,
cùm panem ſolum frangat: nec enim poculi
idonea

idonea erat fractio, sed vini. distributio satis indicabit sanguinis effusionē. Dat Christus, quia solus ille se fidelibus exhibet, vt solus redemit. Quia igitur accepit Christus, meminerimus nil hīc de nostro addendum: sed quæ Christus symbola instituit, ea simpliciter retineamus. Quod frangit, mortis & meriti, item communicationis admone- mur. Quod dat veram exhibitionem sui ab ipso Christo expectemus: nam is solus & Symbola & rem eorum dare potest: mini- ster verò externa, interna non statim etiam confert.

Porrò non muta est hæc actio: sed Sym- ^{Quid dixerit.} bolis suam adhibet interpretationem, nec non officij nos nostri admonet subindicās fines aliquos. Primùm igitur ad formam i- terum pertinet de pane, quòd ait *εὐλογήσας*, de poculo verò *εὐχαριστήσας*. Ad formam quidem institutionis pertinet: tamen ad- monet qua religione, quo animo oporteat accedere, grato nimirum. Et quanquam semper & vbique gratos debeat nos esse dei beneficiis: tamen in huius celebratione, vt- pote maximo, præcipuè gratos animos de- clarare debemus. *Εὐλογία* præcipuè com- plectitur certa verba. quibus benedicimus mensæ. *Εὐχαριστία* verò animi affectus, qui- bus beneficium agnoscimus, magnificamus

& laudes redemptori canimus.

Deinde symbolorum declaratio additur, panem Symbolicum sic, hoc est corpus meum. Poculum mysticum verò, Hic est sanguis meus Noui Testamenti, qui pro multis effunditur. definitiones sunt illustres, & negotio conformes. Hinc rectè dicitur, Quid est panis symbolicus? R. Est corpus Christi. Quid est vinum mysticum? R. Est sanguis Christi, qui pro remissione peccatorum effunditur. Definitiones sacramentales sunt, & ex Christi mente intelligendæ. Loquitur autè de nouis sacramentis, quare sacramentaliter sunt, quòd hìc esse dicuntur: nec debemus ad proprias significationes vocum redire intermissis sacramentalibus, quemadmodum Baptismus regeneratio dicitur, diploma hæreditas, Christus petra, ex qua biberunt Patres in deserto.

Sacramentales definitiones vel phrasas loquendi.

Quid nos facere iubeas.

Tertiò, expendant studiosi, quid Christus nos iusserit facere: nam vult nos esse actores etiam, & partem negotij subire, sine qua res perfici non potest. Primùm iubet accipere, & Apostoli sine mora accipiunt: non dubitemus ergò & nos accipere, quod non solùm exhibet, sed iubet à se accipere.

Deinde *quæritur* inquit, vt manibus accipimus & fide, sic edimus ore & fide. Externæ actio-

LECTIO PRIMA. 27

actiones externis competunt: internis verò internæ. Idem de potu intelligitur, *Biberunt ex eo omnes*: omnes enim redimimur vnius Christi sanguine, nec aliud est medium salutis. Serua requiri à nobis, vt simus, actores, non spectatores: deinde exemplo Apostolorum non scrupulosè inquirendum, sed symbolis credendum. Denique de symbolis loquentem symbolicè intelligamus, sic multis ambagibus liberabimur & inuolucris disputationum.

Quartò expendamus vsum etiam, hoc est, vt rectè accedere possimus ad hoc Christi ^{v. suè.} epulum. Consistit is inconsideratione officij, tum administrantium, tum etiam sumentium: nam in Coena hæc duo personarū genera occurrunt, Christus hīc administrat, & dispēlator est suorum bonorum, à quo discant ministri, quid illorum sit officij, non quidem dispensare gratiam, nam id soliū est Christi: sed distribuere, quod à Christo acceperunt. Symbola externa. In his nihil ab ipsis est immutandum: reperti enim sunt, qui fermentato vterentur pane, cū Dominus azymis vsus sit: tamē ne hoc tanti est momenti, vt de eo disceptetur, si reliqua omnia instituto respondeant. Alij vino aquam miscuerunt, ex eo moti, quòd è vulnere Domini effluxit sanguis & aqua:

28 DE COENA DOM.

præterea, quòd Græcis infusio sit mixtio, mixtionem igitur re ipsa voluerunt exhibere. Alij etiam sola aqua vsi sunt, nonnulli etiam lacte: verùm institutum Domini seruetur $\kappa\tau\theta\ \rho\upsilon\tau\theta\nu$.

Ad vsum verum etiam ministrantium pertinet, vt forma conseruetur eucharistica, eaque simplex, ne nouo incantamento conentur illic rerum transmutationes, de quibus Christus hîc nihil agit. Curent autem, vt pij sint, & digni dispensatores tantorum mysteriorum: sed de illorum officio non est cur pleniùs agamus.

*Præsumsumus
suum ratio
me.*

Nostrium est qui sumus de numero sumentium, nos probè excutere, vt cum discipulis pia mente sumamus, quod dat Christus per ministros, & rogemus ardenti peccatore, vt non solùm externa, sed magis interna dona sua nobis conferat. Ad hoc consequendum expende primùm, qualis iam sis: deinde qualem te Christus esse velit: tertio, qualis posthac esse cupias.

*Qualis iam
sumus.*

Primùm quales iam simus, excutiamus diligenter manticam nostram à tergo, in qua reponemus lapsus nostros & peccata, quæ indignos nos omnes sanè constituunt: alius enim alio detinetur crimine: vos iuuenilia vestra expendite, nos nostra singuli sua, indigni certè reperiemur. Verùm indignitati huic

LECTIO PRIMA. 29

huic opponere præceptum Christi, *Accipite edite, accipite, bibite.* Iubentis autoritas plus apud nos efficere debet, quàm naturæ nostræ conditio. Sim ego indignus, esto: tamē Christus dignus est, vt ei obtemperem.

Alterum est, quales nos velit esse Christus, gratos, memores, de numero suorum, hoc est, qui vita & moribus professioni nostræ respondeamus. Beati erimus, si beneficium tantum agnoscamus pro nostrorum peccatorum remissione peractum. Memores, si celebremus mortem eius. *Ad vniuersos* ad fines pertinet, quemadmodum in agni Paschalis celebratione Moses etiam addit, Et erit dies illa nobis, *lezicaron*, in memoriale.

Tertiò plurimùm hîc refert, quales nos posthac esse velimus: nam si prius vitæ genus vsque ad eò placet, vt eius nō pœniteat, nec de emendatione simus solliciti, frustra agimus, satius est abstinere. Sin de emendatione, vt par est, seriò cogitamus, idonei erimus Christi conuiuæ. Rogandus est igitur Deus Pater, vt velle & perficere det, quia solus potest, per Iesum Christum Filium suum, Amen.

LECTIO

LECTIO SECUNDA DE

Cœna Domini ex capite vigesimo secundo Lucae.

* * *

Vers. 14. Quum igitur adesset constitutum illud tempus, discubuit & duodecim Apostoli cum eo.

15 Et dicit eis, desiderio desideravi hoc Pascha vesci vobiscum antequam ego p[er]iar.

16 Dico enim vobis me non amplius comesturum ex eo quousque compleatur in regno Dei.

17 Et accepto poculo, quum gratias egisset, dixit, Accipite hoc, & partimini vobis ipsis:

18 Dico enim vobis, me non bibiturum ex fructu vitis, usquequò regnum Dei venerit.

19 Et accepto pane, quum gratias egisset, fregit, & dedit eis dicens, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in mei recordationem.

20 Itidem etiam dedit eis poculum, postquam coenasset dicens, Hoc poculum novum est

LECTIO SECVNDA. 32

*est illud Testamentum per sanguinem meum,
qui pro vobis effunditur.*

Explicandum iterum nobis est negotium Cœnæ Dominicæ, in qua decet nos eò esse vigilantiores, quanto res est augustior & grauior. Et enim tota nostra vita debebat esse perpetua vigilia, tamen in his sacris actionibus in primis diligentia & sobrietas à nobis requiritur. Ac cum id ab omnibus requirat pietatis ratio, adolentes cogitare debent suam in his rebus præcipuè exigi diligentiam, vt attentè & præsentibus animis tractationem Cœnæ Dominicæ audiant. Sunt enim hi cœtus Scholastici pars Ecclesiæ non minima, cui Christus sua reliquit sacramenta. Deinde seminarium sunt Reip. prodeunt enim hinc etiam boni gubernatores, qui non bene curam habebunt religionis, nisi doctrinam Christi de præcipuis articulis rectè imbiberint. Et dici verè potest, tum fore beatas Respublicas, si vel præsides fuerint periti religionis, vel periti cœperint gubernare Rempublicam. Præterea hinc prodibunt etiam Ecclesiarum doctores, qui nunquam poterunt doctrinam de Sacramentis, de præcipuis

fidei articulis proponere & populo explicare, nisi quam sapissimè rectè de his sentientes, audiuerint. Et quia aliqui ex scholastico hoc cœtu etiam communicare instituerunt, attentis animis & legere & audire veras explicationes debent. Accedit illis exemplum Ecclesiæ, quæ ad sui imitationem meritò iuuentutem excitare debet. Animaduertitis enim facillè, quanta cura & pietate hisce diebus concursus fiant, magna frequentia passim à laboribus, ex officinis artificum confluunt, vt veram audiant interpretationem Cœnæ Dominicæ, vt ad eam paratioribus animis accedât. Hanc diligentiam etiam in schola adhibere valde est vtile. Ac quòd præsens attinet, eam iuare & promouere cupio, hac explicatione verborum Lucæ.

Argumentum.

Lucas copiosè & perspicuè explicat negotium Cœnæ Dominicæ, præsertim quæ in ipsa Cœna à Christo acta sunt. Hac institutione exprimit præcipuas circumstantias, quis instituerit, quando, quid, quomodo, quibus, quo fine.

Ac vt negotium melius intelligamus sic accipite: in hoc capite, quæ ad negotium Cœnæ pertinent referuntur ad duo membra.

Diuisio.

Priùs habet *παρασκευῶν*, hoc est, adorationem

nationem Cœnæ in quo docet Lucas, per quos præparata sit, quando sint missi, quomodo missi, & ubi tandem parata.

Posterius habet celebrationem Cœnæ Paschalis, & institutionem noui Sacramenti, ac sermones Christi diuersos in ea cœna habitos. Referuntur ista omnia ad locos quinque. Primùm Christus hîc nouam instituit Cœnam: secundò de proditore discipulos admonet: tertio de primatu contententes modestè obiurgat: quartò singulariter Petrum de lapsu præmonet, & ad officium cohortatur, demum reuocat eis in memoriam statũ felicissimum, quo sub eius cura & patrocínio hætenus vixerunt: hinc periculi magnitudinẽ opponit, quod paulò post eos sit oppressurum.

De his omnibus non est, quòd in præsentia expectetis explicationem: longioris enim ista sunt morè & temporis. Nos solum medium quasi membrum excerpimus, quod huius est instituti proprium, de Institutione Cœnæ Domini.

Summa & propositio sic comprehendipotest: Cœna Domini ad institutum Christi, & exemplum Apostolorum, decenter, & quàm religiosissimè celebranda est. Πρότασις.

Ad hanc sententiam respiciant adolescētes, & in progressu animaduertant, quomo-

do ex verbis Lucae explicetur: nos enim ad hanc singula referemus ἀναλύσει scholastica, Vos attentē προσέχετε τὸν γέν.

Ἀνάλυσις continens τῆς προτάσεως
ἐπιχειρήματα.

A tempore. Et cum esset tempestivum accubuit. Significat Lucas tempus institutionis & celebratae Cœnæ. Græcè elegantius dicitur καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, cum esset hora. Decenter fit, quod suo tempore fit: Christus certo & præfinito tempore instituit & celebravit: ergo & nobis ad institutionem eius decenter & certo tempore est celebranda.

Argu. à tempore.

Quòd certo & præfinito tempore instituerit Christus, ex Luca constat, ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα.

Nota.

Hora illa primùm ex præcedentibus sumi potest, hora vespertina, cum iam parata esset cœna à Petro & Ioâne, quos huius gratia præmiserat in urbem ad quendam Patrem familias.

Deinde hora illa rectiùs explicatur ex Mose, designavit enim Moses certum & præfinitum tempus quo agnus Paschalis immolari & comedi debuit, nimirum decimo quarto die sub vesperam, primi mensis Nisan, plena iam luna Exod. 12.

Hanc

Hanc horam obseruauit Christus, & secundum legem Mosis suum Pesach celebravit, cum Iudæi sequentes Patrum traditiones & consuetudinem, celebritatem hæc reiecerint in posterum diem.

Adde horam iam fuisse, vt immolaretur verus Agnus Paschalis, de quo Ioan. 1. Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Nam Apostolus 1. Cor. 15. scribit Christum passum secundum Scripturas, volens significare præfinitum fuisse iam pridem tempus passioni Christi. Hora illa iam imminabat: voluit igitur Christus, tempori sese accommodare & inseruire.

Nos igitur ad institutionem debemus respicere, & cogitare, vt decenter quoque hoc est, suo tempore quoque eam celebremus. Dicunt Græci eleganter *ὁ καιρός πάντων* Pind. Pyth. 3. Stro. 4. τὸς ἔχει κορυφάν, tempus omnium rerum habet apicem, hoc est, certa momenta, in quibus res commodè geri possit: his neglectis rei occasio quoque magna ex parte elabitur. Meminerimus nos illa momenta iam adesse, & quã paratissimis animis hoc cæleste epulum celebremus.

Secundò exprimit Lucas cum quibus 2. Argu. à personis ordinarijs. celebrata sit cœna, *Accubuit Christus & duodecim discipuli cum eo.* Adhibentur duodecim, quia hi testes harum rerum futuri

erant, infrà 24. & Act. 1. Deinde quia harum rerum etiam debent esse dispensatores 1. Cor. 4. Certos ergò & ordinarios adhibuit Christus, eosque solian, ad quos negotij illius institutio pertinebat. Quare & nos meminimus non licere nobis accedere, imò decenter & religiosè celebrari à nobis non posse, nisi ex animo cupiamus de numero discipulorum Christi esse. Religiosè ergò & decenter à nobis ad imitationem Apostolorum & Christi institutionem est celebranda.

*Tertiū arg.
ñ Soc
Christi.*

Tertiò adiecit ñ Soc Christi instituentis, *Desiderio desideravi hoc Paschæ comedere vobiscum.* Nota est phrasis linguæ, qua affectus pius exprimitur, quasi dicat, ardentissimè, cupidissimè hanc cœnam vobiscum sumo. Ratio est, quia hostia ipse mox futurus est, & agnus verè Paschalis tollens peccata populi sui. Deinde quia ardentè desiderat & curat salutem nostram. Ioan. 15. Maiorem dilectionem nemo habet, quàm si ponat quis animam pro amico suo. Colligamus ergò ad hunc modum, Christus magno affectu & religiosè instituit hanc cœnam: ergò à nobis etiam magno desiderio, pio affectu & religiosè celebranda est.

Quartò, quia vltima hæc est futura in rebus humanis: addit enim, *antequam patiar,*

tiar, quæ veba rationem reddunt quidem, cur cupidè, cur desideranter edat Christus Agnum Paschalè cum discipulis. Sed nos discamus commendari hinc nobis cœnæ negotium: si enim futura hæc est vltima, religiosè à nobis coli debet: nam etiam leuissima *ὑποτίματα* religiosè excipimus ab amicis, si vltima futura sint. Et quid si nobis hæc futura quoque sit vltima in rebus humanis. Etenim vt rerum est facies, & sæuientis pestis diritas, nemo speret omnes nos hoc numero, quo nos communicaturi sumus, ad diem Paschatis superuicturos.

Cogitent ergò singuli & decenter, vt quàm religiosissimè sese accommodent præsentì cœnæ, vt si sit hæc vltima futura, alacres in spe & fide de misericordia Dei, collectis sarcinis è rebus humanis emigrent.

Quintò quia magna religione instituitur, nam de poculo dicit, quod mox de pane repetit, *ἐὺχαριστοῦσθε: gratis accitis*. Cum gratiarum actione instituitur: ergò religiosè & decèter instituta est, & ad eundem modum nobis est etiam celebranda. Commendatur nobis pia ciuilitas, qua ad mensam debemus quotidie accedere & recedere, vt cibum & panem quotidianum cum gratiarum actione sumamus. Imprimis autem ad

mensam Domini memores *ἐὺχαριστίας* debemus accedere.

Sextò, quia regni Dei argumentum est, ideo decèter & religiosè à nobis celebranda. Quòd sit regni Dei argumentum cœna Domini, his hîc exprimit: de pane primùm, *Non edam amplius ex eo, donec impleatur in regno Dei: mox de poculo, Non bibam de fructu vitis, donec regnum Dei veniat.*

Significat Christus plenitudinem regni Dei instare, sic vt vbi deinceps viderint edentem & bibentem, certissimò colligant adesse regnum Dei. Quare hæc vltima est in rebus humanis, ita vt mox Christum à mortuis habituri sint rediuuium.

Et quia Christus post resurrectionem edit & bibit cum discipulis, quidam ad illa præsentem referunt locum. Alij ad gaudium cœleste, & nuptias filij regis, in quibus fideles omnes sint accubituri in vita æterna. Nobis ad præsens institutum satis est cœnam hanc, regni dei esse argumentum: primùm obedientia hoc testamur nos dicto Christi esse obedientes, deinde regnat in nobis suo Spiritu, dum suorum bonorum dispensator ipse nostras hîc alit cōscientias, & in fidei vnione regit. Demum sic ad regnum Dei, hoc est vitam æternam in dies proficimus, detestati prius vitæ genus,
 cona-

conamur deinceps vera poenitētia ad conditoris nostri voluntatem redire.

Septimò à cibi qualitate & præstantia: nam de pane dicit *hoc est corpus meum*, de poculo verò, *hoc poculum Novum Testamētum est per sanguinem meum*. Ostendit quid hīc sit principiale, ad quod spectet tota illa actio, corpus scilicet & sanguis domini. Cæterum *ὁ αἵμα* illa *panis est corpus Domini*, & *vinum est sanguis Domini* sacramentali modo sunt accipienda, quemadmodum aliæ phrasēs sacramentales, nec superstitiosè debemus prædicatata vrgere, quod intelligere possunt adolescentes familiari exemplo. In dialecticis proponi solent nobis interdum definitionum genera *ἡ μεταφορὰ*, & exempli gratia hæc, aut his similia citantur, Consul est cor ciuitatis Sol est oculus mundi, quæ dextrè intellecta vera sunt, Quòd si pergas dicere, ergò mundus est, animal, in cuius fronte sol sit oculus, absurdus eris. Sic in Sacramentalibus phrasibus, panis est corpus Christi: non tamen sequitur, ergò panis est substantia corpus domini, aut corpus domini est localiter præsens in pane, quæadmodum nec sol carneus est oculus, nec mūdus animal est. Sed in his querēda est analogia, quæ rebus omnib. cōgruat. Verū ad præfēs satis est argumēti, hic

cibus non prophanus exhibetur: sed corpus & sanguis domini, quo cibantur animæ nostræ, hoc est, Christus quantus quantus est, sese nobis totum donat: ergò religiosè & decenter celebranda est.

Octauò, quia hîc celebratur *ἀνάμνησις* Christi: nam inquit, hoc facite in mei recordationem, respexit Christus indubiè ad Mosis institutionem, in qua iubentur Pe-sach celebrare *lezicaron*, hoc est, in memoriam liberationis ex Ægypto. Volens docere Christus, iam adesse veram liberationem à peccato, cuius seruitus Ægypti seruitute fuit adumbrata: meritò igitur in memoriam tâta rei extare debuit Symbolum aliquod.

Nonò, quia non testamenti habet rationem, quæ utique decent, & religiosè inter homines etiam solent celebrari. Nam primum in illos sunt bona legata, quæ decenter conferuntur: sunt testes, qui audiuntur: hæredes, ad quos illa spectant: est testator, qui omnia moriturus studiosè & religiosè disponit, & ob id hominis testamentum videre scelus est habitum. At Christus inquit hanc suam cœnam Testamentum esse novum per sanguinem suum cõfirmatum: decenter igitur & quàm religiosissimè celebrandum est. Quomodo rationem habeat
noui

Noui Testamenti aliàs diximus.

Decimò, quia nostra hìc agitur salus nam de poculo dicit, qui effunditur pro nobis. Finis est institutionis salus nostra. Quæ ad salutem nostram spectant, & redemptionem, studiosè & religiosè sunt celebranda: cœnæ institutio ad salutem nostram spectat, & redemptionem nostri reuocat nobis in memoriam: ergò religiosè est celebranda. Impleturus est Christus, quod dixit de se Matth. 20. Filius hominis non venit, vt sibi ministretur, sed vt ipse ministraret aliis, & vt daret animam suam pro multis. Sic Ioan. 10. Bonus pastor animam suam dat. Docemur hìc omnia agi in nostri commodum, nihil quærit hìc Christus primum, aut quod suum esset: sed nostra omnia hìc sunt lucra. Pro nobis effundetur sanguis Christi, morti tradetur corpus eius pro nobis, in cuius rei testimonium nobis hãc reliquit institutionem: ergò decenter & religiosè à nobis est celebranda.

Haftenus verba contextus sequentes diximus, quomodo sit celebranda cœna, nimirum ardentè, religiosè & decenter, idq; ad exemplum Domini instituentis & discipulorum, qui primi fuerunt communicantes mysterij huius.

Ex his argumentis adolecentes iam quæ-

Ἀπλὰ
σπορί-
ματα.

dam, tanquam σπορίματα secum referant, qualia sunt, quæ hîc imprimis tenere oportet, Quis instituerit? Christus scilicet: quando? vltima nocte & secundum legem: vbi? Hierosolymis apud pium patremfamilias: quid? mysticam communionem corporis & sanguinis sui: quibus? discipulis suis, hoc est, omnibus fidelibus, qui cupiunt esse de numero discipulorum Domini: Quomodo? ad imitationem cœnæ Paschalis, quæ memoriam liberationis ex Ægypto reuocabat: sic posthac memoria liberationis à peccato & morte celebrabitur. Cur pane & vino? quia sunt analogia, quæ rem appositè exprimunt: explicetur analogia. Quo fine? εἰς ἀνάμνησιν, vt confirmetur fides, vt sit Ecclesia Christi externis etiam symbolis separata ab aliis cœtibus, vt testemur gratitudinem in Deum, amorem in proximum, sint exercitia pietatis, occasio pœnitentiæ.

2 Quid sit
cœna.

Hæc simplicia sunt, quæ iuvenes scire debent: deinde his addant σπόδια, vt quid sit cœna Domini. Ac definitionem facillè est construere ex superioribus, vt non erres multum à scopo præsentis negotij.

Definitio
cœna.

Cœna Domini est Sacramentum à Christo institutum, in quo symbolis panis & vini, fideles mysticam corporis & sanguinis Christi communionem profitentur. Et sacrificium

LECTIO SECVNDA. 43

crificium Christi pro remissione peccatorum in cruce semel peractū, iugi memoria dilectione mutua, gratis animis celebrant.

Definitionem facillè intelligent auditores, si ad causas eam retulerint, quas est facillè hinc ostendere. Efficiens causa est Dominus Iesus Christus institutor & autor Sacramenti. *Efficiens.*

Materialis causa, mystica corporis & sanguinis Christi communio, hoc est, participatio Christi meritorum, qua sese totum suis fidelibus offert modo sacramentali, non ori & dentibus, sed cordi & animæ. *Materia.*

Forma, qua hæc mysteria peraguntur, in definitione habet illa verba, Symbolis panis & vini: placent enim Christo impositori, hac forma memoriam sui relinquere, quæ & parabilis esset, & analogiam cum rebus signatis haberet, quibus eleganter inserviunt panis & vinum. *Forma.*

Causa finalis in definitione expressa est, mortem Christi celebrare, qua sacrificium pro peccatis nostris peregit. In hac celebratione est recordatio beneficiorum Christi, quæ & quanta nobis contulerit mors eius, à quantis malis liberauerit. Deinde grati animi significatio, quò pertinet laudare nomen Domini, aliis hæc commendare & prædicare. *Finis.* *Memoria Christi.*

44 DE COENA DOM.

Ad fines etiam pertinet, confirmare in nobis dona domini, in dies magis magisque Christo incorporari, fidem testari, dilectionem fraternam declarare, consensum in Christo cum Ecclesia sua profiteri.

Tertio, considerent etiam hic, quomodo pauci debeant accedere. Monet Apostolus grauissimè, vt probet se prius homo, & ita demum de pane illo comedat. Hanc *Ἐτέραν*, seu *δογματικὴν* non debemus leuiter instituere, & Grammaticorum more, qui in examinãdis erroribus Vlyssis admodum diligentes sunt, ipsi verò suos errores non animaduertunt. Debet igitur censura de nobis à nobis ipsis institui.

Ac si pergamus singuli suam à tergo excutere manticam, non deerit materia, quam emendes. Vt plurimum in scholis laboramus enormi negligentia, & corruptis moribus, quæ vitia peculiaria sunt iuuentutis: in hæret negligentia etiam præceptoribus in docendo, obscuritas in tradendo, prolixitas in explicando, studium contentionis & rixarum in suis tuendis dogmatibus.

Hæc & similia discamus ex animo odisse, & emendare, accedet studium veræ inuocationis, obedientia honestarum legum, ardor in discendo. Ad hunc modum, si tibi displiceant anteaçta vitia, & pectus ardeat
vir-

virtutis amore, satis instructus ad præfens
accedes epulum.

Nam quod nos attinet fateri cogimur,
nos indignos omni Christi merito, nedum
hac Synaxi. Sed quid tum? esto indignus
sum ego hac cœna: at dignus est Christus,
cui iubenti obediam. Indigni erant claudi Math. 22.
& cæci nuptiali cœna: quia tamen Rex vo-
cari iussit, satis digni erant pariter boni &
mali. Et Apostolos, si expendas, in his cer-
tè hæcenus regnavit partim *ἀνοία*: Christo
enim concionante de cruce & persecutio-
nibus, illi de primatu rixantur. Partim *δρα-
σότης*, ut in Petro, partim *βραδύτης*: tardi e-
nim sunt, & altum stertunt, dum Christus
in agone sudat, usque ad sanguinem. Acce-
dit *δειλώτης*: fugiunt enim à Christo iam
capto: & sæpiuscule *ἀπεποδιόντες* hæcenus
fuere in sermonibus cum Christo: tamen
nunc adsunt in hoc sanctissimo epulo. I-
deoque nõ tam refert, quàm quisque sit di-
gnus, quàm qualem Christus te velit esse,
nimirum de numero suorum discipulorũ,
sui memorem, & gratum erga ipsum, in
tanta largienda gratia tibi ingrato.

Hic tu iam tecum etiam atque etiam cõ-
sidera, qualis posthac esse velis. Si ex ani-
mo cupis ex discipulorum Christi numero
esse, si ipsum feridò amas, si tua tibi feridò dis-

plicet, si vitiorum subest & peccati odium, desiderium nouæ vitæ & emendationis, accede hilari fronte, hac veste nuptiali tutus eris in cœtu discumbentium.

LECTIO TERTIA DE COENA Domini ex decimotertio & decimo quarto cap. Ioannis.

Vers. 1. Ante festum autem Pascha, sciens Iesus venisse horam ipsius, ut transfiret ex hoc mundo ad Patrem, quum dilexisset suos qui erant in mundo, vsque ad finem dilexit eos.

2 Et Cœna facta (quum diabolus iam inmisisset in cor Iudæ filij Simonis Iscariotæ, ut proderet eum.)

3 Sciens Iesus Patrem omnia dedisse sibi in manus, & se à Deo exisse, & ad Deum abire.

4 Surgit à Cœna & deponit pallium, & accepto linteo precinxit se.

5 Deinde misit aquam in peluum, & coepit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat precinctus: &c.

Vtile

Tile est, & simul necessariū, vt officij sapius admoneamur: sumus enim natura sic cōparati, vt de officio Christiani hominis nō satis grauius cogitemus: acsi interdum maximè expendamus illius magnitudinem, facilè locum demus otio, aliisque vitæ humanæ occupationibus: officij autem ratio vltimum, interdum nullum sortiatur locum apud nos, ideòque necessum est sapius de eo nos admoneri. Ac necessitas quidem inde facilè perspici potest. Moses grauius scribit voce domini Gen. 8. *Iezer leu abadam, rann*, hoc est, signum cordis humani malum est à pueritia sua: quasi dicat natura id nobis inhære, & vnà nobiscum nasci, vt simus ad malum proniores, quàm ad bonum. Hinc Apostolus quoque ad Romanos 7. fatetur se reperire aliam legem in membris suis, quæ repugnet legi mentis: item quæ nolit se facere ea, quæ velit non facere.

Vtilitas verò magna est: etenim officij ratio coniuncta est cum nostri quadam censura, vt scilicet intelligamus, qua parte à nobis sit hætenus peccatum, quid intermis-

sum, quid factum, quod non oportuit. Hinc pij seria poenitentia ad deum redeunt: intermissum officium alacriter resumunt, approbant sese domino, & testantur vita & moribus, se sibi met serio displicere. Quod sanè nihil aliud esse iudico, quàm quòd dixit Apostolus operari salutem suam cum metu & tremore. Ideòque dominus voluit in veteri populo, legem in propria esse meditatione apud adultos, vt bono exemplo iuuentuti præessent. Apud iuuentutem verò, vt pietatis veræ addisceret ceremonias: vtròsque autem sic retineret in officio pietatis. Quare iubet Dominus Deut. 4. vt nota faciant mandata sua filijs suis. Et Exod. 13. si interrogauerit te cras filius tuus, &c.

Philip. 2.

Nos ista sic intelligamus, quasi ad nos etiam spectent. Multa sunt, quæ nos officij nostri admonent hodie, in primis verò Ecclesiæ nostræ consuetudo, quæ his diebus frequentiori cœtu solet conuenire, sæpius etiam quàm aliàs. Ac adducit secum iuuentutem, pueros quoque, vt intersint sacris, audiant verbum Domini, orent cum toto cœtu, testentur se verè ex pijs parentibus, frugi esse liberos, quæ sanè cõsuetudo longè est honestissima.

Scribit Gellius quodam loco in historia
Lib. 1. ca. 23. Papyrij prætextati veteres Senatores Romæ

mæ solitos fuisse, secum in curiam deducere adolescentes, ut interessent honestis deliberationibus, consultationibus Reipublice nimirum, ut maturè addiscerent patriæ cōsulere. Nos multò rectiùs laudabimus honestissimam Ecclesiæ consuetudinem, qua hodie turmatim cogit iuuentutem ad cœtus sacros, ut discant, quæ sint religionis nostræ præcipua capita, qui ritus, quæ sacramenta, audiant etiam veram interpretationem præcipuorum locorum Scripturæ.

Quare studiosi adolescentes exëplo publico Ecclesiæ excitari debent, ut de negotio passionis Dominicæ verè & seriò cogitent, expendant etiam, quid ab ipsis hætenus sit intermissum, quæ eos facere decebat, quid commissum, quod omitti oportuit. Celebris est in hac re sententia Pythagoræ, quam seriò voluant secum iuuenes, *τὸν παρέβλω, τί δ' ἔρεξα; τί μοι δεόν ἐκ ἐτελέσθη;*

Nos diligentiam istam pro virili adiuuabimus, ac pro more paucula de cœna Domini proponemus, idque ex Ioanne: *sc.* *Cur ex Ioã.* quemur enim Euangelistarum ordinem, inter quos cum sit quartus ordine, meritò quartam lectionem hinc depromemus.

Porrò negotium cœnæ Dominicæ diffusius nobis proponit: etenim duo integra *Argumentum.*

capita 13. scilicet & 14. in eo argumento consumit. In quibus indicat, quid Christus in illa cœna & fecerit & dixerit. Legalem cœnam adit cum discipulis, ex qua surgens exemplo suo discipulis commendat inseruiendi studium, dum pedes illorum lauat. Ac vt constaret de facti ratione, longa & suaui interpretatione rem explicat. De Iuda proditore quoque non obscure eos admonet, vt scirent in hoc negotio Christum nihil latere. Offert se quoque mediatorem inter deum Patrem & homines: promittit enim non solum Paracletum, sed etiam officium suum, quod sit abiturus ad Patrem, paraturus illic mansiones.

Sunt illa omnia magno affectu ab Evangelista descripta: maiori verò ab ipso Christo proposita: maximo autem à nobis & legi, & expendi debent. Etenim hîc imprimis *φιλανθρωπίας* affectum, si alibi vnquam declarauit.

Πρότασις.
σις.

Πρότασις videtur esse, singulari studio, dilectionem mutuam declarasse Christum, & suis commendasse in hac vltima cœna.

Loci insigniores sunt in hac causa, cœnæ dominicæ breuis connotatio, vt de tempore celebratæ cœnæ, vt causa institutionis. Secundus de lotionem pedum, & eiusdem *διεξοδική ἐρμάνεσις*, quæ facti causam indicat.

Ter-

LECTIO TERTIA. 51

Tertius de proditore Iuda. Quartus cohortatio ad dilectionem mutuam, ex qua noua professio, & veri sectatores Christi cognosci debent. Quintus de officio Christi mediatoris, quod in eo consistit, vt ad Patrem abeat, tanquam legatus, & illic mansiones parat suis, qui sit docturus eos omnia.

Hæc diffusè & singulari diligentia duobus capitibus persequitur Ioannes, & hîc indicanda fuere, quando quidem in hac ipsa vltima cœna omnia à Christo dicta fuere:

Nos de cœna ipsa agemus hîc, ex principio capituli decimi tertij, vsque ad eum locum, vbi surgens & positus vestibus lauare pedes discipulorum instituit.

Ante festum Pascha, sciens Iesus, quod venisset hora ipsius, vt transiret ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos, qui erant in mundo, vsque ad finem dilexit eos. Et Cœna facta cum Diabolus iam immisisset in cor Iudæ Simonis Iscariota, vt proderet eum: sciens Iesus, quod omnia Pater sibi dedisset in manus, & quod à Deo exisset, vt ad Deum iret, surgit à Cœna, & ponit vestimenta: & cum accepisset linteam præcinxit se deinde misit aquam in peluum, & cepit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

Hæc verba breuem connotationem cœ-

52 DE COENA DOM.

næ dominicæ complectuntur, in qua explicanda hæc occurrunt.

Partes.

Primum, quando à Christo sit instituta & celebrata: secundò, quare non celebravit recepto tum tempore: tertio, quæ sit institutæ cœnæ causa: quarto, quid in illa Christus egerit. De his ordine & breuiter agamus.

I. Quando sit instituta & celebrata intelligi potest ex eo, quod dicit Ioannes, *ante festum Paschæ*, illa omnia contigisse, quæ hic scripturus est, ideòque Christus cœnam quoque ante festum celebravit.

Exod. 12. 1.

Erat Pesach institutum in memoriam liberationis ex Ægypto, quòd scilicet dominus potenti manu percussisset primogenita Ægyptiorum, Iudeorum autem familiis percussisset. Angelus enim domini vltima nocte transibat per Ægyptum, percutiens vbicumque postes non reperisset aspersos sanguine hædi. Hinc festum instituit Moses iubente domino, in tanti beneficiij memoriam, vt posteri scirent Angelum domini illis pepercisse & liberasse ex seruitute illa dura. Significat autem Pesach transitum, quod de Angelo propriè dicitur: transfératur autem ad Agnum Paschalem, & ad ipsum festum, quia symbola erant instituta *lezicarõ*, hoc est, ad memoriã facti Angelici.

de in-

LECTIO TERTIA. 53

deinde ad tēporis notam pertinet, quod Ioānes habet *δέπρωτος γενομένης*, hoc est, *Cœna peracta*, quasi in principio Cœnæ sint hæc gesta: sed potius respexit ad legalem cœnam, quam ex instituto Mosis celebravit, qua trāfacta, surrexit Christus semel de mēsa, loturus discipulis pedes. Hinc demum recumbens ad mensam, suam instituit cœnam. hæc simplex est & historiæ conueniēs sententia.

demum postquam diabolus immisisset in cor Iudæ, vt proderet eum, qua occasione hoc factum sit, ex Marco 14. intelligi potest. Nam cū vngeretur Christus à muliere, indignati sunt quidam ex discipulis, inter quos primarius Iudas fuit, aut fortè solus. Nam mox subiicit illum abiisse ad Pontifices, vt illum proderet. Iam igitur immisit Satan in cor Iudæ, vt hoc faceret: sed deerat adhuc iusta occasio, hanc ipse Dominus nunc est exhibiturus.

Nos hinc discamus, quàm studiosus fuerit legis Dominus: nam cū Iudæi contrā legem seriùs tum celebrarent Pesach, Christus non cum Iudæis, sed vt Moses iusserat voluit celebrare, ideóque frustrà est, quod calumniantur illum, quasi legis cōtemp-torem. Sed erat huius rei iustissima alia causa, quòd scilicet in hoc ipso festo magno

voluit immolari, cuius typum gesserat agnus ille Paschalis apud Mosen.

Deinde discimus hinc, cui cœna Domini successerit, Paschati scilicet: nam legali cœna finita instituit nouam, quod obseruauit etiam Cyprianus in sermone de cœna Domini. Cœna disposita inter sacramentales epulas, obuiarunt sibi instituta vetera & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum magister apponit discipulis, ideóq; nihil agunt, qui cœnæ alium typum querunt, cui successit expressè, inquit Apostolus, Pasch nostrum immolatus est Christus 1. Corinth. 5.

Demum obserua hinc Iudæ conatum non fuisse nuperum, sed consilio & animo præmeditato pridem hoc molitum esse, idque singulari diaboli instinctu.

II. Quare non recepto tempore.

Celebrauit alia quoque Paschata hactenus Christus, plura sanè ante Baptismum: post illum verò cum discipulis ad minimū duo: nam cap. 2. ascendit ad Pascha, & cap. 6. iterum Pascha est, quæ sine dubio cum Iudæis celebrauit, vtvt concurrerent festa hoc

LECTIO TERTIA. 55

hoc iam suo celebrat more. Verùm causas non aliunde hîc afferemus, quàm ex ipso contextu: nam docet venisse horam eius, quod causæ loco hîc affert, quasi dicat, moriendum erat illi in hoc ipso festo, idque nouit, quare prauenire illud momentum noluit.

Hîc vtile est considerare, quid de Christo prædicet, deinde quomodo de morte loquatur. Quòd Christum attinet, scit venisse horam suam: res magnæ est consolationis, cùm audimus, non casu, non inuitû etiam dominum nostrum in has ærumnas mortis incidisse. Scit horam suam adhuc constitutus in corpore mortali, quantò ergò magis scit horam nostram in gloria Patris?

Deinde scit & hoc, quòd *Pater tradidit omnia in manus suas.* *Πάτρα* intelligamus totum mysterium salutis, quia vitæ & mortis plenam habet potestatem: non enim solum mori debuit, sed habet potestatem restituendi vitam & animam. hoc sciens Iesus alacri animo ad mortem præparat.

Tertiò scit etiam quòd à Patre sit egressus, hoc est nouerat vocationem suam esse diuinam, quòd à Deo esset missus saluator mundi: deinde quòd ab æterno à Deo Patre natus esset, quòd quidem factum est à-

χρόνος ἐν ἀναλλοιωτῶς: aduentus verò in carnem, in tempore, officium etiam mediatoris in carne, de quo videtur loqui, quòd à Deo esset egressus.

Quòd ad Deum redit.

Quartò, quòd ad Deum iret, id magnificum est in persona Christi, hoc est, scit etiam, quòd per mortem & resurrectionem fit rediturus in gloriam Patris: non enim in morte detineri debuit, nec salus nostra perfici poterat, nisi resurgens viam in cœlos monstraret.

Atque illa in Christi sunt notitia, tanquam causa, cur maturius velit celebrare cœnam. Sed de morte, obserua quàm piè & modestè loquatur: primùm horam vocat, hoc est, certum voluntatis suæ, & diuinæ ordinationis momentum. Ne horam tu hîc intelligas fatale quiddam, quod ad mortem vrgeret etiam inuitum: sed quia Deus ita vult, ideo iam patietur.

Mors quid.

Deinde addit, *ut transiret ex hoc mundo*, hinc constitue mortis definitionem. Mors est hora vel momentum transeundi ad Deum ex hoc mundo: aut mors est μετὰβασις ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Vtraque definitio consolatoria est: si enim mors hora est diuini decreti, quam non licet præterire, ita in morte piis nihil mali est positum.

Sin mors constituatur transitus, & hoc de

de meliori conditione nos admonet. Non dissimilis est Socratis de morte sententia, qui vt se consolaretur cōtra horrores mortis, ait, mortem esse μετακίησιν tantūm τῆς ψυχῆς, item ἀποδημίαν migrationem, λύσιν ἔχουσαν, quibus sanè aptissimè commendatur mors fidelium, quæ reuera tale quiddam est, nec aliud grauius.

Nos hīc expendamus, cur Christus hīc instituat cœnam, nimirum quia iam mori voluit: nam huc illa omnia respiciunt, vt intelligamus memoriam mortis imminentis Dominum vrgere, vt cœnam instituat. Discamus ergò ad eandem nos præparare ob id ipsum, quia nobis moriendum est. Nam vt sit memoraculum mortis Christi: ita fidem alit fidelium, vt eò promptiùs & ipsi mortem subeant.

III. *Causa instituta Cœnae.*

Cūm aliæ sint multæ causæ Cœnæ institutæ solūm hīc meminit impellentis causæ, quò facit primūm quod diximus iam memoria mortis animo obuersans. Deinde quia *dilexit suos in hoc mundo, & quidem ad finem.* Primūm commendatur nobis Christi in nos dilectio: nam diligenter obseruari debet, quos respiciat illa dilectio. Suos,

inquit, hoc est, qui fideles sunt nomine & re: non enim amat hypocritas, nec sui sunt bilingues. Cogitemus igitur, ut simus de suorum numero, ita nos concernet vis illa dilectionis. Pater quidem dilexit mundum, ut vnigenitū daret filium: sed quia tenebræ magis dilexerunt mendacium, quàm oblatam salutem, factum est, ut pauci in dilectione permanserint.

Iuan. 3i

Deinde vide, qualis sit illius dilectio *in finem dilexit eos*, hoc est, perfecta dilectione: aut dilexit eos *in finem*, hoc est, vsque ad mortem, non quia tum deserit, sed quia constans mansit periculosis temporibus, multò firmiter intelligi debet, solutis doloribus mortis. De hac dilectione Christi dici poterat, dilectio iustificat, quod perperam humanæ dilectioni accommodant Papistæ: nisi enim Christus *in finem*, hoc est, constanter nos dilexisset, nulla nobis reparata fuisset salus.

IIII. *Quid in Cœna egerit.*

Magna est doctrina huius loci: nam tum hoc capite 13. tum sequenti 14. complectitur narrationem rerum gestarum in cœna, ac nos illorum ferè capita iam sumus complexi: quò pertinet etiam hoc Domini factum

ctum de lotionē pedum, cuius summa est. Facto & verbis testari singularem erga suos amorem. Facto, quia lauando humilitatis exemplum præbet, verbis, quia addit exempli vsum sua interpretatione. Cæterum præter hoc factum, huc pertinet etiam, quòd resumptis vestibus & recumbens ad mensam, cœnam suam instituit: nam voluit suos in sui cōfessione singulariter confirmare, ne metu periculorum ab ipso deficerent.

Porro quare cœnæ institutio hîc sit omissa à Ioanne, probabile est, quod solet hîc afferri: scilicet, cùm ab aliis sit luculenter & copiosè descripta, noluisse in eadem re occupari: cùm hoc videatur peculiare Ioannes habere, vt παραλειπούμενα scribat, nominatim ea, quæ ad diuinitatē Christi pertinent, paucis exceptis, quæ cum aliis habet communia.

Accedit quòd suprâ capite 6. diffusè descriuit de ratione mādicationis, quæ etiam si ante institutam cœnam contigere: tamen quomodo caro Christi māducari debeat, & sanguis illius bibi dilucidè indicât. Quare in ea traditione maneamus, quam sæpe iam in hac schola audiuiſtis. In cœna duò nobis exhibet, vnum externum, aliud internum: externa sunt panis & vinum sym-

bola, quæ alunt corpus, & representant sensibus res alias. Interna sunt sanguis & caro Christi, quæ fide sumimus: & vt fides minimè est ficta: ita corpus Christi minimè fictiuè sumit, sed verum amplectitur, sedens in gloria Patris. Quomodo autem panis dicatur corpus Christi, & vinum sanguis illius, indubitata est sententia nostra, symbolicè & sacramentali modo, vt circuncisio dicitur fœdus Domini, velamen dicitur potestas, quam in capite habere debet mulier.

Itaque vera accedamus fide, & de modo ne simus nimium cõtentiosi, ne extra oleas currendo, amittamus veritatem. Rectè inquit Augustinus, Quid paras dentes & ventrem, crede & manducasti.

LECTIO QVARTA DE
cœna Domini ex prioris ad Corin-
thios Epistolæ capite vn-
decimo.

*

*Vers. 13. Ego enim accepi à Domino, quod
& tradidi vobis, Dominum Iesum ea nocte,
qua proditus est, accepisse panem:*

14 *Et gratijs actis fregisse, ac dixisse, Ac-
cipite, edite, hoc meum est corpus, quod pro vo-
bis frangitur: hoc facite ad mei recordatio-
nem.*

15 *Itidem & poculum postquam cœnasset
dicendo, Hoc poculum est Nouum illud Te-
stamentum per meum sanguinem: hoc facite
quotiescunque biberitis ad mei recordationem.*

16 *Quotiescunque enim ederitis panem
hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domi-
ni annuntiatis, vsque quò venerit.*

17 *Itaque quisquis ederit panem hunc,
aut biberit poculum hoc Domini indignè, reus
tenetur corporis & sanguinis Domini.*

18 *Probet autem quisque seipsum, & ita
de pane illo edat, & de poculo illo bibat.*

19 *Nam qui edit & bibit indignè, damna-*

tionem sibi ipsi edit & bibit, non discernens corpus Domini.

Ystera celebramus his diebus Christianismi, quibus orbis terrarum nihil habet vel maius, vel dignius. Hinc cœtus maiores & frequentiores facit populus, ut testetur amorem erga Christum, desiderium discendi, ut audiendo verbum Dei, paratior sit ad cœnam Domini. Nam in hac nostra mystagogia sunt hæc primaria, audire negotium redemptionis nostræ, repetere causas mortis Dominicæ, nostram deplorare sortem, propter quos Dei Filius mori debuit, ac cœnam, quam suis reliquit, pia mente celebrare.

Refert Athanasius in Apologia ad Constantium Imperatorem de Alexandrino populo, quòd tanta frequentia ad Pentecostes & Paschatis festa confluerit, ut senes quidam, puellæ & pueri compressi, semimortui domum relati sint: diuina tamè clemètia nemo ex his mortuus. Quo testatur pernetustam esse consuetudinem Ecclesiæ, ut
in

LECTIO QUARTA 63

in solennitatibus mysteriorum Christi frequentiores fiant cœtus.

Et quanquam in nostris fortè non sit tantus ardor, non par studium, non eadem etiam cura: tamen gratias deo debemus, qui hos cœtus nobis conseruauit, dandâque opera, vt nostro studio & opera auctiores reddantur. Quod fiet, si iuuentus præsens, rectè imbuta in his mysteriis, partes suas in frequentando & audiendo verbum dei, obierit studiosè. Hanc diligentiam iuuabimus, quoad fieri potest, ideóq; hunc Apostoli locum breuiter explicabimus, vt paratiores ad hanc rem reddamur.

Docuerat d. Apostolus Corinthios per *Argumentum.* sesquiannũ, vt est videre in Act. 18. quo tempore summam veræ religionis explicuit, vsum & sacramentorum addidit. Ac de Baptismo coniectura sumi potest ex prima Epistola cap. 1. vt fatetur se Caium & Christum Baptizasse, & familiam Stephanæ. De cœna verò hinc cõiectura depromi potest, quia quod illis tradiderat in hac re testatur accepisse à domino. In his erãt etiam alij mores, vt communio bonorum, vt est Act. 2. Communes epulæ & similia, quæ tanquam per *ἀποπόσειον* ad eos defluerant. Verùm vt fieri solet, absente Apostolo, has res multis contaminauerant modis, hoc in-

telligens Apostolus, Ecclesiæ illi absens etiam non defuit: sed per Epistolam corrigi hîc nominatim illos errores, qui in usum cœnæ irrepserant, eosque reuocat ad primum suum institutum, vt sciant, quomodo in ipsa cœna res sit peragenda. Sed operæpretium fuit etiam admonere quid facta cœna piis faciendum sit, ideóque de prædicanda morte domini admonitionem necessariam addidit, similiter etiam, quo animo accedendum sit, vt scirent, quid illis faciendum esset, ante cœnæ usum: oportet enim in his actionibus certo modo paratis & expiatis animis accedere. De his omnibus studiosè & piè suos Corinthios admonet.

Ex quibus hanc constituamus sententiam tanquam scopum & πρότασιν D. Apoll., ad quam animos vestros intendite.

Πρότασις.
Corinthiis non priuato arbitrio, sed ad institutum Apostoli cœna domini celebranda fuit religiosè & cautè. Hæc propositio mentem Apostoli probè exprimit, & insuper inseruit distributioni.

I. Ostendit, quomodo ipsi priuato iudicio cœnam hanc celebrarint, nimirum ita, vt alias publicas commessationes, quod sanè in hac re sacratissima non licebat, ideóque hac in parte grauiter eos reprehendit.

II. Quo-

LECTIO QUARTA. 65

II. Quomodo ad institutum Apostoli debuerit celebrari, & cur tãtopere hoc institutum vigeat, nimirum quia Dominica est traditio : qua occasione formulam institutionis repetit ipsius saluatoris verbis.

III. Quomodo etiam religiosè ab illis celebrari debeat, mortem domini annuntiando, significans, quales à cœna discedere debeant, non ebrios vino, sed ebrios Spiritu sancto, vt fiant præcones mortis dominicæ.

IIII. Vt cautè quoque accedant ad hanc synaxin docet, quo pertinet illa, quæ de probatione priuata subiicit. Hæc quatuor sunt in loco Apostoli, quæ complexi sumus breui propositione, 1. Non priuato arbitrio 2. ad institutum Apostoli, 3. religiosè. 4. cautè quoque, quæ sic appellabimus, 1. ἀμαρτήματα, 2. παράδωσιν, 3. καθήκον, & 4. δοκιμασίαν.

I. Ἀμαρτήματα.

Dixi de argumento propositionis, ac partibus, iam animos ad contextum conuertite, vt appareat, quomodo hæc ex præsentis loco possint doceri.

I. Error in eo est, quòd non εἰς κρείττον, ἀλλ' εἰς ἥττον cōuenirent, quod est, non me-

liores reddi ex cœnæ usu: accedebant enim auari, superbi, litigiosi, libidinosi, tales etiã recedunt, ac perdurant in vitiis assuetis, quod sanè est in deterius accedere, res illorum in dies peiores fiunt, peccato magis magisque sese onerant. Exemplum sume in Corinthiis, libidinosos arguit locus 1. Cor. 5. cùm scortatio eis obiicitur, & nominatim, quòd in se ferant incestum. Litigiosi verò sunt 1. Cor. 6. adèd vt etiam litigent coram Ethnico magistratu. Scortationem etiam in ipsis notat publicum prouerbium, Corinthiari, quod in eorum scorta & libidinem taxandam excogitatum est. Vt molles Simonides quoque vocauit. Κοειθίοισι & μέμεσαι τὸ ἴλιον. Adde testimonium hïc esse ebrietatis, quòd infrà dicit, vnus esurit, ebrius est.

Ita quidem illi conueniebant non εἰς κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἥττον, hoc est, deteriores in dies euadebant. Sic Chryfostomus explicat εὐπροβαίνεται εἰς ἀρετῶν, hoc est, non facitis progressum in virtutem.

Deinde hoc nomine quoque in peius conueniunt, quòd facerent hoc cum offendiculo aliorum: nam illorum exemplo proximus iuuari & ædificari debebat, nomen etiam Domini laudari, & Euangelium cohonestari, cùm potius contrà fiant omnia,
illo-

illorum petulantia & ἀταξία.

Cogitemus ergò, quomodo nos in melius, & non in deterius conueniamus ad hanc Domini cœnam, si scilicet meliores inde reuertamur, si exemplo & vitæ emendatione alios ædificemus. Huc pertinet, quod de Euceniis celebrandis & ornâdis inquit Nazianzenus χθὲς ἡμεῖς θεατρικὸς, heri fuisti theatri spectator, hodie sis θεωρητικὸς, hoc est Dei contemplator. Heri fuisti λοιδορὸς conuitiator, hodie εὐφημὸς bene loquens, etiam de inimicis. Heri fuisti καμασῆς, id est commessator, hodie sis σωφρονισῆς, id est sobrius: Heri eras οἰνοπότης vinibibulus, hodie sis ὑδροπότης, aquæbibulus. Ita quidem εἰς τὸ κρεῖττον, & non εἰς τὸ ἥττον conueniemus.

Magna olim gloria Gorgias Leontinus profitebatur, quòd λόγον ἥττονα posset reddere κρεῖττονα, hoc est, ex causa deteriore meliorem. Maior Christiani hominis in hac re est gloria & laus, si βίον ἥττονα vitam deteriore, faciat κρεῖττονα meliorem, in quam rem debemus studiosè incumbere.

II. Error est, quòd schismata & hæreses inter sese alant, hoc est, dissidia & scetæ. De schismatibus diximus apud Ioannem cap. 7. Hic expende schismata Corinthiorum, primùm alebant illa ex doctorū

emulatione, 1. Cor. 1. Ego sum Pauli, ego sum Apollos, ego verò Petri, ego Christi: nam cum Paulo ibi docuerat Apollos, & qui ex Iudæa venerant doctrinam à Petro audiuerant: ita ex doctorum nominibus instituebant sectas, vt paucissimi essent qui Christi dicerentur esse.

Deinde ex præstantia donorum arrogantiam ceperant, vt sese inuicem contemnerent, adeò vt mulieres etiam inter eos aperto capite incederent, & docendi munus sumerent. Hinc graue præceptum. 1. Cor. 14. Mulieres vestræ in Ecclesia sileant, velatæ vt sint, etiam hoc ipso capite præcipit.

Demum in articulis fidei manifestæ sunt hæreses apud eos: nam resurrectionem quidam negabant, 1. Cor. 15. Quòd si Christus prædicatur resurrexisse à mortuis, quomodo dicunt quidam inter vos resurrectionem non esse?

Nos etiam obseruemus, quomodo hodie negotium cœnæ ad schismata faciat, à multis contentiosè tractatur & explicatur hic locus, vt videatur data opera velle schismata defendere. Alij etiam in reliquis non ferunt moderatas & iustas negotij explanationes, nisi diris inuectiuis & anathematismis aduersariæ partis etiam consent. Hoc non est sepelire schismata, sed tueri & defende-

fendere. Qui ad commune incendium concurrunt, non faciunt boni viri officium, si incendio materiam suppeditent: sed omnibus modis subtrahenda est flammis occasio vlteriùs grassandi, quod optimi ciues solent facere. Ita sanè cordati ministri erat dissidiis finem imponere, & occasiones præscindere: satis longè latèque incendium sacramentarium depopulatum est Ecclesiam, & quis tandem finis, nisi ministri hoc inceperint sepelire?

Peccant in hac parte principes & magistratus, qui alios damnant & armis inuadūt, eo nomine, si non idem profiteantur in hac causa, quod ipsi, consensus non ita obtinebitur. Summa est, negotium cœnæ occasio nobis esse debet ad consensum, ad concordiam & pacem. Sic I. Cor. 10. Omnes de vno pane participamus: par igitur est, vt omnes vnum simus in Christo.

III. Ἀμάρτημα est, quòd ex dominica cœna fecerint priuatam, ἕκαστος, inquit, ἴδιον δῆειπνον προσλαμβάνει. Assueti erant Græci epulis communibus, quales Spartani à Lycurgo acceperant, vt scilicet ciues frugaliùs viuerent, maiori familiaritate & concordia coalescerent. Cùm igitur D. Paulus cœnam institueret apud Corinthios, videbatur multùm abesse à Syssitiis Laconicis,

ideóque faciliùs mos publicè epuládi recipi poterat: sed quemadmodum Syllitia in luxum abierút Sparti, ita Agape Christiana apud Corinthios. Porrò cōmunes fuiffe Christianis epulas in Agape, videre est. Act. 2. & apud Tertull. in Apologet. cap. 39 vbi inquit, cœna nostra de nomine suam rationem ostendit, dicitur ἀγάπη, id quod dilectio penes Græcos est, inopes quosque isto iuamus refrigerio, nihil vilitatis, nihil immodestiæ admittit. Non priùs discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur, editur quantum esurientes cupiant, bibitur quantum pudicis satis est. Hic mos diu man sit inter fideles: sed considera quomodo mox apud Corinthios sit deprauatus.

Primum δόσιον κοινόν, hoc est, commune conuiuium faciūt priuatum, cum tamen ἀγάπη δὲ διαποριὰ debeant manere communia, & non in priuatos redigi vsus. Deinde hæc priuata conuiuia præoccupât, hoc est, ita instituunt triclinia sua, vt alios excludant, quod intelligi potest primùm de cibis allatis, quasi dicat, quilibet quod attulit in commune, hoc ipso frui vult suo iure, quasi in propria domo. Hoc modo perstringuntur ditiores, qui licet bene instructas afferrent mensas: faciebant tamen hoc non cum pauperum vtilitate. Deinde po-
test

LECTIO QUARTA. 71

test intelligi, quod à iure communionis arcerent reliquos omnes : singuli verò hîc dominari cuperent, & pares cum paribus congregari, alios non curarent in suis tricliniis.

Deinde hîc aliud incidit vitium, ebrietas, quo modum non seruant in summa inæqualitate, *alius esurit, alius ebrius est* : non enim contentus est dicere, alius esurit, alius verò satur est, quæ contraria fuissent, sed excessum indicat.

Tertiò ad contemptum Ecclesiæ facit, *en Ecclesiam Dei contemnitis*, finem indicat, quò faciat illorum commessatio, ad contemptum scilicet Ecclesiæ. Theophyl. & ante illum Chrysostomus, ad locum referunt, quasi dicat ipsi loco sit iniuria, in quo cœtus fiunt, ac si hodie dicas templum ipsum lapideum contaminatur. Verùm Ecclesiam Dei hîc malo de pijs intelligere: nam hos contaminatores sacrorum ita extra Ecclesiam ponit, vt ad modestiam redigat.

Quartò accedit manifestus pudor pauperum: nam hîc patebat, quis nihil attulisset, quis pauper, quis diues esset. Erat autem agape ob id inducta, vt pauperes à ditioribus acciperent, vnde possent viuere, quod hîc negligitur.

Hodie error hic frequens est: nam in cœna Domini in Papatu vnus sacrificus edit, reliquis spectantibus, vt non possis immeritò dicere, non licet hîc cœnam Domini edere, quilibet enim propriam præoccupat cœnam.

Tres illi errores sunt non pœnitendi, magnum est in deterius cõuenire, maius schismatata alere, maximum cœnam Domini communem, priuatam reddere.

II. Παράδοσις.

His erroribus opponit suam institutionem, à qua non debuerunt recedere. Ac si quæras, cur tantopere vrget institutionem illam? parata iam est: *Nam accepi à Domino, quod tradidi vobis.* Argumentum sic colligit, in cœna domini solius Christi debet seruari formula: sed mea illa institutio vobis relicta, hanc ipsam formulam completitur: ergò in hac debuistis manere.

Paris.

Deinde subiicit hanc Domini formulam, in qua duo sunt: nam partim de pane, partim de poculo loquitur. De pane agens, Cõsidera primùm quid Christus faciat, *accipit*, deinde *gratias agit*, tertio *frangit*, quæ omnia de more patrio sumpta sunt: nam in agni Paschalis esu, senior illa facere solet accipit panem adiunctis precibus benedicit

dicit, ac distribuit.

Cæterùm quid Christus gratias egit? nimirum pro misericordia mortalium generi exhibita, quòd redemptionis hostia adesset, precibus suis Deo Patri Ecclesiam commendans.

Fractio autem distributioni inseruiebat, alij ad mortificationem referūt, cuius quidem hic typus fuit & umbra, reuera tamen fractio in Christi corpore non habuit locum, quemadmodum etiam in agno Paschali.

Dicit autem, primùm iubet accipere, deinde edere, tertio ἐνδέσει rem explicat, *hoc meum est corpus*. Obseruent studiosi τῆτο subiectum esse, reliqua prædicato annecti μὲ ἐστὶ τὸ σῶμα, hoc est, ἐστὶ τὸ σῶμά μου. Ac rectè explicatur per metonymian, qua signum, vt sacramentum corporis sui datur corpus tamen suum appellat, non tamen inane signum est, quia fides non nititur inanibus hîc, & habet verbum Dei annexum. Modum autem si quæras, respondemus spirituales esse, coniunctionem si petas, dicimus sacramentalem esse: nec est quòd contentiosè locum hunc diuexemus.

Quartò finem indicat, *hoc facite in mei commemorationem*, hîc facere quidam accipere pro sacrificare, quasi dicat, hoc sacri-

ficatè, hoc est, offerre Deo Patri, quod glorfema ineptū est. Alij ad omnia superiora referūt, hoc facite, quid? quod me vidistis facere, accipite sic & frangite, ac inter vos distribuite: sed non satis cōtinua est interpretatio: nam in altera sacramenti parte, quoque repetit hoc facite, cū tamen ad fractionem non possit referri, ideóque simplicior & verior est sententia, vt *facite* ad suum copulatum referamus. *Hoc facite*, hoc est, cœnam celebrate in mei commemoratiōnem: sententia enim Domini est non in alterius nomine hunc ritum esse repetēdum, sed in saluatoris Christi solū nomine, nec ad fractionem voluit hīc nos ligare.

De poculo eodem modo loquitur, explicat poculum, *Nouum Testamentum est in meo sanguine*, Aperta est hīc synecdoche, nam poculū pro vino dixit, & vinum symbolum erat sanguinis, vt suprà panis corporis. Deinde memoriā sui repetit, *hoc facite*, hoc est, celebrate, ne ad fractionem restringas, *in mei commemoratiōnem*: voluit enim sui memoriā apud nos esse frequentem, ideóque sacramentum etiam hoc in crebro vsu.

III. Καὶ ὁἱ κοινῶς communicantium.

In celebratione formula Christi seruanda

LECTIO QUARTA. 75

da est, quam Apostolus Corinthijs tradiderat. Nunc quid post communicationem seruandum est? *Mortem Domini annuntiate, donec venerit.* Primum mortem Domini annuntiare debent auditores, qui communicant, hoc est, læti redire, & Christo gratias agere, pro beneficio hoc, mortem illius annuntiare, hoc est, laudare, commendare, diulgare, longè latèque spargere vt multis innotescat. Sic Christus promittit mulieri Matth. 26. quòd factum illius prædicandum sit, vbicunque doceretur Euangelium hoc. Deinde annuntiari debet etiam à ministris, vt intelligas cœnam sine concione non esse habendam: debet enim coniuncta esse cum doctrina, vt auditores rem intelligant.

Deinde addit, donec venerit, significans in hac vita cœnæ vsum esse, qui post hanc vitam desiturus sit, & iugem sine intermissione prædicandam mortem Domini, quia nondum venit. Obserua etiam panem & poculum manere post consecrationem, cum Apostolus eadem repetat nomina.

Religiose sic debet agi cœna Domini: sed cur hoc? Ratio est, à pœnarum magnitudine, quas incurrunt incauti hoc loco. *Itaque quisquis, inquit, ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indigne, reus erit corpo-*

ris & sanguinis Domini.

Hic duo quæri solent, primum, quid sit *edere & bibere indignè*: alterum est, quid sit *esse reum corporis & sanguinis*. Quod prius attinet, ἀναξίως *edere & bibere* non intelligamus, ut prophani homines solent, qui rem fœdam & indignam iudicant cœnam Domini: nam hoc repugnat sententiæ Apostoli.

Deinde indignè etiam non ad virtutum penuriam pertinet: non enim vult nos posse nos ipsos eo sacramento dignos reddere, cum omnes peccatores simus, nec etiam ad vestitum & habitum: quod referat hoc vel illo habitu accedere. Sed indignè ἀναξίως fumunt ex superioribus, primum qui non in melius accedunt, deinde qui schismata in ea alunt, tertio qui priuatam faciunt, quarto qui formulam Christi mutant, adde qui indecenter, immodestè accedunt, non perpendunt negotij magnitudinem, quod faciunt ἀθεοί, impœnitētes & similes. Hinc dignè edunt & bibunt, qui piè accedunt, cum emendandi proposito, cum fide & spe.

Quomodo ergò, *rei sunt corporis & sanguinis Domini*? hoc est, pœnas debēt. Chrysostomus rectè explicat μὴ δὲν ἐστέυθεν καρπόμενος, quia nullum hinc aufert fructum, despicit pauperes, symbolis abutitur, ἀτοπω
alia

alia committit. Reus igitur est, quia nō accedit secundum institutum Domini: adde, quia tales fide carent, & quanquam symbolis isti solūm fruantur (quantum enim quisque fidei huc adfert, tantum accipit) tamen rei sunt, quia in leges cœnæ peccant.

III I. Δοκιμασία.

Quid in cœna & post cœnam sit faciendum hæcenus docuit, superest vltima admonitio, quæ docet, quid nobis ante cœnam sit faciendum, vt dignè accedamus, pertinent illa ad quartum propositi nostri institutum, quo diximus cautè quoque celebrandam. Quomodo ergò cautè celebrabimus? *Probet autem homo semetipsum: & sic de pane illo edat, & de poculo illo bibat.*

I. Δοκιμασία examen hîc intelligatur, & hominis iusta censura, quæ priuata est & publica, publicam hîc non commendat, quia de alterius corde nemo iudicat facilè, nisi ipse deus, qui est καρδιογνώστης. Priuata autem censura vtilissima est, quòd conscientia sit in quolibet oculatissima, hinc Chrysoft. ait ἀμάρτυρον illius esse ἔλεγχον. Hinc passim probatur Socratis illud γνώθει σεαυτὸν: ita Apostolus hîc iubet εἰαυτὸν probare, nō alium, ex quo intelligimus eos

ad cœnam non esse idoneos etiam, qui se probare non valent, hinc infantes & pueri, iuuenes etiam non bene instructi admitti non debent, cum seipfos probare non possint.

Deinde cõsistit illa proba in his ferè capitibus: primum, quantum cognitione profecerim, res enim & negotium cœnæ intelligi debet, quid sit, ad quos pertineat.

Deinde qualis mea in his sit fides, hoc est, quantum Christo fidam, quantum illi tribuam, an pro saluatore agnoscam seriò & putem illius mihi sufficere meritum.

Tertiò quantum velim etiam illius nomine præstare, quantum proximo velim ignoscere, an mores possim emendare, an displiceat vita acta.

Demum quantum etiam possim, ac in facultate meritò nobis est desperandum, nisi ad Christi recurras auxilium. Satis igitur in præsens sit, piam & constãtem voluntatem domino offerre piè & honestè viuendi: in facultate autem illius imploremus auxilium, vt infirmitati nostræ succurrat. *Ista in doniqua* satis esse iuuentuti possunt.

Apostolus repetit hîc superius argumentum, vt in metu Corinthios retineat, *Iudicium sibi sumit*, hoc est, res illi cedit in pœnas

LECTIO QVARTA. 79

pœnas. Hic temporalis illum consequitur pœna, ac nisi emendet se, tandem non aberit æterna quoque pœna. Ratio est, *quia non diiudicat corpus Domini*, hoc est cœnam Domini, & panem hunc, vt prophanum habet, epulum hoc non distinguit à Græcorum Syssitiis.

Probemus ergò nos hodie, quia communicaturi sumus cras, imitemus Apostoli cõsiliũ, nostras excutiamus manticas, ne more hypocritarum festucas colligamus ex alterius oculis, trabes autem in nostris negligamus. Idem nos facere iubet Apostolus 2. Cor. 13. Vos ipsos tentate, an sitis in fide, vos ipsos probate, annon cognoscitis vosmetipsos, quòd Iesus Christus in vobis est?

Et in præsentì loco mox subiicit, si nos ipsos iudicassetus, haudquaquam iudicati fuissetus. Hoc vt faciamus seriò & ex animo, det nobis dominus Iesus Christus, Amen.

LECTIO QUINTA DE
 cœna Domini ex prioris ad Corin-
 thios Epistolæ capite vn-
 decimo.

*

*Vers. 24 Et gratijs actis fregit, ac dixit:
 Accipite, edite, Hoc meum est corpus, quod pro
 vobis frangitur: hoc facite ad mei recordatio-
 nem.*

Πρότα-
 σις.

VI sacra adituri sunt, ad ista
 duo imprimis debent respi-
 cere, Primum vt instituti sui
 expressum habeant verbum
 dei. Etenim hîc, non vt in
 politicis rebus & vita com-
 muni, liberæ sunt actiones. Hinc populo
 Dei nullum cultum Diuinum licebat exer-
 cere, qui priùs non lege expressa constitu-
 tus esset: & Prophetæ passim ad verbum
 Domini reuocant. Alterum vt excussa sit
 voluntas, ne temerè & impurè sacra acce-
 damus: nam sic magis ob sunt quàm profint.
 Inde Habacuc rectè de se dicit, dum para-
 ret sese ad voluntatem Domini percipien-
 dam, Super custodiam meam stabo, & spe-
 culor vt videam quid mihi loquatur Domi-
 nus,

LECTIO QUINTA.

81

nus, & quid respondeam ad corruptionem
mei.

*Applicatio
ac minor
propositio.*

Opinor vos intelligere quid velim. Accessuri sumus mysticam Domini mensam, quæ vos de beneficiis Christi admonet. In hac actione respicite igitur ad ista duo, verbum Dei, inquam & vestram voluntatem. Verbum expressum habet mādatum: quod mentes erigit & cōfirmat, hunc ipsum cultum placere Domino. Voluntas verò cuiq; dictabit, quo fructu velit accedere. At debet hīc excussa, & probè examinata esse mens nostra, vt voluntatem regat ad sui censuram. Nam stipulamur hīc nouam vitæ emendationem, nouo charitatis vinculo nos nobis inuicem obligamus, Christo quoque ipsi nos coniungimus.

Ac ne fallamur hac in causa, scire debemus triplex esse genus communicantium: Alij accedunt ad salutem, *πρὸς τὴν σωτηρίαν*, quibus reuera hoc epulum est *ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίης*, hoc est, viaticum vitæ æternæ: alij sumunt cœnam Domini ad iudicium, *πρὸς κρίμα*, hos dicit Apostolus indignè edere & bibere de mensa Domini. Alij demum sumunt ad condemnationem: nam indignorum duplex genus est: quidam indigni sunt, qui *κατ' ἐνόμιαν* & deinceps discant dignè sumere, quidam verò indigni semper ma-

nent, qui nulla castigatione Domini emendantur, hi sumunt ad condemnationem,
πρὸς κατάκριμα.

Quare etiam atque etiam considerate, quo sine quisque velit accedere. Ac dubium non est, quin singuli mysti cum hunc panem cupiant ad salutem percipere. Consequens igitur fuerit vitam probè emendare. Qua in re velim vos vehementer esse Pythagoræos, cuius celebre est dictum, *ἢ παρ' ἑβλῆς; τί δ' ἔφαξας; τί μοι δέον ἐκ ἐτελέσθης;* hoc est, Excessi quidnam? deliqui? quid vel omisi? Aut magis Christiani sumus: dixit enim Christus Matth. 5. Si munus tuum ad altare attuleris, & recordatus fueris quòd frater tuus aliquid contra te habeat, relinque ad altare munus tuum, ac abi, & reconciliare priùs fratri.

Itaque stemus & nos super custodiam nostram, & audiamus quid nobis loquatur Dominus, & quid responsuri simus ad corruptelam vitæ nostræ.

Argumentum.

Ac quòd Coenam Domini attinet, verbum Dei profert Apostolus, vt corrigat abusum, qui irrepserat, ac diligenter ad primam institutionē reuocat. Summa est: Apostolus Domini verbis sacrum hoc nobis commendat ab authore, à forma, tempore institutionis, materia, sine, vsu, & abusu,

LECTIO QUINTA. 83

abusu, quæ singula suis locis explicantur.

In præsentia extoto contextu, illam *propositio.* per-
riodū solūm delegimus, τὸτόμου ἐστὶ τὸ σῶ-
μα; τὸ ὁπὲρ ὁ μὴ κλάμενον, nec fecimus id sine
certa & graui ratione.

Nam in hoc commate, fundamentum *ἄτιον.*
totius negotij consistit: quo nisi rectè intel-
lecto reliqua vix probè intelligentur.
Deinde reliqua verba satis plana ac per-
spicua sunt, quicquid obscuritatis in eo
negotio hîc latere videatur. Præterea hîc
contentionis totius cardo vertitur. Qua-
re iudicavi necessarium esse, vt iuuenes cer-
tum ac perspicuum huius loci haberent in-
tellectum. Hunc quoad fieri potest pro-
ponemus diluta & facili oratione: quod vt
intelligatis apertius, hoc vtemur ordine.

Primò ostendemus, quis sit genuinus ver- *Partes.*
borum ordo in hac propositione, *Hoc est*
corpus meum: nam contentionum ardor,
variā peperit in his constructionē. dein-
de quomodo panis sit, & dicatur corpus
domini. Tertio cū panis symbolicè sit
corpus domini, quomodo Christus suæ
coenæ adsit, & fidelibus quoque communi-
cātibus. de his quoad fieri potest, breuiter,
& dilucidè agemus.

Quòd ordinem verborum attinet, qua-
druplex discrimen reperio. Tres priores

sententiæ in eo consentiunt, quòd in propositione hac, τὸτο, subiecti loco ponant & interpretentur. Quarta in totum ab illis discrepat: nam τὸτο prædicatum esse contendit, & τὸ σῶμά μου, trāsferat in locum subiecti.

Vera sententia, hoc scilicet hic panis est corpus meum.

Prima sententia verissima est, ab hac ergò ordiamur: debetur enim in omnibus primatus veritati, τὸτο scilicet hic panis, quem vobis offero, hic, inquā, panis est corpus meū. Nā pronomen τὸτο resolui debet, vt in aliis multis locutionib. in id quod demonstrat, demonstrat autem panē: quare in ordinanda sententia sic resolui debet: τὸτο, hoc est ὁ ἄρτος ὁστος. Huc facit quòd eadem verborum collocatio tam diligenter seruata est apud Matth. 26. τὸτό ἐστι τὸ σῶμά μου & de sanguine τὸτό γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου. & Mar. 14. λάβετε, φάγετε, τὸτό ἐστι τὸ σῶμά μου, & de sanguine ibidem, τὸτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καλῆς διαθήκης. Lucas quoque cap. 22. collocationem hanc seruauit, τὸτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Retinenda igitur est naturalis verborum collocatio. Certissimum enim est, demonstratiuum referri ad id quod offert. Hinc illud neçtitur argumētum. τὸτο quid denotat? id quod acceperūt discipuli. Quid illi acceperūt? quod obtulit dominus. Quid obtulit? quod prius ipse acceperat. Quid accepe-

acceperat panem. Ergò panem indicat particula *ἔστω*. Hæc vera & perspicua est sententia. Altera sententia est eorum, qui *ἔστω* non referunt ad id quod offert dominus discipulis: sed ad seipsum sedentem in eadem mensa. Secundùm hos aliud obtulit, & aliud monstravit. Obtulit panem mysticum, & monstravit suum corpus, sedens in mensa: quasi dicat, accipite hunc panem, hoc enim quod hîc sedet vobiscum, est corpus meum, quod pro vobis frangitur: sed argutior visa est hæc sententia, quam ut assensum consequeretur: displicuit etiam lectoribus ipsis. vtrinque in contentione huius negotij.

Tertijta interpretantur propositionem, *hoc est corpus meum*, id est, hic panis quem videtis, & corpus meum inuisibile, est corpus meum. Scholasticorum hæc doctrina fuit, qui propositionem vocarunt identicam. dicitur identica propositio, quæ per eosdem terminos fit, vel idem significantes, & *ἔστω*: hinc *ταυτότης*, cum idem de seipso dicitur. Porro à parte subiecti, conjunctionem constituunt, ut servent naturam panis. Alij simplicem vtrinque fecerunt: ac per panem nihil aliud monstrari, quam quod in prædicato explicatur. Ita quidem *παροίκα* statuitur, quam ut vitarent posteri *συμπε-*

*Tertia idé-
tica propositio.*

παλεγμένον ὑποκειμένον dixerunt esse. Sed nē sic consistit sententia illa, cū Christo assignant duplex corpus, vnum visibile, de quo loquitur prædicatum alterum inuisibile, quod in subiecti explicatione coniungunt pani.

Quarta sententia à superioribus profus varia: nam sic ordinant illi propositionem hanc, Ἡ σὰρξ μου ἐστὶ τὸτο. vt subiectum sit corpus: prædicatum verò voce τὸτο indicetur, vt sententia sit, Meum corpus est panis scilicet cœlestis. Videntur illi aliquid dicere: nam rogati, has suæ sententiæ proferunt rationes.

Primum confugiunt ad articulum posteriori membro adiectum, qui aliàs solet subiectum indicare, vt in illo Ioānis θεὸς ὁ λόγος. Posterius subiectum est, propter articulum: deinde aiunt idem hīc dici, quod Ioannis 6, ἡ σὰρξ μου ἀληθῆς ἐστὶ βρώσις: ibi sanè ἡ σὰρξ subiectum est, quod illi per σῶμα hīc explicant, & βρώσιν per τὸτο. Demum his addunt authoritatem Epiphaniij, qui dicit τὸτο μου ἐστὶ τὸ ἴ.

λύσις.

Sed nos hisce respondemus non huc pertinere. Nam quòd regulam de articulo attinget, dicimus verissimam quidē esse, & vtilem in multis propositionibus: attamē non quilibet articulus subiectum monstrat, cū saepe

sape & subiecto, & prædicato sit additus. Rem paucis declarabimus. Articulus vel vnus est in propositione seruâtque naturallem verborum collocationem, vt i. Ioannis. 4. ὁ Θεὸς ἀγάπη ἔστι. Deus est dilectio. i. Ioan. 3. ἡ ἀμαρτία ἔστιν ἀνομία, Peccatum est iniquitas. Rom. 7. ὁ νόμος ἀμαρτία ἔστι. In his facilis diiudicatio de articulo, cùm natiaua sit verborū series, & articulus subiecto naturaliter addatur.

*De prima
regula.*

Aut vnicus quidem est articulus, sed ex traiectione est mutatus verborum ordo, vt Ioan. i. Θεὸς ἦν ὁ λόγος. Io. 4. πνεῦμα ὁ Θεός, Spiritus est deus. In his & similib. utilis est natura articuli: nam veram constructionem indicat, & ipsum subiectum monstrat, vt sic ordinetur sententia, ὁ λόγος erat deus: & ὁ Θεός est Spiritus.

Aut vtrinq; positi sunt articuli, hoc est, additur tam subiecto, quàm prædicato, vt i. Corinh 15. Ἐκέντηρον ἦν θανάτου ἡ ἀμαρτία. Ibidem δύναμις τῆς ἀμαρτίας ὁ νόμος: vbi difficilior est diiudicatio, attamen sagaci ingenio notus erit sensus, vel ex eo quòd posteriores voces consequutiue ponuntur, de quibus prædicatur suus effectus, vt in prioribus, ἀμαρτία, peccatum causa est mortis. Itaque illic posterior articulus monstrat verba mutata & sic ordinanda. ἡ ἀμαρτία est

stimulus mortis.

Eodem pacto in posteriore propositione, ὁ νόμος est vis peccati: nam lex causa est monstrans peccatum. Prædicantur igitur effectus proprij hîc de suis causis.

Contrà Ioannis I. scribitur ἢ ζῶν λέγει τὸ φῶς. ἢ ἀνθρώπων prior articulis hîc subiectum monstrat, quia de domino loquitur, qui est ζῶν: reliqua prædicatum supplent, Specialia semper subiiciuntur, generalia prædicantur, nisi vbi idem de seipso dicitur.

Ex his iam patet dissimile esse quod illi afferunt: Θεὸς λέγει ὁ λόγος, quæ propositio regulæ optimè quadrat: sed nostræ huic propositioni dissimilis est. Nam nostra vtrinque habet articulos: illa ex Ioanne solum vna parte scilicet subiecti: non igitur de his eodem pacto est iudicandum.

In nostra propositione τὸ το, articulare est, & simul demonstratiuum, quod resolui debet in id quod monstrat, τὸ το scilicet ὁ ἄψλος, hic scilicet panis: hunc enim monstrat, vt diximus, idemque τὸ το subiectum indicat. Simile huic fuisset illud, ἔτος ἔστιν υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ioann. I. & Ioan. 6. ἔτος ἔστιν ἀληθινὸς ὁ σποφῆτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸ κόσμον. Vbi ἔτος individuum indicat, ἔτος scilicet filius Mariæ Iesus, de quo prædicatur proprium suum

LECTIO QUINTA. 89

suum. Sic in neutris articulis Ioan. 6. *Τὸ
ἔστι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ.* *Τὸτο*, scilicet *πιστεύειν* in
Christum, quod operum Dei quædam est
species, de qua prædicatur genus. Huic pla-
nè fuisset simile hoc præfens, *Τὸτο ἔστι τὸ
σῶμα μου*, nec illi Ioan. 1. *θεὸς ἦν ὁ λόγος.*

I II. Ar.
gumentum
Δύσε.

Quòd locum Ioannis 6. attinet *ἢ σὰρξ ἔστι
ἀλλήθως ἔστι βρωσις*: respondemus non ean-
dem esse cum hac, propositionem. Nam
Ioan. 6. Cæna nondum fuit instituta, nec
etiam illic instituitur: sed diu post Hiero-
solymsis est instituta, cùm oratio illa in Sy-
nagoga in Capernaum sit habita. Hoc qui-
dem dici potest de usu Cænae illic haberi
sermonem: tamen hæ duæ propositiones
diuersas habent quæstiones. *Τὸτο ἔστι τὸ σῶ-
μα μου*, quæritur hic, quid panis eucharisti-
cus dici possit ex noua institutione, & nouo
usu, scilicet rectè dici posse Corpus domi-
ni. Illic autem *ἢ σὰρξ ἔστι ἀλλήθως ἔστι βρωσις*,
quæstio est, quis sit fructus carnis domini-
cæ fide perceptæ à fidelibus, non carnali-
ter oretenus sumptæ, cùm carnalis mandu-
catio eodem loco prorsus negetur.

Ad Epiphaniij locum facilis est respon- I III. Ar.
sio. Nam *τὸτο μου ἔστι τὸ σῶμα* ambigua est sen- gumentum.
tentia: ac potest etiam hoc pacto reddi, *τὸ-
το*, scilicet *ὁ ἀπὸς μου ἔστι τὸ σῶμα*
μου: nec opus est hic *τὸτο* ad corpus referre,

cùm in propositione, vnde illa transtulit, *Verò* non corpus, sed panem indicet, & *Verò* ad corpus pertineat. Itaque frustra illius autoritas hinc affertur, cùm magis contra eos faciat.

*Quomodo
panis sit cor-
pus Domi-
ni.*

I I. Diximus *Verò* non aliud indicare quàm panem *εὐχαριστων*, non corpus Christi præsens in Cœna, aut aliud quoddam inuisibile. Dicendum igitur iam nobis, quomodo panis sit, & dicatur corpus Domini. Duas hinc in summa reperio sententias. Prior per tropum rem hanc explicat: altera sine tropo.

Bucerus.

Qui tropum constituunt, in eo consentiunt quòd sermo sit metaphoricus, seu improprius, qui explicatione debeat illustrari. Panis enim symbolicè ac mysticè est corpus Domini, quod dicunt, sacramentaliter. Ac alij synecdochen constituunt, respicientes ad totum quod hinc geritur. Duæ enim res offeruntur fidelibus: externa, quæ sensibus percipitur, panis scilicet: & interna, quæ sola fide concipitur, corpus scilicet Christi. Itaque cùm dicit *Accipite, edite, hoc est corpus meum*: panem quidem offert oculis illorum, sed fidei illorum offert suum corpus, & meritorum suorum dona. Sic etiam Irenæus & alij rem hanc explicat. Attamen ad propositionis huius explicationem

nem non satis accedit synecdoche, cum hîc solum quærat, quomodo panis sit corpus Domini. Alij catachresin dicunt esse, nec *Calvinus.* malè: nam per affinitatem quam res signatæ cum suis symbolis habent: nomen ipsum rei, symbolo tribuitur. Figuratur quidem id, apta tamen allusione. Quamvis enim symbolum essentia, à re signata longè differat, quia hæc spiritualis est, & cœlestis, illud visibile: tamen quia rem, cui repræsentandæ consecratam est, non figurat tantum, vt nuda & inanis tessera: sed etiam verè eam fidei exhibet.

Hanc figuram magis appositè alij dixerunt metonymiam, cum signis rerum ipsarum nomina imponuntur, &c.

Ac tropum necessarium esse, hinc constat, quia symbola manent sua natura, nouo solum officio ornantur, à quo denominationem fortiuntur. Deinde cum disparati sint termini in hac propositione, fieri non potest, vt sine tropo rectè intelligatur illius mens. Nunquam enim panis esse potest corpus humanum organicum, vnum igitur esse non possunt, quales etiam illæ sunt, Petra erat Christus 1. Cor. 10. quod Augustinus post Origenem explicans dicit, significasse Christum. Sic Christus est via, est ostium, est vitis. &c. Genes. 17. inquit vo-

minus, Et erit fœdus meum in carne vestra, vbi de circuncisione loquitur: ac nominat fœdus suum, cum per se fœdus & circuncisio non sint idem: sed hæc illius esset symbolum, & quædam tessera. Sic panis dicitur Christi corpus. Augustinus contra Adim. cap. 12. inquit, Non dubitabit Christus dicere, Hoc est corpus meum, cum tantum daret corporis sui signum. Et ad Bonifacium in quadam Epistola: Sacramenta habent interdum nomen earum rerum, quarum Sacramenta sunt. Et de doctrina Christ. lib. 3. cap. 13. figuratam loquutionem esse dicit. Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. quia flagitium videtur præcipi. Itaque sine tropo propositio hæc in Cœnæ institutione non rectè intelligi potest.

Porrò hanc sententiam alij conantur evertere, ac contendunt sine tropo ista accipienda, quales in primis sunt, qui *μελωτικῶν* defendunt. His. n. necessariū est negare tropū, vt purè idēticam tueatur propositio. Illis accedūt alij, qui licet *μελωτικῶν* negēt, tamen vnionē talē constituūt signi & signati, vt non sit sine re ipsā signum, hoc est, vt in Cœna corporaliter adsit Christus: quod deinde diuersis modis explicāt, quæ tamen omnia in id recidunt: Corpus scilicet Christi

LECTIO QUINTA. 93

si adesse vel in pane, vel sub pane, vel cum
 pane. Hinc illa excogitata noua uocabula,
εὐσσία, ὑπερσία, σὺνσσία adde si libet etiam
ἀντιστία, & similia. Omnes illi in eo con-
 sentiunt quòd corpus Christi cum pane v-
 nione sacramentali ita coniungunt, vt ne-
 cessariò adsit in Cœna, vt sumatur ore cor-
 poreo vt loquuntur. Sed euertunt seipfos,
 cum duo concedant diuersa corpora, pa-
 nem scilicet symbolicum corpus, & Chri-
 sti corpus illi vnione coniunctum. Itaque
 manet tropus. Sed homines callidi hinc ex-
 cogitarunt medium quoddam uerborum
 genus, quod non purè tropicum esset: sed vt
 dicunt *ἑσποικωδὲς*, hoc est, simile tropicis,
 & *ὑπάγμα* uocant hoc est, scripturæ pecu-
 culiaries phrasas. Miror illos, tropo ad eò i-
 niquos, cum illum simpliciter negare non
 possint: sed inter sacrum & saxum sese allid-
 dunt, si *ἑσποικωδὲς* est hoc dicendi genus:
 itaque aliquid habet tropi. Adde quòd hi
 non ausint fateri, purè identicam esse pro-
 positionem, quemadmodum faciunt papi-
 stæ scholastici: sed partim indenticam, par-
 tim verò disparatis constare terminis: ex
 quo efficitur, tropum simpliciter hinc nega-
 ri non posse,

Manet igitur prior sententia, Hoc est
 corpus meum, hoc est, figura est corporis

mei, vel typus, vel Sacramētum, symbolum, significatione alludens ad spiritualem vsum corporis mei, quem in mea morte habetis.

Reperti sunt medij inter has duas sententias, qui dicerent cauendam esse hanc interpretationem certis de causis: sed mox pari collyrio cicatrices curarunt, cautè scilicet esse legendum.

Ego sanè dolendum esse iudico Christianos adhuc ignorare quomodo panis sit corpus Domini, & vinum sanguis illius: cùm apud Iudæos nemo tam stupidus sit, qui videri velit ignorare, quomodo Circūcisio sit fœdus, quomodo agnus sit transitus, quomodo sacrificia legis sint expiatio peccatorum, quomodo etiam sacrificium pro peccato dicatur ipsum peccatum. Hęc, inquam, sine controuersia norunt: nos nostra nondum intelligamus Sacramenta?

III. Vltimum nobis restat membrum instituti nostri de modo, scilicet præsentia carnis Domini in Cœna. De qua re interrogatus vir æquè & iustè ornatissimus, dicebat, non difficile esse respōdere, attamen periculosum: nos neque difficile nec periculosum nobis iudicamus.

Modos norunt adolescentes dici apud Dialecticos, quibus natura propositionum
expri-

exprimitur: quales habet 4. præter illos modos, etiam dicunt aduerbia qualitatem significantia, vt eleganter disputat, fortiter pugnat.

Itaque modus hic dicitur qualitas seu forma præsentia. Exemplo res intelligi potest. Præceptor adest discipulis, Rex adest subditis: si modum quæras, duplex esse potest. Aut enim illis adest corpore suo, vt præceptor in lectione, cum vident personam & audiunt vocem eius, Rex aulicis cum quibus cibum sumit, aut corpore absens authoritate præsens. Sic Rex dicitur vicisse prælio, aut victus, cui tamen corpore suo non interfuit. Sic Christus adest Ecclesie suæ modo duplici, aut authoritate, potestate, gubernatione, aut corpore quoque, carne sua. Hoc igitur volunt, qui hæc de modo quærun: an adsit gubernatione, & efficacia solum, an verò simul corpore suo glorioso, &c.

Modus itaq; duplex est præsentia Christi: aut enim sumitur à diuina illius natura, quo tanquam Deus adest. Hinc nati sunt illi loquendi modi, Christus adest spiritualiter, adest potentia sua, gubernatione, efficacia, maiestate, energia: nam hæc omnia in idem recidunt.

Aut sumitur modus præsentia ab altera

Christi natura, humana scilicet, vt non solum potentia adsit, sed corpore quoque suo vero. Huc pertinent illæ formæ loquendi, Christus adest corporaliter, carnaliter, naturaliter, essentialiter, realiter, substantialiter, localiter, simpliciter, absolutè *σωματικῶς, ἀπλῶς, ἐπιαστικῶς* actu primo, vel naturali vel absoluto: *ἐνεργείᾳ τῆ πρώτῃ ἐξουσιῆ καὶ ἀπλῆ.*

Iam quæstio est, quonam modo adsit Christus, primòne, an etiam altero. Respondemus priorem sufficere, vt non sit opus illo posteriore, & crasso. Ratio est, quòd panis nihilominus possit esse corpus Christi, quanuis Christus corporaliter in Cœna non sit. Symbolicum enim est corpus. Deinde symbolicus ille panis, nihilominus verè nobis exhibet Christum etiamsi corpore suo glorioso ad dextram Dei maneat in cœlestibus. Præterea cùm Christi corpus organicum maneat, & physicum: qua temeritate simul in plura loca distrahitur? cùm negotium Cœnæ simplissimum, & sine miraculo institutum sit, celebratum, Ecclesiæ commendatum. Ideòque non est opus vt hîc ad miraculosam quandam præsentiam confugiant, qua corpus humanum diuersis locis simul eodem tempore adesse possit: quale de Ambrosio fabulantur, illum eodem

LECTIO QUINTA. 97

eodem tempore Mediolani visum, & Turoni in funere Martini. Itē si carnalis præsēntia causa esset necessāria, corpus actu daretur infinitum, quod fieri non potest, nec vllibi Scriptura hoc exigit. Demum Christus Ioan. 6. carnalem māducationem expresse negat. Sufficit igitur spiritalis, qua fides vera, Christum verē amplectitur, & manducat.

Sed excipiunt hīc, opus esse præsēntia *Obiectis de vnione.* vtriusque naturæ diuinæ, & humanæ, idque propter vnionem personalem, quæ solui non potest: hinc effici vt pari iure adsit humana natura tum diuina. Responsum iam est huic argumento à Doctis viris: cuius hęc summa est, vnionem firmam & illēsam manere, qua in vna persona Christi, duæ naturæ, diuina & humana conficiunt vnum indiuiduum: non tamen inde sequi, vt pariter debeant extendi. Exemplis res perspicua erit. Corporis & animæ est arctissima vnio, attamen anima vagatur, quò corpus non solet peruenire. Sic oculi, corpus & visus vnita sunt arctissimè, visus tamen vno momento, cælum, terram, montes, maria percurrit, quò corpus oculi non potest penetrare.

Sic manet in Christo integra & illæsa naturarum vnio, quanuis non pariter exten-

danur. Res opinor, satis prespicua est.

Attamen iterum obijciunt. Christus igitur non adest personaliter, cum vna natura solum adsit, altera verò ad dextram Dei maneat.

Respōdemus Christum adesse personaliter, quanuis non totum Christi adsit. Id quomodo intelligi debeat, poterat vel in scholasticis disci. de toto Christo rectè dicitur, adest personaliter, quia adest altera illius natura, diuinitas, quæ vnita est cum humana in illa persona. de carne autem vel corpore, aut humana illius natura non rectè dicunt, adest corpus Christi personaliter, quia humana illius natura nō est persona: sed personæ integræ altera pars. Hinc scholastici dicunt, Christum adesse personaliter, non autem totum Christi. Quia verò vnita est humanitas diuinitati in illa persona dicitur adesse etiam humanitas, non per se quidem, sed per accidens. Nam diuinitas per se adest, & ἐν παντί τῆ ὁμοῦ. Huic enim soli competit vbique esse per se. Humanitas verò Christi adest actu secundo, ἐν παντί τῆ δευτέρας, quia vnita est Diuinæ naturæ: nec humanitatis per se est vbique adesse, aut multis locis eodem tempore esse.

Adest igitur Christus verè personaliter,
quan-

quanquam non totum Christi adsit, nam fides quæ hîc alitur, & alit non comprehendit falsa, aut ficta: sed veras rerum substantias. Nec opus est, vt simul præsentia sint, quæ apprehendit. Sic enim incarnationem, natiuitatem, passionem mortem ipsam Domini, quanuis longè præterita, fides reuera amplectitur, tanquam præsentia. Sic de Patribus loquitur Apostolus 1. Cor. 10. quòd eundem cibum nobiscum spirituales comederint. Attamen Christus non incarnatus fuit: nõ dum assumpserat *λέγος* carnem: quomodo igitur eundem nobiscum cibum poterant sumere? Vtique quòd fidei illa natura sit, vt absentia, præterita & futura verè amplectatur tanquam præsentia. Nec mutatur res ipsa, temporum mutatione, aut etiam signis Sacramentalibus mutatis. Idem Christus eadẽ sua carne aluit Patres in deserto, eadem hodie nos alit, vt vt illis nondũ incarnatus esset filius Dei, & nobis hodie ad dextram Dei sedeat illius assumpta caro.

Præterea adsunt symbola corporis illius, de quibus illud prædicatur. Et dementis est Christum alligare ad carnalem præsentiam, quasi non possit nos carne sua alere in terra, ipse manens corpore suo in cælo.

Item homo Christus adest pari potesta-

te, cum diuinitate: omnia hic agit, gubernat
 conscius omnium, & voluntate conformi.
 Arctius nobis adest homo Christus, quàm
 præceptor discipulis corpore absens. Præ-
 ceptor quidem adest autoritate: sed quid
 agant scire absens non potest, non corripere,
 aut emendare, castigare, &c. At homo
 Christus in cœlestibus præsens est, non so-
 lum autoritate tum diuinitate: sed nouit
 omnia, quid sui agant, qui & quales ac-
 cedant: corrigit quæ vult, gubernat omnia,
 cognoscit corda omnium, pascit suos.

Hæc efficacia longè maxima est, quæ ef-
 ficat, vt verè adesse hominem Christum,
 virtute operandi, libenter dicamus. Nec
 opus est in tali præsentia, corpora esse *ἐ-
 πὶ σάρκα* hoc est, sic præsentia, vt contingat
 sese: quod illi volunt, qui ore corporeo,
 Christi carnem essentialem edi hîc con-
 tendunt: sed percipi verè satis est. Quemad-
 modum Sol adest mundo reuera *ἐν ὅλῳ τῆς
 γῆς*, nec opus est vt in singulis vrbibus cor-
 poraliter sit: sic Christus adest fidelibus *ἐ-
 ν ὅλῳ τῆς ἐκκλῆσιæ*.

Itaque rem hanc concludimus Domini
 Augustini sententia, qui in Ioannis tracta-
 tio. 30. inquit, Sursum est Dominus, sed e-
 tiam hîc est veritas Dominus. Corpus enim
 Domini in quo resurrexit vno loco esse po-
 test,

LECTIO QVINTA. 101

test, veritas eius vbique diffusa est. Et Iustus Martyr explicans visionem Esa. 6. inquit, Christi mysterium illa carbonis expiatione adumbratum fuisse: καθήμενον ἐν θρόνῳ δόξης, ἐν τῇ ἁγιᾷ καὶ ἀγίᾳ αὐτῆς σαρκὶ, καθ' ἑσπερὸν ποίοντα ἀμαρτίας ἀφεσίων ἀνθρώπων. Christus itaque sedens in throno gloriae caelestis, nos in terra sancta sua carne cibatur, quem oramus, vt aliquando Ecclesiae pacem restituat, vt vnanimi consensu illum inuocemus, vera fide amplectamur & serio de vitæ emendatione tandem cogitemus, Amen.

DE OFFICIO COMMUNICANTIVM.

Vers. 16. Quotiescunque ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiatis vsquequò venerit.

17 Itaque quisquis ederit panem hunc aut biberit hoc poculum Domini indignè, reus tenetur corporis & sanguinis Domini.

18 Probet autem quisque seipsum, & ita de pane illo edat & de poculo illo bibat.

G.iiij.

19. *Nam qui edit & bibit indignè damnationem sibi ipsi edit & bibit, non discernens corpus Domini.*

Πρότα-
σις.

ΑΪΤΙΩΝ
à simili fa-
milia bene
instituta.

VOD cœtus frequentiores hoc tempore cogimus, id non tam cōsuetudine, quàm officij ratione fit. Nam in familia bene instituta, domestici quidem omni tempore in officio esse debent: attamen rei gratitas & temporis ratio, aliàs exactius & vigilantius officium requirit. Vt in solenni festo labore, neptiūs filij familias, in messe ne pueris parci solet, quin stipulas colligāt & aristas. Hinc Dominus Christus Luc. 12. beatum prædicat seruum, quem Dominus veniens repererit sic facientem, & Matth. 25. virgines illæ prudentes nunquam vigilantius incubuerunt officio, quàm sub adventum sponsi. & Matth. 8. in sua familia, centurio id nobis proponit. Dico seruo meo, vade, & vadit: alteri, Veni, & venit: & tertio, Hoc facito, & facit. Hinc etiam Philosophi duplex constituerunt officium, medium, cuius intermissi vel præstiti ratio probabilis possit dari. Perfectū verò, quod à viri boni decoro nusquā aberret. Ac quomodo illi suum perfectum officium stabi-
liant

liant, nihil hinc attinet. Satis est in familia bene instituta officij rationem hanc esse.

Nos verò domesticos esse Dei, vel ipsa ^{Minor.} professio Christianismi docet: sed & hinc constare potest, quod Apostolus Ephes. 2. ait: Itaque non estis amplius hospites, & inquilini: sed conciuves sanctorum, ac domestici Dei, superstructi super fundamentum Apostolorum ac Prophetarum, cuius summus angularis lapis est Iesus Christus. Et Gal. 3. Omnes filij Dei sumus, sed nondum apparuit quod erimus. Philip. 3. *πολιτευμα* nostrum in cœlis est.

Quare ad exemplum familiae bene institutæ <sup>Συμπέ-
ρασμα</sup> considerare debemus, quid rei gravitas, quid circumstans tempus hoc à nobis requirat, ut tanquam frugi domestici, in officio quàm vigilantissimi reperiamur.

Veteres magno studio ad memorias Martyrum concurrebant, ut audirent constantiam, fidem, martyria sanctorum. Unde bona pars sermonum apud August. Basilium, &c. in illorum memorias conscripta, & habita fuit. Nos multò rectius ad Christi filij Dei celebrandam memoriam concurremus, quia hinc non testis, sed Messia & redemptoris beneficia recolimus. Non audimus hinc vitam, virtutes, mortes seruatorum Dei: sed dei ipsius inter homines

agentis. morte sua nos redimentis, & ad officia confessionis, certaminum, & agonum nos prouocantis.

Officium igitur est, quod agimus ab ipso Christo nobis impositum, ad alendam fidem, ad confirmandum proximo, quàm simus pacis & concordiae studiosi, quantum doleat nobis vita hactenus acta, quàm parati simus ad emendandos mores.

II. Proposito.

Ad quam rem, ut paratiores simus, de officio communicantium in praesentia agemus, ideòque ex contextu, qui solenniter praelegi solet ad Cœnam Domini, selegimus hunc locum, in quo de officio communicantium agitur.

Superiora enim ad testatoris voluntatem pertinēt, habentque causarum ordinem, de quibus diximus persæpe, & aliàs dicturi sumus, volente Domino. Hæc propriè nos concernunt. Nam Apostolus suis verbis proponit, quid afferre ad mensam domini nos oporteat.

III. Dimissio.

Porro tria hîc nobis explicanda erunt, Primum quid sit *καταγγέλλειν θάνατον τῆς κυρίας*. Alterum, quid sit edere, & bibere *ἄξιος*. Tertio, quomodo nos ipsos possimus *δοκιμάζειν*, ut parati accedamus ad hanc mensam. De his confecta oratione, videbimur officio nostro perfuncti in praesens.

I. An-

LECTIO QUINTA. 105

I. Annunciare mortem Domini, com-<sup>1. Omnia
semper.</sup> mune est officium communicantium, quod omnibus & semper competit: nec solum in actione cœnæ, sed extra illam, ante & post eam mors Domini semper, & ab omnibus celebrari debet, & magnificianda.

Est enim *καταγγέλλειν* publicare cum <sup>Quid sit
καταγ-
γέλλειν.</sup> laude autoris & gratia publica, quo sensu dicimus celebrare res gestas, annunciare ^{γέλλειν.} lata. Et quanquam *ἀγγέλλειν* media sit dictio, hoc est, lata & aduersa significet: nunciari tamen hic in bonam partem sumitur, quemadmodum David de Achimaaz filio Zadok dicebat, vir bonus est, bonum ve-^{2. Sam. 18.} nit nuncians.

Deinde mortem, non præcise sumimus pro ipso agone expirantis: sed simul complectimur mortis antecedentia, passionis historiam, miracula, doctrinam, vitã Christi, quæque cum morte coniuncta fuere & illam sequuta sunt: in primis tamen usum mortis Dominicæ. Hæc celebrare, publicare, aliòsue docere significat annunciare mortem Domini. Multiplex igitur est hoc officium.

Modi sic colligantur. Primus est doctrinæ, & eorum propriè, qui docendo præ-<sup>Doctores
Ecclesiæ.</sup> sunt Ecclesiæ. Hi annunciare dicuntur mortem, cum docent Euangelium, cuius

summa & scopus est, ornare mortem Christi, nobisque summa fide commendare. Hos nuncios instituit Christus Marc. 16. Itē in vniuersum orbem : Ecce his dicit Esa 52. Quam speciosi pedes annūciantium bona, nūciantium pacem. Et Daniel 12. Qui docent alios ad iustitiam, lucebunt, vt stellæ cœli. Hic modus ministrorum est, & extra cœnam, docendo præstatur.

Alter modus ad eosdem spectat : sed in cœnæ actione, seu tempore cœnæ, locum habet. Nam tum in primis vsūm mortis Dominicę explicare debēt: quod scilicet *ἀγορευ*, quo redempti sumus. Sic ad Rom. 5. Reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. Et Rom. 6. In mortem illius baptizati sumus. Summa quæcunque ad verum vsūm mortis dominicę pertinent, explicanda sunt auditoribus : Ita rectè annūciatur mors illius.

Ex quo discimus, Cœnam non esse celebrandam sine doctrina publica, hoc est, concione, quæ auditoribus negotium mortis Domini aperiat. Facit hoc contra priuatum vsū Cœnæ. Quod verò legimus apud Iustinum, Tertull. & alios, Cœnam aliquando missam fuisse absentibus in familias priuatas, non illum habet sensum, quem multi arbitrātur: sed sic debet intelligi.

ligi. Cœna Domini Apostolorum tempore peragebatur in publicis cœniis: Is mos durauit adhuc Iustini tempore & Tertul. Ad ista conuiuia comportabant diuites panes, vinum, carnes, &c. Inuitabatur autem totus cœtus fidelium imprimis pauperes. Rebus omnibus paratis, coram toto cœtu, surgens primarius aliquis, qui Iustino dicitur *episcopus*, hoc est, præses Ecclesiæ benedicebat cibo, recitata etiam institutione cœnæ dominicæ. Hinc totum conuiuium dicebatur cœna domini: ex illo, ad ægros mittebant portiones, & ad alios pauperes, ad captiuos, si licebat. Quod nihil aliud erat, quàm cibum, & potum transmittere, e-
leemosynam conferre.

Postea verò corruptus ille mos irrepsit, vt neglectis eleemosynis, ad ægrotos deferretur hostia cœnæ dominicæ. Sed nihil tale factum est in primitiua Ecclesia.

Tertius modus ad auditores pertinet. Nam cum Apostolus dicat, *Mortem Domini annunciate, quotiescunque ediritis de pane isto, &c.* manifestum est ad auditores pertinere hoc officium quoque. Annunciant igitur illi quoque mortem domini, assensum præbendo doctrinæ. Nam sensus nostri quidam nuncij sunt, qui deferunt ad mentem, visa, audita, gustata, quibus dum

*Audito-
res annun-
tiant mor-
tem Domi-
ni.*

præbet ratio persuasa, assensum, multiplicem inde haurit consolationem. deinde sequitur celebratio mortis dominicæ, vt augustè & magnificè de illa iudicet & pronunciet. Inde exprimitur quoque confessio publica, vt quod sentit mēs mota à Spiritu sancto liberè idem confiteatur. Ac vetus est consuetudo, ne cœna sine symboli Apostolici recitatione celebraretur, vt sit forma aliqua confessionis. denique moribus, & conuersatione ornanda est professio: quo genere in primis commendatur, ac celebratur mors Domini. Si homines videant vestra opera bona, & laudent Patrem qui in cœlis est. Huc pertinet quod Christus ait Ioann. 13. Beati vos, si illa scientes feceritis eadem. Iacob. 3. conuersatio bona commendatur. Philipp. 1. dignè Euangelio iubet ambulare, & hic primus gradus est, quo ornare possumus mortem Domini. Philosophi officii scientiæ, præponenda etiam iudicant officia Iustitiæ: nos multò rectiùs in professione Christiana, innocentiam vitæ reliquis præferimus. Christus enim non beatos dixit multa scientes: sed humiles, & multa facientes.

Sequitur alterum officium communicatium: *dignè scilicet sumere*. Est hoc cœnæ proprium: nemo enim nisi in ipsa cœna, dignè

LECTIO QUINTA. 109

gnè edit & bibit. Dignitas igitur & indignitas in ipsam actionem cadunt, cum superius eandem etiam antecedant.

Dignitas illa quæ sit, quæri solet. Respon- ^{Quid sit}
demus eam esse, quæ affert officium Christi- ^{αξιωτης}
tiani hominis ad cœnam. Quod cum multi-
plex sit, Christus nobis ad duo reducit, di-
liges Deum toto pectore, & proximum
tuum, ut teipsum. Hæc si afferamus ad cœ-
nam, rectè videbimur etiam dignè sumere,
hoc est, edere, & bibere.

Quærendum tamen est pressius quæ sit
illa dignitas. Vox ^{αξιωτης} varia est: nec
mox quælibet huc quadrat.

Triplex reperitur ^{αξιωτης} in scriptura. ^{I. Quomò}
Prima, naturalis est, ^{αξιωτης} quomò, quæ est ^{αξιωτης}
par quædam habilitas personæ ad res ipsas,
ut in Apoc. ca. 4. Seniores illi 24. ante thro-
num Dei, proiectis suis coronis dicunt,
Dignus es Domine, qui accipias gloriam,
& honorem, & virtutem, quia tu creasti o-
mnia. Et cap. 5. cœtus sanctorum clamat,
dignus est Agnus ille occisus, ut accipiat
virtutem, dignitatem, sapientiam, fortitudi-
nem, honorem, gloriam, & benedictionem.
In his duobus exemplis, par habilitas na-
turalis exprimitur ad gloriam & honorem.
Verè enim deus sua natura hæc possidet,
illisque dignus est. Sic Christus agnus dei,

110 DE COENA DOM.

dignus natura sua vt aperiat librum signatum.

Hanc dignitatem non possumus statuere in nobis, communicando: nam si naturam expendis, filij iræ sumus Ephes. 2. & opera nostra reuera digna risu sunt, vt pronunciat Ieremias cap. 10. opus dignum risu in die visitationis suæ peribit. Et Ierem. 5. Vana sunt opera, & risu digna. Nec potest in natura nostra par dignitas constitui ad cœnæ estimationem, vt habiles & digni reputemur.

2. Meritoria dignitas.

Altera est dignitas ἀξιώτης μισθού η̄ dignitas meritoria: quemadmodum Matt. 10. dicitur dignus operarius cibo suo. & Luc. 10. dignus mercede. Quia soluitur ex pacto, & stipulatione: & quanquam natura sua non dignus sit mercenarius, attamen quia stipulatione res agitur, dignus habetur præmio suo, vt merces maneat merces, & non gratia.

Hic quoque modus nobis non competit. Nullum enim in nobis est meritum, quod dignos efficiat cœna domini: sed cum omnia fecerimus, dicendum nobis est, Serui inutiles sumus.

3. Αξιώτης ἵκετος ἰκανότητος ἰκανότητος, quæ decorum officij assert.

ἵκετος.

Dicitur interim dignitas, quanquam nostra non

LECTIO QUINTA. III

non sit, quemadmodū Iustitia dicitur imputatiua in nobis, cū non sit nostra, sed nobis tribuatur à Deo remisso peccato. λογισμὸν dici potest imputatiua dignitas, & χάρισμα cū facimus Christiani hominis officium, hoc, Deus dignitatē interpretatur, & imputat quasi dignam rem cœnæ filij sui. Hoc modo etiam, fructus dignus pœnitentia dicitur, hoc est, conueniens pœnitentib. Matth. 3. Luc. 3. *ἰκανότης* propriè est, quia deus sufficientem habet hanc operam, quanquam etiam ipse conferat eam. Coloss. 1. Gratias agentes Patri καὶ ἰκανόσασται, hoc est, qui idoneos nos reddidit ad partem sortis sanctorum. Et idem esse, ἰκανόν & ἀξίον dicit, prior versus indicat, vbi ait, Ambulate ἀξίως Domino ad omnem beneplacenciam, omni opere fructum ferentes, quo satis indicat ἰκανότητα esse ἀξιώτητα, quam Deus in suis gratā habet. Sic ad Philip. dicit, dignè ambulate. Ephes. 4. vocatione dignè ambulate. 1. Thess. 2. Deo dignè ambulate: quod nihil aliud est, quam professioni suæ respondere.

*Qui dignè
sumant.*

Hæc dignitas requiritur in communiantibus, qua afferunt non natura, aut merito parem habilitatem, sed officij hominis Christiani decorum. Itaque dignè accedūt, primū qui fide amplectuntur promissio-

nes de merito Christi, quanquam lapsus in eis sint. 2. etiam notorij peccatores digni esse possunt, modò pœnitentiam seriò agant. 3. in quibus vita professioni respondet, omnium dignissimi esse videntur: quanquam nulli sunt tales, quin lapsus suos quotidie sentiant & deplorent. 4. qui celebrant hâc ad institutionem Domini 5. qui digna æstimatione, hoc est, augustè, & religiosè de illa sentiunt. 6. qui ritum à Christo institutum in ea non corrumpunt: sed modum & formam Christi retinent, nihil addunt, neque demunt.

III. Superest vt de probatione pauca dicamus. Subiecit præceptum hoc Apostolus superioribus per *1^a 2^a Corinth.*: nam proxima quæstio esse poterat: Dignè debemus sumere, sed quis nos dignos faciet? aut quo apparatu reddemus nos dignos? His respondet inquitens, *Probet autem seipsum homo.*

Seipsum probare iubet, vt excludat curiosos censores morû alienorum, quasi dicat. Res tuas considera, & manticam à tergo excute, ita poteris fieri dignus conuiuia. Iudicium de aliis falli potest multis modis: nam de momento conuersionis non possumus statuere: Deus aliû maturè, aliû serò vocat, nos à posterioribus iudicamus: Deus verò

LECTIO QUINTA. II;

verò à prioribus procedit. Inde factum est, ut Christus publicanos, peccatores, meretrices præferat his, qui in speciem sanctè & innocenter viuebant. Nec ista patrocinantur dissolutioni morum, quia nec Christus tales laudat publicanos, qui tales esse pergunt, nec meretrices, quæ in prostibulo persistent: sed agentes pœnitentiã, ideò que verum manet: Quos nunquam videmus seriò agere pœnitentiã, illos seipfos indignos statuere hac cœna: & ob id admonendos officij.

Quærendum est hîc in quo posita sit *δοκιμωσία*. Sunt qui ponant in longa præparatione. Antequam enim accedant ad Cœnam, ieiunant aliquandiu, velant se, habitum elegantiore deponunt. Hæc quidem culpæ non ausim. Bonum enim est ieiunare suo loco, & tempore, se velare, tristementia incedere bona quoque sunt: sed in eo peccatur, quòd apparatus hic, ut ad tempus assumitur, sic tempore mox deponitur. Nam sumpta cœna, illi mox reuertuntur ad suas epulas, ad lutum, ad vestitum, ad mores priores, adeò que ad ipsa vitia, quæ ad tempus solùm intermissa fuere. Videntur isti non aliter facere, quàm medici, qui ut pharmacum profit corpori, id priùs purgatione habile reddunt ad sumendum pharmaca.

H.j.

114 DE COENA DOM.

cum: sed falluntur homines, qui sic prodesse cœnam existimant. Nam vitia sic sunt deponenda, vt ad illa non reuertamur. Deinde deus non curat, externum hunc apparatus ieiunij & vestitus: sed magis damnat, & hypocrisis vocat, cum careat vitæ innocentia, & sanctimonia.

Alij sunt qui *δοκιμαζέσθαι* intelligant sese purgare, & alijs probatum declarare, quo genere sese alijs probatos declarât, qui suspicionibus sese volunt liberare, vt capitales inimici suspecti de homicidio, maleficio. Sic testantur sese redire in gratiam, aut non esse tales, quales habentur suspitione publica. Hinc illud profectum est, Corpus domini nostri Iesu Christi sit tibi ad probationem. Sed & illi errant, cum sæpe tales sub hac specie venena & dederint, & acceperint, nec liberi fuerint ab istis sceleribus, quæ purgare voluerunt. Itaque non mox *δοκιμος* haberi potest, qui ad illa tanquam suprema prouocat remedia. Deus longanimis est, nec statim miracula edit. Deteguntur tamen illorum scelera suo tempore.

Superest *δοκιμασία* vera, quæ nos Deo, deinde nobis, hinc proximo approbat. Id fit hoc modo. Fides nostra primum nobis exploranda est, quid sentiamus de Deo Filio Dei, morte eius, instituta cœna. Huc perti-

LECTIO QVINTA. 115

pertinet probatio dogmatum in genere. Et quia iubet *δυναστεν* rectè ad dogmata referri potest. Deinde excutienda est vita, vt mores corruptos emendemus: probatur enim vita, dum quod in illa Deo displicet deponitur. Hinc illud est, Secundum spiritum ambulare, fructus illius facere, & opera carnis & tenebrarum deponere.

Hinc noua debet subsequi obedientia, ne in pristinos mores relabamur, & contingat nobis, quod de cane dicitur, & sue, quæ animilia impura vt sunt, ita ad lutum, & vomitum lota mox reuertuntur.

Hoc sensu scriptura iubet nos ipsos probare. Sic de spiritibus probandis loquitur Ioann. i. Epist. cap. 4. & de diaconis probandis i. Tim. 5. & de Deo nos probante vt argentum Psal. 17.

Sic probare nos debemus. 2. Corinth. 13. Vos ipsos tentate, an sitis in fide, vos ipsos probate: an vos ignoratis, num sitis in Christo? Hanc igitur probandi viam ingrediamur. Vitam & fidem nostram exploremus, his addamus oris confessionem. Homerus eleganter dixit de Diomede & Viysse ituris ad res hostium explorandas *αὐτὸν δὲ ἐξερέτω*. Nos ad nostras res explorandas ituri dicamus, *αὐτὸν τῆς οἰᾶς ἐξερέτω*, tribus simul euntibus. Et quæ

116 DE COENA DOM.

sunt illa? *σώμα, βίος, πίστις.* Oris confessio, vitæ innocentia, & fidei integritas. Hæc tria omnino adferenda sunt ad mēsam Domini: nec sine vno horum integra esse potest probatio nostri. Duo horum probamus ex Apostolo, qui ad Rom. 10. ait, Corde creditur ad Iustitiam: ore autem fit confessio ad salutem. Tertium ex Christi verbis asserimus. Matt. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. Et Iacobi 2. fides sine operibus mortua est. Item fides cooperatur operibus. Fides nititur promissionibus, & sine hac, non potest applicari nobis illarum veritas. Confessio autem necessaria est propter gloriam Dei: vita autem emendata propter proximum.

Itaque ab vltimo exorsi, paria paribus reddamus. *πίστις δόκιμος, ἀξίος βίω, ἀγγέλων σώματι.* Fidei est probatio: vitæ dignitas, oris confessio.

Hanc trium harmoniam elegantissimam esse iudico: ad eò vt ne hesperus quidem ei conferri possit.

Fides Dei donum est, ideòque illi etiam tribuitur probatio. Vita nostra est, quæ fidem ornare debet, ne vitæ & cordis sit dissonantia. Confessio vinculum est vtrunque colli-

LECTIO QUINTA. H7

colligans, Has tres virtutes igitur meminerint singuli, quomodo afferant ad Cœnæ actionem. Trinum perfectum est: ideoque nulla ex illo choro potest dimitti, non minus quàm si ex Gratiis vnam demas, nihil est quod relinquis.

Reliqui cogitent grauissimas Apostoli comminationes, quæ indignis propositæ sunt, vt quòd rei tenentur corporis & sanguinis, quòd iudicium sibi sumunt, quòd corporalibus malis quoque implicantur: quod Apostolus dicit de Corinthiis, multos ob id inter eos esse infirmos.

Veteres in actione Cœnæ, solebant accedentes admonere officij sui: quod sanè non abs re foret, hodie fieri, & quidem seuerius, si quo pacto, leuitas mortalium corrigi posset. Occinebant illis breues quosdam versus, quos si non aliis: attamen nobis singuli, quia studiosi sumus occinamus:
 Θεανθρώπε, μή ἀπὸ γνῶ μὲν τε καὶ ἡθός, ἀδόκιμος πρῶτον, λάβει δὲ πίστιν τε & βίον, &c.

LECTIO SEXTA DE

cœna Domini ex prioris ad Corin-
thios Epistolæ capite vn-
decimo.

Vers. 42. Et gratis aëlis fregit panem, ac dixit, Accipite, edite, hoc meū est corpus, quod pro vobis frangitur: hoc facite ad mei recordationem.

25. Idem & poculum postquam comasset, dicendo, Hoc poculum est Nouum illud Testamentum per meum sanguinem: hoc facite quotiescunque biberitis, ad mei recordationē.

26. Quotiescunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiatis, usque quò venerit.

Vplex est docēdi ratio, qua hodie in explicatione cœnæ Dominicæ aliisque locis vtimur. Aut enim methodicè tractantur res, aut diexodicè. Priore vtuntur, qui auditores proximè ad rei cognitionem deducunt, vt cum definiunt, diuidunt, ordinem causa-

causarum explicant, fructum ac vsum in sacra cœna monstrant. Posteriores autem sequuntur, qui his locis intermissis, quaestionibus, ut mouentur à curiosis, occurrunt. Prior olim propria fuit Ecclesiæ, quæ suos habebat catechistas, qui iuuentutem, & catechumenos in causa Religionis instituebant. Posterior à scholis usurpata fuit, in quibus de quaestionibus vtro citroq; contendebatur. Ac optandum erat, hunc morem mansisse: ac retinuissent se homines contentiosi intra scholas. Sed secus accidit. Hodie Ecclesiæ vix aliud magis audiunt, quàm certamina quaestionum, scholis relicta est methodus.

Et quòd attinet præsentem causam, diximus aliàs de cœna domini methodicè, hoc est, indicauimus definitionem veram, ex verbis Christi, & Apostoli. Partes quoque declarauimus, hoc est, signa, & res signatas, ordinem quoque causarum: quis scilicet sit autor, quid hinc materiale, quid formale, quis finis, quis fructus & similia, ad quæ iuuentutem remittimus.

Nunc quia iterum nobis de hac causa est agendum, dicemus de cœnæ dominicæ sumptione: quatenus locus Apostoli hoc requirit, hoc est, quid cum symbolis à fidelibus in hac actione sumatur.

Quæ res vt dilucidior sit, his capitibus absoluetur. Primùm explicanda sunt nobis illa symbola panis & vini. Deinde de re ipsa, hoc est, de communicatione corporis, & sanguinis Domini agemus. Tertiò de ipsis communicantibus. Quartò de forma actionis pauca subiiciemus, atque illa breuiter, ac dilucidè, quoad temporis fert ratio, proponemus.

I. SYMBOLA.

Sacramenti huius duas partes esse dicimus, Symbola, & res symbolicas, quod probamus ex verbis institutionis: panem & vinum enim adhibet, quæ sacramentum facit corporis sui. Idem probamus ex Irenæo cap. 34. lib. 4. Eucharistia ex duabus rebus constat, terrena, & cœlesti. Rem terrenam dixit, panem & vinum: cœlestem verò, quæ his symbolis representata fuit.

Symbola.

*Υπο-
μνήμα-
τα.*

Symboli appellationē habemus ex Origene, qui vocat *σύμβολα τῆς σάρατος* & *αἵματος* *χειρῶν*. Basiliius in canone liturgiæ, hoc est, missæ, quæ illi ascribitur *ὑπομνήματα* vocat *κατέχειπε ἡμῖν ὑπομνήματα τῆς σωτηρίας* *αὐτῆς πάθος ταῦτα ἀπὸ προσεδήκαμεν κτλ* *τάς αὐτῆς ἐντολάς*. Reliquit autem nobis memorialia salutiferæ suæ passionis illa, quæ proposui-
mus

mus secundum illius præcepta. Nazianzenus ille Theologus, in oratione pro subditis suis ad Imperatorem iratum, vocat τύπος, & πῶς πράξαζαν ταύτῳ ἢ κοινῇ πρόσμεν, Τύποι. & τὴς τύπος τῆς ἐμῆς σωτηρίας. Et mensam hanc quàm communiter accedimus, & typos meæ salutis.

In apologia de se loquens, antitypa vocat: πῶς ἐμελλον θάρρησαι προσφέρειν ἀπὸς πῶς ἐξώθεν πῶς τῆς μεγάλης μυστηρίων ἀντίτυπον; Quomodo ausus fuisset illi offerre extrâ magnorum secretorum exemplar? Sic in Epitaphio fororis Gorgonia, & εἶπε τὶ τῆς ἀντίτυπων, ἡλμία σώματος & αἵματος, ἢ χερσὶ θησαύεισεν: Et si quid fortè exemplariorum honorandi corporis, & sanguinis manu collegisset, id lachrymis irrigauit.

Augustinus signa solet vocare, contra Adim. cap. 12. possum etiam interpretari præceptum illud in signo esse positum: non enim dubitauit dicere Dominus, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui. Et lib. 3. cap. 22. contra Maximinum. Hæc enim Sacramenta sunt, quibus non quid sint, sed quid ostendant, semper attenditur, quoniam signa sunt rerum aliud existentia & aliud significantia.

Tertull. lib. 4. contra Marcionem figuram vocauit, Acceptum panem & distri-

butum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est, corpus meum, dicendo, id est figura corporis mei.

Porro, hęc quærunt, quomodo acquirant nomen corporis, & sanguinis Domini. Diximus aliàs, cur & quomodo hoc fiat, nunc ad eandem rem illustrandam solum proferemus elegantissimum locum Theodoretii, in primo dialogo: qui sic rem hanc explicat, ὃς σωτὴρ ἡμέτερος ἐνίλλαξε τὰ ὀνόματα, & τῷ μὲν σώματι τὸ τοῦ συμβόλου τέθεικεν ὄνομα: τῷ ᾧ συμβόλω τὸ τοῦ σώματος. Servator autem noster commutavit nomina, & corpori exhibuit nomen symboli, & symbolo nomen corporis. Rem ipse illustrat exemplis, ex cap. 15. Ioannis, & Gen. 49. de vino & sanguine. Nos idem illustramus de pane, & corpore ex cap. 6. Ioann. & cœnæ institutione. Apud Ioann. enim, se cibum, & panem vocat, quod nomen propriè symbolo competit: in cœnæ autem institutione, panem vocat corpus suum. Ac ne absurda nobis videretur hæc commutatio appellationum, quasi simul rerum fieret mutatio, id statim vir sanctus canit, dicendo, ἐπὶ τῷ φύσει μεταβαλὼν, ἀλλὰ τῇ φύσει πῶς χάριν προσεθεκῶς, non naturam mutando, sed naturæ gratiam addendo, significans rerum naturam integram, & saluam manere: elementis

mentis autem sacramentalibus accedere gratiam sacramentalem.

Sic Aug. rem explicat tract. 63. in Ioann. Non dictum est, Petra significabat Christum: sed Petra erat Christus. Ita enim solet scriptura loqui, vt res significantes, tanquam illas quæ significantur, appellet.

De symbolis diximus in genere. nunc de pane seorsim. Quærunť an is maneat in sua natura & substantia, Pontificij transubstantiari dicunt. Nos asserimus quæstionem otiosam esse, imò perniciosam: tenebras enim offundit menti & sensibus. Deinde multis absurditatibus præbet occasionem: sed est quoque quæstio nupera, quam Græca Ecclesia nunquam admisit, quanuis Græci doctores augustè loquuntur de symbolis sacramentalibus. Chrysoſt. in 26. cap. Mat. inquit, Nos secum in vnã massã reduxit: neque fide id solùm, sed re ipsa nos corpus suum effecit. Attamen ex Græcis nemo tam absurdus fuit, vt ob id *μετεορίζω* statueret. Nec semper fuit crimen hæreseos, si quis aliter sentiret. Quod declarant acta synodi Florentinæ sub Eugenio 4. qui in discussa hac quæstione, cum Græcis nihilominus communicauit. Erasmi quoque in annot. I. Cor. 7. ait, In synaxi transubstantia-

tionem seriò definiuit Ecclesia: diu satis erat credere quocunque modo adesse corpus Christi. Et Roffensis fatetur in defensione Regis Angliæ contra Lutherum, non satis probari posse ex sacris literis.

Quod igitur illi dicunt, hoc est corpus meum, Respondemus, non esse necessum ad hunc sensum cogi hanc propositionem. Ratio est, quia habet phrasin consuetam, qua utimur in communi sermone. Hoc est patrimonium meum, hæc est potestas mea, hæc fides tua, &c.

Deinde Apostolus 1. Cor. 12. inquit, vos estis corpus Christi, quod tamē sic accipimus, vt non desinamus homines esse, nec in glorificatam Christi carnem transmutamur. Vt igitur hęc mysticum corpus, & Ecclesiasticum intelligimus: sic in Cœna, sacramentale, & symbolicum accipimus.

Præterea in Baptismo non ponitur trās-
substantiatio, in quo tamē augustè quoque loquitur scriptura, de nostra cum Christo coniunctione. Galat. 3. Qui baptizati estis, Christum induistis. Nemo tamen dicit, vel aquam Baptismi transmutari, vel homines, quanquam fiat regeneratio. & sanè plus est generari, quàm ali. Generamur autem, & regeneramur per Baptismum in Christo, in Cœna autem alimur. Itaque
par

par erat transubstantiatione fieri in regeneratione potius, quia in generatione est motus de substantia in substantia. Rom. 9. dicitur, confepultos nos esse cum Christo per Baptifinum morte eius, & Coloff. 2. quam sententiam August. Epistola 23. citans, inquit, Non ait, sepulturam significamus: sed prorsus ait, confepulti sumus, Sacramentum ergo tantæ rei, non nisi eiusdem rei vocabulo nuncupavit. Statuamus igitur symbolum panis suam non mutare naturam in Cæna.

de vino variarunt etiam sententiæ. de conse. dist. 2. legimus quosdam lacte vsos, alij aquam adhibuerunt, sed mox refutati sunt. Aquarios diligenter refutat Cyprianus Epist. 5. ad Cecilianum: sed probat tamen mixtionem, quam Græci *κράμα* vocant. Habuit rationem probabilem, quia ex latere Domini fluxit sanguis & aqua: sed non firma est ratio, quia non trahit ab allegoria ad simplicem scripturæ sensum, Sanguini quidem respondet vinum: sed quomodo aquæ respondet aqua? cur non sanguinem & aquam adhibent? vt seruetur *ὁ πῦρ*, aut vinum solum, quod Christus fecit? Itaque alia mihi videtur potior ratio *κράματος*, quia constanter omnes Græci eo vsi sunt. Iustinus in 2. Apol. pro Christianis, *ὕδατος & κράματος* facit mentionem. Et Cy-

prian. Epist. 51. ad Cæcilium, aliique. Ratio mihi politica videtur fuisse. Celebrabāt illi cœnam ad exemplum Christi in publica commessatione, vbi non pitissando bibebant: sed affatim ad saturitatem. Inde illa fluxit *ἀραξία* cœnæ, quam in Cor. reprehendit Apostolus, quod alius ebrius esset, alius verò ieiunus. Hoc malum vt cauerent, miscebāt vina, cum sua natura essent fortissima nec pura bibi possent, sine tali aliquo periculo.

Hæc mihi mixtionis videtur ratio, more publico fuisse inducta. Postea sancti Patres in eadem quæsiuerunt mysterium Ecclesiæ & Christi aquæ & sanguinis: nam in hac re, non omnes eundem sensum mysticum proferunt.

Superest vt de re ipsa dicamus, quæ in communicatione hîc cadit. Res ipsa hîc dicitur, Corpus, & sanguis Domini, de cuius cõmunionem querunt: nam symbolorum certia & satis manifesta est, cum de illa iudicare possint sensus.

Hîc alii alijs feliciter se explicant & expediunt. Quidam dicunt corpus ipsum dari cum symbolis. Nostri contra, veritatem dari corporis & fructum: corpus verò in cœlis manere certo loco. Si pace contendendum dicere liceat, facilis hîc erat consensus

nam

nam prior illa sententia, si ad fidem referas, nihil absurdi habet, fidei enim præsentissimum est ipsum corpus Domini. Penetrans enim cœlos, non rerum umbras, & inania venatur symbola: sed corpus ipsum Domini amplectitur, illo pascitur, & fruitur non minus, quàm corpora nostra externo pane, & vino. Sin ad ventrem & dentem referas, utique absurda est, nec ferri vel potest, vel debet. Sic cum dicimus absentis corporis distribui virtutem & usum, non fidei absens dicimus: piæ enim animæ per fidem illud præsens dicimus: sed externis nostris sensibus absens intelligimus.

Hoc igitur modo facilis esset cõsentienti ratio. Nam in hoc consentimus, quòd ^{Localis præsentia ne gatur veritas que.} utrinque negamus præsentiam localem, nec Capernaitarum more hîc crassi deprehendemur.

De modo igitur quòd anxie quærunt, ^{Modus pacti.} facilis esset ratio, si ad pacem Ecclesiæ perinde effemus faciles: nam Christus adest symbolis suis pacto, non commixtione, non confusione, non consubstantiatione. Hic modus ab aliis sacramentalis dicitur, quia in illis propriè locum habet.

Ac distinguimus præsentiam: alia est sensibus exposita ^{videtur}, earum rerû, quæ nullo intervallo, aut quàm modico distant.

Sic præsentia sibi sunt contigua, & continua corpora. Hoc præsentia modo dicimus Christum in cælis esse secundum humanitatem. Alia est præsentia energitica eorum, quæ specie distant, vi autem & virtute operandi adsunt præsentia, vt Sol nobis adest luce sua & radiis *ἐνεργημάτων*. Sic Christus in cœna nobis adest virtute, potestate, *ἐξουσία*. Hæc ad præsentem contentionem satis poterant esse, si abesset *φιλονικία*. Et essent sanè philosophi in hac re æquiores veritati, quàm Theologi nonnulli, qui sine iudicio in hac palestra rixantur.

III. Ad quos autem spectat ista communicatio, respondemus, ex Christi institutione pertinere ad omnes. Nam Matth. 26. vers. 27. inquit, Bibite ex hoc omnes, quod accipi pari ratione debet, de pane quoque, accipite, & edite de isto omnes, hoc est, qui serio volunt esse Christi discipuli, non debent mensam hanc negligere. Itaque quòd de impiis excipiunt, eos scilicet quoque participes fieri rerum, quæ per symbola hinc adumbrantur, respondemus non consequi: nam hæc fruitio electorum est per fidem ad salutem. Ioann. 6. Ego sum panis vite, si quis ederit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis què ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.

Nunc

Nunc certum est impios non viuere in-
 æternum cum Christo, ideò ex eo pane
 non edūt: panem autem hīc carnem Chri-
 sti esse, Dominus ipse dicit. ex quo efficitur
 impios in cœna nihil præter symbola acci-
 pere. De Iuda dicitur, eum accepisse panem
 domini, non autem panem dominum. Id
 de omnibus impiis & impœnitentibus af-
 firmamus: quod & Nazianzenus sensit illo
 versu, *ἀέγω δ' ἵσα πέποιτο θεούτορος ἰσαεὶ-
 τνε*; æquas cum Petro deicide reportet Iu-
 das? Itaque hīc accipimus singuli, quantum
 quisque attulerit fidei. Cùm igitur impij si-
 ne fide accedant, palàm est, symbolis solùm
 communicare: fideles autem, symbolis &
 rebus ipsis participes fieri.

III. Forma actionis ex institutione
 d. Christi simplex est & dilucida: Accepit,
 fregit, adhibuit preces, distribuit, iussit e-
 dere ac bibere, gratias egit, promisit in his
 remissionem peccatorum ritè sumentibus,
 iterum gratiarum actione negotium fini-
 uit. Ad hanc simplicem actionem infinita
 postea addita sunt, humana quadam curio-
 sitate, & superstitione, de quibus in formu-
 la Missæ videre est. Chrysostomus homi-
 lia 18. in 2. Epist. ad Cor. formam cœnæ de-
 scribit, vt suo tempore celebrari solebat. In
 quo memorabile est, quod dicit omnes

cum sacerdote celebrasse: deinde populum simul agere gratias, quæ hodie non seruantur. Dionysius in Eccles. Hier. cap. 3. precum etiam meminit ante & post communicationem, item quòd symbolum recitari so-leret: nam confessio erat necessaria doctrinæ, cuius capita in Symbolo sunt expressa. Iustinus in 2. Apol. commemorat ferè hoc ordine, suo tempore celebratam. Primum conuenisse ad preces: deinde finitis precibus sese mutuo pacis osculo complexos.

Hinc προσφέρεται τῷ προσώπῳ τοῦ ἀδελφῶν ἄρτος, ἢ ποτήριον ὕδατος ἢ κρασίος: significans ex tota eleemosynarum collecta, certam partem vini & panis deferri ad Ministrum, qui actioni Cœnæ præerat, vt his vteretur tanquam symbolis cœnæ dominicæ. Et obseruandum hîc, cur Græcis dicta sit προσφορά, nimirum propter preces communes, quæ deo offerebantur. Deinde propter symbola panis & vini, quæ in conspectum Ecclesiæ prolata statuebantur: deinde propter eleemosynam, quæ in cœtu Domino offerebatur ad pauperum vsum. Nec in his omnibus fiebat mentio vlla nouæ oblationis, qua filius Dei, Deo Patri denuo offerretur: cum hîc potius fructus & vsum oblationis semel factæ percipiatur.

Post hanc προσφοράν apud Iustinum fe-
qui-

LECTIO SEXTA. 131

quitur *εὐχαριστία*, quod illi consecrationem fecerunt, cum Ecclesia hinc Deo ageret gratias pro filij sui meritis, & presentibus donis.

Augustinus quidem consecrari dicit: sed *Lib. 3. Tring.
cap. 4.* simplex illa fuit consecrandi forma, quod ex ipso perspicui potest. Verba eius sunt, Illud tantum vocamus corpus & sanguinem Domini, quod ex frugibus terræ acceptum & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem Spirituale, & memoriam pro nobis dominicæ passionis. Significans ex collectis eleemosynis partem tantum venire ad hanc dignitatem, ut sint symbola corporis & sanguinis Domini. Reliquos panes, & vina, non perinde dici corpus, & sanguinem Domini, quanquam offerantur simul in Ecclesia Domino ad usum pauperum. Et has partes consecrare prece mystica, in qua scilicet prece recitabantur verba institutionis Christi: nec erat alia quædam magna incantatio. Nam mox addit, illa sumi ad memoriam dominicæ passionis. Itaque non sensit transformari aut transsubstantiari in ipsum corpus Christi: minùs ut illud ipsum corpus sumeretur, quia solius memoriæ non rectè hinc fecisset mentionem. Post preces solennes, populus acclamabat Amen. Hinc Diaconi distribuebant

Lij.

cœtui, inde gratiæ agebantur Domino pro donis suis, & morte filij. Denique eleemosyna iterum colligebatur, ad vsus fidelium.

Similia leguntur apud Tertull. in Apologetico, de ritu cœnæ Dominicæ. Nos formam ex Christi institutione accepimus, ad quam pertinet, quod dixit, Hoc facite: non enim solum voluit, vt ad memoriam sui celebraremus: sed vt formam decenter serua-remus. Itaque, Hoc facite, scilicet, Conuenite piè, hoc facite, vos inuicem docete de vero eius vsu: adsit doctrina, scripturæ lectio, & interpretatio. Hoc facite, gratias agite, Hoc facite, symbola ordinaria adhibete, Hoc facite ad memoriam mei: Hoc facite, verba institutionis retinete: Hoc facite, dilectionem declarete per eleemosynas, pauperes simul iuuate, & similia, quæ in pia hac actione locum habere possunt. De his igitur piè cogitemus in hac celebratione, præsertim de vitæ emendatione verâque proximi dilectione.

LECTIO SEPTIMA DE

Cœna Domini ex toto loco superiori
prioris ad Corinthios Epistolæ
capite vndecimo versu vi-
gesimo tertio.

*

Proferimus iterum myste-
rium cœnæ Dominicæ, idq;
ex traditione D. Apostoli:
quia is in hac causa non so-
lum complexus est quicquid
singuli Euangelistæ habent:
sed insuper addidit necessariam admoni-
tionem de præparatione fidelium ad hanc
sacram mensam: quemadmodum vtiliter
quoque circa hanc errores quosdam pate-
fecit.

Et veteres, quoties negotium cœnæ ex-
plicant, ferè semper se ad hunc Apostoli
locum recipiunt. Quem morem nostræ Ec-
clesiæ sequentes, actioni cœnæ semper
præmittunt contextum hunc. Et nos igitur
libenter hæc verba lectioni præmittimus,
vt hinc occasio & materia sumatur do-
ctrinæ.

Porro nemo hinc expectet dispositionem loci huius. Nam quis sit sensus, & quæ dispositio ad ordinarias lectiones magis pertinet, in quibus de his egimus ordine. Hinc, ut sit in extraordinariis lectionibus, decerpemus utilia loco ac tempori præsentem, quibus iuuentus ad actionem hanc sacrâ præparetur: id quod seriò, & ex animo conari debet: sunt enim magna hæc & terribilia mysteria, *μεγάλα καὶ φοβερά μυστήρια*, ut vocat ea Chrysofost.

Ad hanc præparationem idonea proferemus ex præsentem loco, quoad fieri potest. Ac ad præsentem horam quatuor nobis proposuimus explicanda. Primò quomodo nomen Sacramenti conueniat Cœnæ Dominicæ. Deinde quid hinc distribuatur. Tertio quibus fiat distributio. Quarto quo fine. De his breuem & præspiciuam afferemus explicationem.

Ac ut res facilius sit adhibeamus initio *μνήμης φέρμακον*, hoc est, omnia illa quatuor breui complectamur definitione, quâ deinceps ut Thesei filium sequamur. Sit igitur nostra hæc definitio.

Cœna D. definitio. Cœna Domini est Sacramentum à Domino institutum, in quo distributione symbolica piis confirmatur communio Christi

LECTIO SEPTIMA. 135

fiti, grata beneficiorum eius recordatione & Christianæ dilectionis professione. Eandem Græcè reddamus hoc pacto: proderit enim hoc fortasse ad cauendam sophisticem, quam nonnulli data opera affectant & quærunt. Δείπνον κυριζκόν δετ μυσήειον δπό τῶ χειρῶ τελαγμένον, ἐν ᾧ διανομή συμβολικῆ τοῖς πωσιῶς βεβαῖεται ἢ ἐν χειρῶ κοινωρία, εὐδεκλή τῆ εὐεργεσιᾶν αὐτῆ ἀναμνήσει, καὶ ἀληθινῆς ἀγάπης ὁμολογία.

Definitionem bonam indicamus, quia *quod bonū* τὸ τί ἐστὶ explicat. Deinde πρὸς ἀντιπροσβῶ *sic de fin.* facile prædicari potest: ac siquid insuper addas, superfluum erit: siquid demas, rem ipsam quæ definitur, amittes, aut saltem obscuram facies.

Hic nolo in aliorum definitiones inquirere, ne prolixior reddar. In contextu habemus οὐρεμα καὶ μέρος: Dominus enim Christus seorsum definit, quid sit panis symbolicus, scilicet corpus suum: & quid sit vinum symbolum, scilicet sanguis suus. Ad quem modum καὶ τῶ πῶον, plures reperiuntur definitiones apud veteres: ut quod Ignatius ad Ephesios scribens ait, carnem esse καὶ σαρκίειον ἀλοξικανον. Et ibidem ab ecclesiis, καὶ ἑπαινον describit docens, εἰμακον ἀθανάσιος & ἀντίδρον τῶ μὴ δπό θανέν, ἀλά αἰεὶ ζῆν θεῶς εἰς ἡμῶ χειρῶ. Hæ & similes

descriptiones vsum Cœnæ Domini explicant, non autem verè definiunt.

Diximus in genere de definitione: nunc eandem secūdum partes illas quatuor examinabimus.

Ac primùm quæri solet, quomodo nomen Sacramenti cœnæ conueniat. Respondemus hoc ei conuenire, vt genus proximum, à quo etiam alterum Sacramentum, scilicet Baptismus, pari gradu distat: de quo, vt de cœna, in eo quod quid est dicitur. Inde constat non rectè definiri cœnam per epulum: quia non quæritur quid simpliciter cœna sit: sed quid cœna Domini.

Deinde Baptismus non est epulum: idè nec cœna Domini. Ratio est quòd hæc duæ species pari gradu à proprio genere distèt, ac de vtrisque prædicatur pariter. Idè qui per epulum definiant mox addunt spirituale aut sacramentale, quo fatentur genus non rectè assignari, nisi distinctione mox corrigatur.

Prima hæc ratio petitur ex præceptionibus Dialecticis, quarum iudicium sanum & infallibile est in his rebus.

Deinde cõpetit ei ratione institutionis, quia habet partes illas tres integrales, quæ Sacramentum constituunt, elementum scilicet externum, rem internam per externa
adum-

LECTIO SEPTIMA. 137

adumbratam, & verbum institutionis. Vt in Baptifmo elementum est aqua: res ipfa regeneratio: verbum institutionis, *Ite baptizate omnes gentes.* Sic in Cœna Domini, panis & vinum externa funt fymbola: Corpus & fanguis Domini, res oblatę fidei: verbum institutionis, *Hoc facite in mei recollectionem.*

Pręterea ratione fingnificationis ei competit: nam facrę rei habet figna, vnde Sacramentum dicitur, quafi facrę rei argumentum. Habes in Cœna rem facram, reconciliationis memoriam cum Deo, quam in hac actione vnicae Chrifti morti deferimus. Quod in ipfo habemus reconciliationem per fanguinem eius, remiffionem fcilicet peccatorum. Coloff. 1. v. 14. Eph. 2. v. 6. vt vtrosque reconciliaret Deo per crucem perempta inimicitia in feipfo, &c.

Et 2. Cor. 5. ver. 19. Deus erat in Chrifto mundum reconciliando fibi, non imputando eis peccata fua.

Hoc myfterium quia habet in cœna Domini annexa externa figna gratię Dei, rectę dicitur Sacramentum. Sic inquit Auguft. accedat verbum ad elementum, & fiat sacramentum, in Ioan. Tract. 8.

Gręci vocant myfterium sacramentum, quia fenfum & intellectum habet, à naturã

capacitate remotum, sed Diuinitus patefactum. Sic in genere vocant mysteria, quæ hominis rationem superant, vt ad Ephes. 1. patefecit nobis Deus, scilicet mysterium voluntatis suæ. Et Rom 13. Iudæorum *μυστήριον* vocat mysterium, & 1. Cor. 15. ver. 25. quod nō omnes obdormiemus, sed omnes immutabimur quoque mysterium dicit. Et 1. Tim. 3. ver. 51. præcipit Diaconis, vt mysterium fidei retineant in pura conscientia.

Quibus locis satis constat, doctrinam Euangelij habere patefactionem diuinitus factam. Vnde definiunt, *μυστήριος ἔστι θεωρία πνευματικὴ πρὸς πολλῶν κατὰ τὴν ψὴν διαφύρασα*, quæ verè locum habent in cœna Domini.

Denique ratione communicantium quoque ei aptè tribuitur: nam *μυστήρια* Græcis solùm pertinebant ad *μύστας*, hoc est, ἀρχισ, quos vocamus initiatos. Hinc Diaconus solebat proclamare, Qui non est sanctus non accedat: quod Ethnici dicebāt *ὑπερδοδεβέβηλοι*: procul este prophani. In Latina Ecclesia iuebantur catechumeni, & energumeni exire, postea dici cœptum, Ite missa est. Admittentur igitur ad ista mystica solùm pœnitentes seriò, & qui rem, quæ hîc tractatur seriò intelligerent, cuperentque ex animo Christi esse discipulî.

Reli-

*Chryf in
ep 10. ad
Heb.*

Reliquus totus cœtus ab actione hac discedebat.

Diximus quomodo nomen Sacramenti competat cœnæ Domini, deinceps dicamus etiam, quid veniat in distributionem symbolicam. Hanc voco externam, quæ fit per manus ministrantium, cœnam Domini ipsi cœtui communicantium: habetque *ὁμοίωσις*, ut in Græca diximus definitione, cum fumentes propriè dicantur habere *κοινωνίαν*. Huc pertinet distributio panis ac vini: quæ cum symbola sint, efficiant distributionem symbolicam. Veteres addebant aquam, ut esset re. & nomine *ἁπόσις*: sed nullum satis firmum eius rei potest produci argumentum ex scriptura. Et quod illi citant aquam & sanguinem ex latere Domini defluxisse, solum est allegoricum, quod nihil probat. Itaque vera distributio symbolica, pane & vino solum constat. Vtrunque adhibetur imitatione Legalis cœnæ, in qua eadem fuerunt. deinde iusta analogia, quam habent cum re significata.

Altera hæc etiam consideranda est distributio, scilicet interna, quæ Christi est propria, nec ministrorum. Nam ipse Dominus suæ cœnæ præest & dispensat sua dona, ut aliàs semper, ita etiam hæc. Hinc I. Cor. 10. poculum benedictionis dicitur *κοινωνία* san-

guinis eius, & panis, quem frangimus dicitur *κοινωνία* corporis eius, quia sui copiam omnibus offert Christus, hoc est, sua beneficia, adeóque carnem, & sanguinem suum imò seipsum totum cum omnibus beneficiis suis offert fidelium mentibus. Et quemadmodum sensibus externis præsentia sunt symbola extèrna: sic piorum mentibus præsens sit corpus & sanguis Christi, quæ vera fide, vt meritoria salutis amplectuntur, idèò cibus sunt, sed spiritualis. Et 1. Cor. 10. Apostolus manifestè cibum & potum vocat.

Hęc distributio nõ est carnalis, vt prior, quemadmodum non est ministrorum quoque: sed Christi solius. Interim cum ministerio vtatur Sacramètorum, vt etiam verbi & ministrorum, symbolica ratione, & sacramentali phrasi: Corpus Domini dicitur symbolum, quemadmodum ipsi ministri dicuntur dispensatores mysteriorum Dei.

1. Cor. 4.

Et sanè Sacramentorum ratio non minor esse debet, quàm verbi prædicati, aut impositionis manuum, quibus scriptura tribuit salutis causam, non obstante quòd solus Deus nos seruet, & sua nobis conferat charismata, vt 1. Tim. 4. ait Timotheo donum fuisse collatum per impositionem manuum: cum certū sit impositionem manuum per

LECTIO SEPTIMA. 141

per se nihil potuisse ei cōferre. Sic ad finem eiusdē capitis, ait vt persistat in his, hoc est, in sana doctrina: & si feceris inquit, seruabis te, & eos, qui te audiūt. At qui solius Dei nos est seruare. Interim quia vitur ad hanc rem medio prædicationis, dicit ministros nos seruare. Itaque subordinata hæc sunt: Deus nos seruat, vt αἴτιον ἀρχικόν, sic idem omnē donum per se cōfert: ministri verò nos seruant docendo tāquam organa. Hinc Apostolus non dubitat dicere se Corinthios regenuisse.

Itaque Sacramenta quoque, per se, nullam nobis possunt conferre gratiam. Christus hoc fecit: Interim dicit esse κοινωσίαν corporis & sanguinis Christi, quā nec minister, nec elementum conferre potest. Vera tamen manet phrasis sacramentalis, quia sint σφραγίδες promissionum, vt de Circumcisione loquitur Roma. 4.

Porrò quare signis externis nobis offerat interna beneficia, & collata per Sacramenta cōfirmet: placet in præsentia Chrysententia qui dicit, Si tu incorporeus esses, Hom. 83. in cap. 26. Matth. nuda quoque illa incorporea tibi tradidisset: quia verò anima tua est corpori coniuncta, sensibus intelligibilia tibi tradūtur: quasi dicat, Deum nostræ infirmitati con-

fulere: nam externis signis magis percellimur, & retinemur in officio.

Sequitur tertium instituti nostri membrum, quibus scilicet hæc distributio fiat. Respondeo, primam illam symbolicam & externam, quæ per ministros administratur, communem esse omnibus communicantibus bonis pariter, & malis.

Altera verò, quæ Christi solius est ad solos pios & dei filios pertinet. Ratio est, quia Christus cum discipulis suis celebrauit: discipulorum igitur propria est. Sed quemadmodum Iudas eidem interest hypocrita: sic in actione ista admiscent se reprobi, qui tamen nihil amplius, quàm Iudas hinc reportant. Veinde certum est, quòd hic panis vitæ sit, ob id, quia vitam nobis donet, quem fructum habet in solis electis: Igitur illi soli participat rebus ipsis. Et quia qui edit carnem Christi, & bibit sanguinem eius habebit vitam æternam: quo efficitur, solos electos rebus communicare ipsis in cœna.

*Joan. 6. v.
35-50. 51.
54-58.*

Serm. 26.

Idem sensit Aug. in Ioã. Qui non manet in Christo, & in quo Christus non manet, non manducat eius carnem, nec bibit eius sanguinem. sed tantæ rei Sacramentum ad iudicium sibi edit & bibit.

De fine etiam breuiter dicamus. In definitione

LECTIO SEPTIMA. 143

nitioe medios fines expressimus respectu nostri. Primus est grata beneficiorum eius recordatio, alter, dilectionis professio.

Considerandum in primo, quæ sint Christi beneficia, quorum memoria hîc præcipitur. Illa sunt, Incarnatio filij Dei, mors, resurrectio, ascensio ad cælos. Hæc utique in mysterio hoc diligenter explicanda sunt. Et quanta illa sint vno verbo, Apostolus 1. Timoth. 3. indicat. Sine controuersia magnum est pietatis mysterium, deus manifestatus est in carne, iustificatus Spiritu, visus Angelis, prædicatus Gentibus, creditus in mundo, receptus in gloriam. Hæc beneficia nulla ratio satis exprimere aut eloqui potest, quomodo scilicet λόγος Dei æternus, homo factus cõseruata vtraque natura in vna persona, dissidentes naturas copularit, vt Deus homo esset: quam rem etiam Angeli stupent. Quomodo enim pura hostia pro hominibus, ex hominibus esset producenda nondû nouerant: viderunt autem in filio Dei Christo, vnde per admirationem dicit, visum Angelis. Et Chrysoft. Hom. 27. in cap. 8. Mat. ait diuinę prouidētię beneficia hîc latere. Explicanda igitur hoc loco diligenter est magnitudo beneficiorum Christi auditoribus, vt sciant, quid Christus pro ipsis fecerit.

rit, & quid ipsi vicissim eidem debeant.

Pro his beneficijs animus excitandus est ad gratiarum actionem in cœna. Vnde nomen habet *εὐχαριστίας*. Et I. Cor. 10. dicitur calix *εὐλογίας*. Ad memoriam igitur rectè instituta est. Et in veteri cœna quoque dominus illam fieri iubet *lexicaron*, vt est Exod. 12. deut. 6. & in noua Cœna, Luc. 22. idem exprimit I. Cor. 11. bis dicitur *εἰς ἀνάμνησιν*.

Has preces quia ecclesia offert deo, etiam dicta est cœna *προσφορά*, vt alibi etiam diximus, quod Latini oblationem dixerunt. Quærent igitur adhuc hodie aliqui, an sit oblatio, & quid offeratur. Respondeo distinguendum esse. Si enim oblationem precum intelligamus, quas deo ipso sic iubente, ad laudem ipsius offerimus, rectè dicitur oblatio, & sacrificium labiorum. Item si eleemosynas respiciamus, quas in pauperum vsum in hac actione, solet Ecclesia conferre, meritò dicetur oblatio. Item si pro sacrificio, memoriam semel oblatis sacrificij accipiamus, hoc est, mortem ipsam Christi, quam firmiter, & verè credimus communicando, nihil impedit, & oblationem, & sacrificium dici.

Verùm si vt hodie loquuntur de hac re sacrificium accipias pro defunctorum peccatis

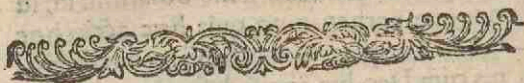
LECTIO SEPTIMA. 145

catis expiatorium negabimus Cœnam esse sacrificium. Ratio est, quia de hoc usu Cœnæ Domini nullum testimonium scripturæ firmum habemus. Item cum dicunt ex opere operato prodesse hanc oblationem, id quoque pernegamus: quia hæc actio hoc modo non placet Deo, & pij reconciliationis cum Deo beneficiū deferunt vni Christi sacrificio, quod fide amplectentes iusti efficimur. Memoria igitur hîc celebratur sacrificij: quod ex Chrysof. probamus, qui scribit in cap. 10. ad Hebr. Offerimus quidem: sed recordationem facientes mortis eius. Et mox, hoc autem, quod facimus, ad commemorationem fit eius, quod factum est: Item, magis recordationem sacrificij operamur.

Sed ad alterū finem properemus, qui est professio dilectionis. Probamus id ex 1. Cor. 10, Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Hinc Chrysofomus vocavit pacis sacramentum.

His cogitationibus præparemus & excitemus animos nostros ad horum mysteriorum recordationem. deinde ad mores applicem^{us}, vt hoc ipsum, quod hîc profiteremur, re ipsa præstemus. Turpe enim est & nocens, agni cœlestis carnibus communicare, & lupinos animos, vulpinos mores

retinere, ouem simulare, & leones ferocia
imitari. Dominus Deus & Pater D.N.I.C.
det vt de his, & verbis & moribus serio phi-
losophemur. Amen.

EXPLICATIO DEFINI-
tionis de Cœna domini ex cate-
chismo, qua dicitur.

COENA domini est fide-
lium congregatio, in qua
dispensatione & sumptione
sacrorum symbolorum pa-
nis & vini, iuxta ordinatio-
nem Christi testamur nos

communione[m] habere corporis & sangui-
nis Christi per eius mortem, ideoque ei nos
gratias agere debemus, nosque mutua obli-
gamus fide, & fraterna dilectione.

Exord.

πρῶτα

στ.

Ἀίτιον.

ὑποκρίνον.

de tota quidem pietatis summa, scienter
constituendum est, & religiosè loquendum.
Imprimis verò quoties in sacramentorum
doctrina versamur. Sunt enim illa suprema
manus, & colophon rei Christianæ, adeoque
σπέρμα, sepimentum totius Religionis. Et
quemadmodum in diplomatibus, volun-
tas morientis vim habet ex consignatione,
nec

LECTIO SEPTIMA. 147

nec aliter valet, nisi obfignata sit: sic Religio Christiana vim ex Sacramentis habet, hoc est, quatenus symbolis sacramentalibus per Christum est consignata. Ideò ad Rom. Apostolus, circumcisionem *σφραγίδα* vocavit: quo fœdus consignatum fuerat. Nos Baptismum & cœnam Domini rectè *σφραγίδας* appellabimus, quando tota Christi doctrina ad ea reducta est & cõsignata. Itaque discant in his adolescentes & scienter constituere, & religiosè loqui: quorum illud excludet dubitationem, & opinionem nudam *ὕποληψιν*, quibus efficitur, vt sententiæ sæpe variant in re eadem: posterius verò facit contra *νενοσφωλιας*, qua inducuntur nouæ loquendi phrasès. Contrà piis mens sacramentorum ex scripturis solidè haurienda est, & phrasibus scripturæ, quoad fieri potest, insistendum.

Ad hos fines accommodata semper fuit *Πρόσληψις* docèdi ratio in Ecclesia, quæ in genere duplex fuit, & adhuc est: prior *κατηχητικὴ*, posterior *ὁμιλιτικὴ*. Illa in scholis Ecclesiasticis dominabatur: hæc verò in cœtibus maioribus totius Ecclesiæ. *κατήχησις* erat doctrina de primis elementis pietatis, hinc *κατηχούμενοι* erant dicti eius doctrinæ auditores: quales tum erant omnes antequam susciperent Baptismum, conuersi ad Chri-

stum. Et Catechistæ doctores rudimento-
rum fidei, qui viua voce videtur tria ex No-
uo Testamento tradidisse, Orationem do-
minicam, Symbolum Apostolorum, & v-
sum sacramentorum: quæ cum essent do-
gmatica, ex veteri Testamento addebant
Decalogum ad formandos mores fidelium
secundum doctrinam Christi. Et quia tales
Catechistæ, vt plurimum omnes, prius fue-
rant philosophi, certum est, definiendo præ-
cipua capita explicuisse, ambigua distinxif-
se, certaq; ratione ac methodo omnia tra-
didisse. Sed quia viua voce saltem tradeban-
tur talia capita, ideò ad nos non peruene-
runt. Illis catechistis indubiè debemus sym-
bolum Apostolicum, quod ex vniuersa do-
ctrina Apostolica, in hunc ordinem bre-
uiter & compendiosè digesserunt.

Tales Catechistæ, hoc est, doctores in
scholis Ecclesiasticis fuerunt Pantenus
Ioannis Apostoli auditor: post quem Cle-
mens Alexandrinus Ecclesiasticam tenuit
vt loquitur Hieronymus. *Ἐ τῆς κατηχήσεως
διδασκαλος γέγονε.*

Clementem audiuit Origenes ille Ada-
mant. factus & ipse catechista, cuius schola
cum frequentior esset Heraclem assumpsit
in muneris collegam, vt refert Euseb. lib. 6.
cap. 12. & c. Ipse Hieronymus suos catechi-
stas

LECTIO SEPTIMA. 149

tas nominat alibi Dydimum, & Gregoriū Nazianzenum, &c.

Quæ cum mecum expenderem his diebus, visum est eodem docendi genere vobis negotium Cœnæ domini explicare.

Proponam igitur vobis tanquam catechista inter catechumenos ex catechese doctrinā veram de Cœna Domini: quemadmodum eam definitione expressit catechismus noster, cuius verba sunt.

COENA DOMINI EST Tō 7^g
7i.

fideliū congregatio, in qua,
dispensatione, &
sumptione,
&c.

C quod definitionem attinet, satis illustris est: propriis enim verbis, & significantibus exprimit mētē Cœnæ, ideoq; retinet propriam virtutem definitionum, quæ est *virtus definitionis.* Sumpta verò est ex cumulo causarum: non obscure enim indicat authorem, modum, materiam, & finem cœnæ. Author

Collatio de
functionis.

enim Christus est: modus n. os ligat ad ordinationem Christi instituentis; materia est panis & vinum. Sed accedit præstantior quoque materia cōmunio corporis & sanguinis Christi. Finis est, gratiarum actio, professio fidei & mutæ dilectionis. Hæc in genere exprimit definitio, quæ in collocando accommodavit ad ipsam actionem, in qua requiritur primum coetus celebrantium. In eo mox est actio dando & accipiendo constans: Inde exprimitur materiale quid detur & accipiatur: hinc modus qui sit servandus: denique fines.

Genus definitionis, quale sit.

Et quia definitio ex causis congesta est, manifestum est illam habere vim demonstrationis, cùm omnis definitio, vel sit demonstratio, vel eiusdem vim habeat.

2. Post. 10.

Demonstratio est, quæ τὸ τί ἦντι proximè explicat: vim autem demonstrationis habet, ὅτι ἀπὸδ ἐστίν, ἴσως διαφέρων, ut loquitur Arist. quæ τὸ διὰ τί, exponit, qualis nostra præsens est, magis τὸ εἶναι ἢ, quàm τὸ τί ἦντι exponens, Si enim quæras, Cur talis actio à piis servatur? Commodè respondetur huic, Quia Christus ordinavit, ut talibus symbolis distributis & sumptis, testemur communionem corporis & sanguinis eius.

Quòd

LECTIO SETPIMA. 151

Quòd si primi generis definitionem pos-
 stules, quæ τὸ τί ἐστὶ exponat, non absurda
 fuerit illa ex Luc. de prompta paucis immu-
 tatis: cœna Domini est *κοινωνία ἀφ' ἧς ὁ πο-*
τὸ τί ἐ-
ῆς ἐὺλογίας, σώματος τε & αἵματος ἰησοῦ χρι-
51.
στῆ ἡ πλὴν αὐτὴ παραδόσιν ἐκείνης ἀρεσκῆς ἀμαρτιῶν

Hæc in genere de definitione proposita.
 nunc membra illius præcipua expendamus.

Partes principales hîc quatuor persequemur: qualis sit fidelium congregatio: deinde quis modus obseruetur: tertio quarum rerum sit *κοινωνία*: denique qui finis.

Congregatio fidelium dicitur propter
 cœtum in quo peragitur. Is proprie *συνά-*
ξις dicitur, hoc est, coacta multitudo. Inde
 translata vox est ad ipsam cœnam, quæ &
 ipsa passim à Græcis synaxis dicitur. Iustinus
 philosophus Christianus, cœtum vocat
συνελευσιν, ex quo etiam percommodè in-
 telligitur, qualis illi cœtus fuerint. Eius ver-
 ba sunt: Postquam lotus est, & ascriptus fi-
 delis, ducimus eum ad fratres, ubi congregati
 sunt, preces pro illo & omnibus habi-
 turi. Post preces, profertur panis & pocu-
 lum aquæ & *κράματος τῆς πορείης ὕδατος*, &c.

Itaque in cœtibus penitentium Christi-
 stum peragebatur, hoc est, qui iam bapti-
 zati erant, & ascripti in numerum fidelium:
 nam ante Baptisimum erant catechumeni,

nec admittentur ad actionem cœnæ.

Ex quo & illud efficitur, cœnam Domini non oportere esse priuatam: nam id repugnat non solum institutioni Christi: sed ipsius quoque nomini. Cur enim *συνάξις* dicetur, nisi in cœtu celebrari debeat?

Cœtus hos colligebant diebus Solis veteri consuetudine, vt ex eodem colligi potest, τῆ τῆς ἡλίου λεγομένη ἡμέρα, πάντων κ' ἰσχύει ἢ ἀγρὰς μερόντων, ὅτι τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεσθαι, ἐλάττω μνημονεύματα τ' ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται. μέχρ' ἐν χωρεῖ, εἶτα παυσάμενος τὸ ἀναγινώσκοντος ὁ προεσώας, &c.

Cur verò diem solis, præcipuè his cœtibus dedicarint, duplicem affert rationem. Primum, quòd in hac separauit Deus lucem à tenebris: deinde quæ propria est Christianorum, quòd in hac Dominus Christus gloriose resurrexerit, cuius memoriam in cœna præcipuè celebramus.

Cœtus isti fidelium dicebantur: cui non obstat, quòd mixti essent fideles, & hypocritæ. Nam qui fidem profitebantur, & Baptismum admittentur, omnes fidelium titulo censentur. Quod idem eleganter describit: nam de Eucharistia loquens, inquit, ὡς ἐδὲν ἄλλω μετέσχευ ἔξόν ἐστι ἢ πρὸς πιστεύοντι ἀληθῆ ἔῃ τὰ δεδιδυγμένα ὑφ' ὑμῶν. &

LECTIO SEPTIMA. 153

λυσαμένω τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως ἀμαρτιῶν, ἔεις ἀνα-
 γέννησιν λατρῶν ἑσῶς βιώντι ὡς ὁ χριστός πα-
 ρέδωκεν, &c. In quibus verbis, observandum
 est tria requiri in his, qui in fidelium censu
 haberi volunt: primò, ut sint *πιστεύοντες*, hoc
 est, externam professionem Christiani no-
 minis habeant: deinde ut sint baptizati, nam
 catechumeni non admittebantur ad cœ-
 nam, nec dum acceperant Baptismum: ter-
 tiò ut promittant vitam Christo dignam.

Modus actionis expressus est dispensa-
 tione & sumptione iuxta ordinationem
 Christi, quæ Græcis est *διδόσει καὶ μεταλή-
 ψει*: nam Christus accepit & dedit discipu-
 lis: iussit eos id facere, hoc est, ad suam ordi-
 nationem faciendo & celebrando respi-
 cere.

Distributio hodie fit à ministris, olim
 diaconi hoc obibant munus, de quo sunt
 Iustini verba *οἱ λεγόμενοι παρ' ἡμεῶν δίακονοι*
διδόσιν ἐκάστη παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ
*εὐχχεῖσθαι ἑνὸς ἄρτου ἑὸ οἴνου, ἑὸ ὕδατος, ἑὸ ἑπα-
 ρύσαν ἀποφέρουσι.*

Ex quibus primùm observandum distri-
 butionem per diaconos factam, qui panem
 ē manibus τῆ χειρὸς accipiebant, inde
 aliis distribuentes.

Deinde panem dici *εὐχαριστήσια*, con-
 secratum, vel benedictum, propter preces

Ἰὼ ἀποστῆταρ, qui post preces communes solus ipse orabat, deo que commendabat populi oblationem. Tamen verbum εὐχαριστῆν & εὐλογοῦν ad Deum referebatur semper, non ad panem: tamen posteritas hinc sumpsit consecrationem.

Præterea inquit, absentibus quoque missam fuisse, quod primitus accipi debet de oblationibus panis, vini, pecuniæ, aliarumque rerum: nam diuites cōferebant ad alendos pauperes. Qui igitur ex pauperum numero, morbis, aliisque causis impediti, præsentem esse non poterant, ad hos Ecclesia mittebat elemosynam.

Deinde de pane & vino consecrationis cœperunt quoque mittere, ut est apud Dionysium illum Areopa. & similes alios scriptores, de quo alibi copiosius dicitur.

Sequitur κοινωνία in posita nobis definitione, quæ significat rei communis usum communem. Est enim κοινωνία lucri & damni participatio. Itaque primum participatio communis est symbolorum panis & vini: quæ quia est etiam impiis & hypocritis communis, dicitur communio communissima, κοινωνία κοινωτήτων. Illa est terrenarum rerum, ut ait Irenæus. Altera est κοινωνία corporis & sanguinis Christi 1. Cor. 10. poculum benedictionis
nonne

LECTIO SEPTIMA. 155

nónne *novavia* est sanguinis Christi. Panis quem frangimus, nónne est *novavia* corporis Christi? Itaque vera híc statuatúr communio, sine tamen *μεταστοιχείωσι*. Et quemadmodum in prima communione, verbum edendi, & bibendi propria significatione accipiendum fuit: sensus enim percipiunt vinum & panem: ita in hac secunda communione, significantior est in his verbis metaphora, quàm propria significatio. Hoc igitur sensu edimus, & bibimus verè per fidem, eamq; minimè fictam, sed efficacem, quæ nubes penetrat, & Christum absentem corpore reddit nobis præsentem.

Vulgò dici solet, Regibus longas esse manus: nos in hac causa iustissimè dicimus fidei longiores esse: nam suas manus è terra in cælos vsque extendit, Christumque apprehendit exclamans, Deus & Seruator meus.

Hæc *novavia* piorum propria est, nec habent impij in hac aliquid iuris. Nam soli hi in cælos subuolant animis suis, quod vetus Ecclesia dixit, Sursum corda. Deinde in his solis est organum apprehendens Christum, scilicet fides illa viuida, quæ est habitus ætuoſus, diuinitus inspiratus, per quem Christo incorporamur. Quæ omnia cum in solos pios cadant, consequens est, hos

solos corporis & sanguinis Christi in cœna esse participes.

Adde his, hos solos vim fidei percipere, solóque Christo incorporari, & sentire, quid sit Christum sumere, quid sit illius bibere sanguinem, quod totum ignorant impij & hypocritæ. Ideóque impiorum respectu rectè dici potest, illos etiam sensibus percipere Christum: sed sunt illi sensus fidei.

Breuiter perstringamus fines, eosque solos, quos hic habemus expressos: quò pertinet primùm gratiarum actio: nam vt Deo gratos, & obsequentes testemur coram Ecclesia, Cœnæ huic nos adiungimus. Hinc dicta eucharistia, quia grati animi sit hæc actio, Deóque palàm voce gratiæ aguntur pro immensa sua clementia.

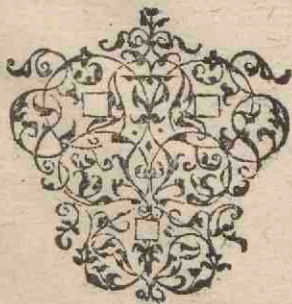
Deinde adest etiam fidei professio, non solùm qua Christianis connumeramur & externæ Ecclesiæ ascribimur: sed potiùs, qua testamur nos Christo serió fidem datam consequare pro Christo quiduis passuros: deinde moribus ac vita hanc professionem nos exornaturos quàm studiosissimè.

Tertiò ad fines pertinet quoque dilectionis mutæ professio: vnionem enim & consensum hic in primis profitemur, quod

LECTIO SEPTIMA. 157

Apostolus I. Corinth. 10. videns argumen-
tatur ab vnione symbolorum, Vnus pa-
nis, vnum corpus multi sumus: ra-
tio eius est, quia omnes ex
vno pane parti-
cipamus.

F I N I S.

1445047

A 1297097

ocw 67960135

